

T. C.

E G E Ü N İ V E R S İ T E S İ

S o s y a l B i l i m l e r E n s t i t ü s ü

**EBEVEYNLERİN PSİKOLOJİK VE DAVRANIŞSAL
KONTROL DAVRANIŞLARININ ERGENLERİN
KİMLİK GELİŞİMİNE ETKİLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

Helin Özge BAZKIR

Psikoloji Anabilim Dalı

İZMİR

2025

T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

**EBEVEYNLERİN PSİKOLOJİK VE DAVRANIŞSAL
KONTROL DAVRANIŞLARININ ERGENLERİN
KİMLİK GELİŞİMİNE ETKİLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

Helin Özge BAZKIR

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Aysun DOĞAN

Psikoloji Anabilim Dalı

Psikoloji Tezli Yüksek Lisans Programı

İzmir

2025

Tez Değerlendirme Kurulu Jüri Üyeleri

Başkan (Danışman) : Prof. Dr. Aysun DOĞAN

Üye: Doç. Dr. Cansu PALA DEDEOĞLU

Üye : Doç. Dr. Demet VURAL YÜZBAŞI

Yüksek Lisans tezinin kabul edildiği tarih: 25.05.2025

ETİK KURALLARA UYGUNLUK BEYANI

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne sunduğum ‘*Ebeveynlerin Psikolojik ve Davranışsal Kontrol Davranışlarının Ergenlerin Kimlik Gelişimine Etkileri*’ adlı yüksek lisans tezinin tarafımdan bilimsel, ahlak ve normlara uygun bir şekilde hazırlandığını, tezimde yararlandığım kaynakları bibliyografyada ve dipnotlarda gösterdiğimi onurumla doğrularım.

Helin Özge BAZKIR

ÖNSÖZ

Psikoloji alanında eğitim almamda kendimi tanıma, yaşamdaki hedeflerimi, amaçlarımı belirleme konusunda karşılaştığım zorlukların etkili olduğuna inanıyorum. Tüm bu deneyimlerimin, duygu ve düşüncelerimin kökenlerini incelemek bu konuda eğitim almak oldukça heyecan vericiydi. Eğitim sürecim boyunca da yaşamın karmaşıklığını çözmeye çalışırken, bir taraftan kendi içsel dünyamı tanımaya çalıştım. Hedeflerimi belirlerken yaşadığım tereddütler, kim olduğuma dair kendime sorduğum sorulara cevap ararken psikoloji bilimi tüm bu soruları yanıtlamamda en büyük kaynağım oldu.

Bununla beraber eğitim hayatımın başlangıcından itibaren bireylerin gelişimlerdeki değişimleri incelemek oldukça dikkatimi çekmekteydi. Bu sebeple yüksek lisans sürecimde de ergenlerin kimlik gelişimlerdeki değişimleri inceleme fırsatı yakaladığım için oldukça şanslı hissediyorum. Bu çalışma aynı zamanda kimlik duygusunun tüm yaşamımızdaki önemini bir daha hatırlamama yardımcı oldu. Yaşadığımız çevrenin, toplumun birer aynası olduğumuzu, bu çevreyle değişip dönüştüğümüzü bu süreçte kazandığım deneyimlerle bir kez daha fark ediyorum. Son olarak, çalışmadan elde edilen sonuçların psikoloji bilimine katkı sağlayacağını, ileri de yapılacak çalışmalara fayda sağlayacağını umuyorum.

İzmir, 2025

Helin Özge BAZKIR

ÖZET

Bu çalışmanın amacı ergenlerin ebeveynlerinden algıladıkları davranışsal ve psikolojik kontrol davranışlarının kimlik gelişimleri üzerindeki etkilerini incelemektir. Ergenlerin kimlik gelişim sürecinde etkili olan bireysel faktörler ve ebeveynlerin tutum ve davranışları Beş Boyutlu Kimlik Biçimlenmesi Modeli çerçevesinde incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini Türkiye'nin 54 farklı ilindeki 5.-11. sınıf arasında öğrenim gören 3912 ergen oluşturmaktadır. Katılımcıların yaşları 11 ile 18 arasında değişmektedir ($Ort.=13.69$, $SS= 2.08$). Çalışmaya katılan ergenlerin %54.8'i kız ($n = 2142$), %45.2'si ise erkektir ($n = 1770$). Veriler Demografik Bilgi Formu, Kimlik Gelişimi Ölçeği, Psikolojik Kontrol Ölçeği ve Ebeveynin Davranışsal Kontrolü Ölçeği aracılığıyla toplanmıştır. Araştırma bulgularına göre erken ergenlik dönemindeki ergenlerin içsel yatırımda bulunma ve içsel yatırımla özdeşleşme puanları orta ergenlik dönemindeki ergenlere göre daha yüksektir; orta ergenlik dönemindeki ergenlerin seçeneklerin genişlemesine, derinlemesine ve saplantılı araştırılması puanları erken ergenlik dönemindeki ergenlere kıyasla daha yüksektir. Bunun yanında kız ergenlerin içsel yatırımda bulunma alt boyutu dışındaki tüm alt boyutlarda erkek ergenlerden daha yüksek puan aldığı görülmüştür. Ebeveynlerin ergenlerin kimlik gelişimindeki etkilerine yönelik bulgular incelendiğinde, ergenlerin ebeveynlerini psikolojik olarak kontrolcü olarak algıladıkça, içsel yatırımda bulunma ve içsel yatırımla özdeşleşme puanlarının daha düşük olduğu bulunmuştur. Öte yandan algılanan ebeveyn davranışsal kontrolü arttıkça, ergenlerin içsel yatırımda bulunma ve içsel yatırımla özdeşleşme davranışlarının arttığı bulunmuştur. Buradan elde edilen bulgular ergenlik dönemindeki kimlik gelişiminde psikolojik kontrolün olumsuz sonuçlarını vurgularken, davranışsal kontrolün ise olumlu etkilerini desteklemektedir. Araştırma bulgularının ergenlik döneminde kimlik gelişimi ve olumlu ebeveynlik davranışlarının geliştirilmesiyle ilgili yapılacak çalışmalara yol gösterici olması umulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: kimlik gelişimi, ergenlik, algılanan ebeveynlik davranışları, davranışsal kontrol, psikolojik kontrol

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the effects of perceived parental behavioral and psychological control on identity development in adolescents. Individual factors and parents' attitudes and behaviors that are effective in the identity development process of adolescents were examined within the framework of the Five-Dimensional Identity Formation Model. The sample of the study consisted of 3912 adolescents studying between the 5th-11th grades in 54 different provinces of Turkey. The ages of the participants ranged between 11 to 18 years ($M = 13.69$, $SD = 2.08$). Of the adolescents who participated in the study, 54.8% were girls ($n = 2142$) and 45.2% were boys ($n = 1770$). Data was collected through the Demographic Information Form, Identity Development Scale, Psychological Control Scale, and Parental Behavioral Control Scale. Findings revealed that early adolescents scored higher on commitment making and identification with commitments compared to late adolescents. Middle adolescents, however, scored higher than early adolescents, exploration in breadth, exploration in depth and ruminative exploration. Additionally, female adolescents scored higher than males on all sub-dimensions except commitment making, indicating greater effort in exploring identity domains. When the findings regarding the effects of parents on adolescents' identity development were examined, it was found that higher perceived psychological control was associated with lower scores in commitment making and identification with commitments. Conversely, higher perceived behavioral control correlated with increased commitment and identification with commitments. Results highlighted the negative impact of psychological control and the positive role of behavioral control on adolescent identity development. The findings obtained from this study emphasize the negative consequences of psychological control on identity development in adolescence, while supporting the positive effects of behavioral control. It is hoped that these results will guide future studies on fostering positive parenting practices and understanding identity formation during adolescence.

Keywords: identity development, adolescence, perceived parenting behaviors, behavioral control, psychological control

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLolar LİSTESİ	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ	viii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM.....	6
KURAMSAL ÇERÇEVE	6
1.1. Kimliğin Tanımı.....	6
1.2. Kimlikle İlgili Farklı Kuram ve Modeller	8
1.2.1. Erik Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramı	9
1.2.2. James Marcia'nın Kimlik Statüleri Modeli.....	12
1.2.3. Beş Boyutlu Kimlik Biçimlenmesi Modeli.....	15
1.3. Kimlik Gelişimini Etkileyen Faktörler	22
1.3.1. Ergenlik Döneminde Kimlik Gelişimi	23
1.3.2. Ergenlik Döneminde Kimlik Gelişiminin Yaş ve Cinsiyet ile İlişkisini Ele Alan Çalışmalar.....	27
1.4. Kimlik Gelişiminin Ebeveyn Tutum ve Davranışları ile İlişkisini Ele Alan Çalışmalar	29
1.4.1. Ergenlik Döneminde Ebeveynlerin Tutum ve Davranışlarının Kimlik Gelişimi Üzerindeki Etkileri	30
1.4.2. Ebeveynin Davranışsal Kontrol Davranışları.....	31
1.4.3. Ebeveynin Psikolojik Kontrol Davranışları	34
1.5. Araştırmanın Amacı	36
2. BÖLÜM.....	39

YÖNTEM.....	39
3.1. Örneklem	39
3.2. Ergenlerden Alınan Ölçüm Araçları	44
3.2.1. Demografik Bilgi Formu	44
3.2.2. Kimlik Gelişimi Ölçeği	44
3.2.3. Psikolojik Kontrol Ölçeği.....	44
3.2.4. Ebeveynin Davranışsal Kontrolü Ölçeği	45
3.3. İşlem.....	46
3.4. Veri Analizi	47
3. BÖLÜM.....	48
BULGULAR	48
3.1. Kimlik Gelişiminin Ergenlerin Bireysel Özelliklerine Göre İncelenmesi ...	48
3.1.1. Kimlik Gelişimi Boyutlarının Ergenlerin Cinsiyetine Göre İncelenmesi	48
3.1.2. Kimlik Gelişimi Boyutlarının Ergenlerin Sınıf Düzeyine Göre İncelenmesi	50
3.1.3. Kimlik Gelişimi Boyutlarının Erken ve Orta Ergenlik Dönemlerine Göre İncelenmesi	56
3.2. Korelasyonel Analizler	58
3.2.1. Kimlik Gelişimi Alt Boyutları Arasındaki Korelasyon Analizleri	58
3.2.2. Kimlik Gelişimi Boyutları ve Ebeveynlerin Demografik Bilgileri Arasındaki Korelasyon Analizleri	59
3.2.3. Kimlik Gelişimi Alt Boyutları ve Ebeveynlik Davranışları Arasındaki Korelasyon Analizleri.....	61
3.3. Regresyon Analizleri.....	63
4. BÖLÜM.....	71
TARTIŞMA.....	71

3. 1. Kimlik Gelişiminin Ergenlerin Bireysel Özelliklerine Göre İncelenmesi	72
3.1.1. Kimlik Gelişimi Boyutlarının Ergenlerin Cinsiyetine Göre İncelenmesi.....	72
3.1.2. Kimlik Gelişimi Boyutlarının Ergenlerin Yaşına Göre İncelenmesi .	74
3.2. Korelasyonel Analizlerin İncelenmesi	79
3.2.2. Kimlik Gelişimi Boyutları ve Ailenin Demografik Bilgileri Arasındaki Korelasyonların İncelenmesi	79
3.2.3. Kimlik Gelişimi Alt Boyutları ve Ebeveynlik Davranışları Arasındaki Korelasyonların İncelenmesi	81
3.3. Regresyon Analizlerinin İncelenmesi	84
5. BÖLÜM	89
SONUÇ VE ÖNERİLER	89
5.1. Araştırmanın Güçlü Yönleri	89
5.2. Araştırmanın Sınırlılıkları	90
5.3. Öneriler.....	91
KAYNAKÇA	95
EKLER.....	113
TEŞEKKÜR.....	118
ÖZGEÇMİŞ	120

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Marcia'nın Kimlik Statüleri Modeli	12
Tablo 2. Beş Boyutlu Kimlik Gelişimi Modeli Kimlik Statüleri	20
Tablo 3. 12 İstatistiksel Bölge Birim Sınıflandırmasına Göre Örneklem Dağılımı ..	39
Tablo 4. Katılımcıların Cinsiyet ve Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı	42
Tablo 5. Ebeveynlerin Demografik Özellikleri	43
Tablo 6. Kimlik Gelişimi Boyutlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması	49
Tablo 7. Kimlik Gelişimi Boyutlarının Sınıf Düzeylerine Göre Karşılaştırılması	50
Tablo 8. Kimlik Gelişimi Boyutlarının Erken ve Orta Ergenlik Dönemlerine Göre Karşılaştırılması	58
Tablo 9. Kimlik Gelişimi Alt Boyutları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi	59
Tablo 10. Kimlik Gelişimi Boyutları ve Ebeveynlerin Demografik Bilgileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	61
Tablo 11. Kimlik Gelişimi Boyutları ve Ebeveynlik Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	63
Tablo 12. Seçeneklerin Genişlemesine Araştırılmasını Yordayan Ebeveynlik Davranışlarının İncelenmesi	65
Tablo 13. İçsel Yatırımda Bulunmayı Yordayan Ebeveynlik Davranışlarının İncelenmesi	66
Tablo 14. Seçeneklerin Derinlemesine Araştırılmasını Yordayan Ebeveynlik Davranışlarının İncelenmesi	67
Tablo 15. İçsel Yatırımla Özdeşleşmeyi Yordayan Ebeveynlik Davranışlarının İncelenmesi	69
Tablo 16. Seçeneklerin Saplantılı Araştırılmasını Yordayan Ebeveynlik Davranışlarının İncelenmesi	70

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Marcia'nın Kimlik Statüleri Modeli	16
Şekil 2. Beş Boyutlu Kimlik Biçimlenmesi Modeli	17
Şekil 3. Beş Boyutlu Kimlik Biçimlenmesindeki Kuramsal Süreç Modeli.....	52
Şekil 4. Beş Beş Boyutlu Kimlik Gelişimi Modeli Kimlik Statüleri.....	53
Şekil 5. Seçeneklerin Genişlemesine Araştırılmasının Sınıf Düzeyine Göre Puanları	54
Şekil 6. İçsel Yatırımda Bulunmanın Sınıf Düzeyine Göre Puanları.....	55
Şekil 7. Seçeneklerin Derinlemesine Araştırılmasının Sınıf Düzeyine Göre Puanları	56

GİRİŞ

Gelişim, bireylerin döllemeden ölüme dek değişimini yansıtan ve süreklilik içeren bir olgudur. Anlık veya rastgele olmaktan çok belli bir düzen ve örüntüye dayanarak uzun vadeli bir biçimde değişim gerçekleşir. Süreklilik, kişinin geçmiş deneyimleriyle şekillenen özelliklerinin zaman içinde devam etmesidir (Sigelman ve Rider, 2012). Geçmişten günümüze yapılan çalışmalarla bireylerin fiziksel, bilişsel ve psikolojik temel gelişim özellikleri değişim ve süreklilik çerçevesinde incelenmiştir. Tüm gelişim alanları bütün olarak değerlendirildiğinde, kimlik gelişiminin bireyin psikolojik ve sosyal yapısının temellerini atan en kritik gelişim özelliği olduğu, yaşamın asıl temasının ‘kimlik arayışı’ sürecinden geçtiği vurgulanmıştır (Erikson, 1968). Bireyler yaşamları boyunca kendilerine kim olduklarını sorup, farklı gelişim dönemlerinde yeni bir yanıt oluşturur. Kimlik her dönemde gelişip dönüşmekte ve diğer gelişim dönemlerini etkilemeye devam etmektedir (Miller ve ark., 2008).

Kimlik gelişimi birçok araştırmacı tarafından ele alınmış olsa da temel olarak üç önemli kriter çerçevesinde şekillenmektedir. İlk olarak, kimlik, süreklilik içerir ve yaşam boyu gelişmeye devam eder (Erikson, 1968). Süreklilik kimliğin dinamik bir yapıda olduğunu, çeşitli kriz ve uyum süreçleriyle yeniden yapılandığı ifade eder. Bunun yanında özdeşleşme ve taklit gibi dinamiklerle şekillenir ve gerçek benlik (bireyin gerçekten kim olduğu) ile ideal benlik (olması beklenen kimlik) arasındaki uyumsuzluktan etkilenmektedir (Adams ve Van de Vijver, 2015; Schwartz ve ark., 2013). İkinci olarak, kimlik bireyin seçimleriyle gelişen ve değişebilen bir olgudur. Kişilerin diğerlerinden sosyal onay alma, aidiyet oluşturma ve diğerlerine değer verme gibi kişisel değerlerine dayalı olarak gelişir (Adams ve Van de Vijver, 2015; Schwartz ve ark., 2013). Son olarak, kimlik oluşumu, bireyin yaşam sürecindeki belirli kritik yaşantılara bağlı olarak şekillenir ve bu süreç toplumsal beklentiler, sosyal çevre, aile ve arkadaşlar gibi sistemler çerçevesinde gelişir. Dolayısıyla kimlik bireysel seçimler aracılığıyla toplumun, çevrenin ve ailenin beklentileriyle gelişen bir yapıdır.

Öte yandan kimlik gelişimi yaşam boyu devam etmekle beraber ergenlik dönemi bu sürecin en kritik gelişim dönemidir. Kimlik oluşumunun temelleri bu dönemde atılmaktadır. Bireylerin yetişkinliğe adım attığı bu dönemde psikolojik, fizyolojik ve sosyal açıdan önemli değişimlerin yaşanmasının yanı sıra, belirli gelişimsel sorumlulukların yerine getirilmesi beklenmektedir (Renk ve Creasey,

2003). Bu dönemde kimi ergenler yaşanan değişimlere daha kolay uyum sağlama becerisine sahipken; kimileri belirli noktalarda zorlanabilmektedir. Birçok araştırmacı ergenlik dönemindeki kimlik gelişimini farklı görüşlerle değerlendirmiştir. Örneğin, Santrock (2011), bu dönemde bireylerin kendi başına karar alabildiğini, bu kararların sonucundan doğan sorumlulukları üstlendiğini ve bu süreçle beraber toplumda yer edindiklerini ifade etmiştir. Kimlik konusuna büyük ölçüde yön veren Erikson (1968) ise ergenlik döneminde bireylerin kariyer, ilişkiler, bağımsızlık, ideolojik görüşler açısından kendini tanımaya çalıştığını, bu dönemdeki çabalarının çoğunlukla bağımsız ve özerk bir kimlik inşa etmek olduğunu savunmuştur. Bu görüşler doğrultusunda, ergenlik dönemindeki temel gelişimsel görevin kimlik kazanımını gerçekleştirmek olduğu vurgulanır. Kimlik kazanımını başarıyla gerçekleştiren ergenlerin, olumlu bir benlik duygusuna sahip olduğu, karşılaştıkları sorunlarla başa çıkma konusunda daha yetkin oldukları ve belirli sorumlulukları başarılı bir biçimde yerine getirebildikleri belirtilir (Berzonsky, 2004; Luyckx ve ark., 2008). Bu görüşler ergenlik döneminin kimlik gelişimi açısından kritik bir öneme sahip olduğunu göstermektedir.

Ergenlik dönemindeki kimlik gelişim süreci, bireysel özellikler, deneyimler, akademik ve sosyal çevre, öğrenme ortamı ve en önemlisi aile iklimi tarafından şekillenmektedir. Ergenlerin gelişimini inceleyen birçok araştırma, bu dönemde yaşanan problemlerin temel nedenlerinden birinin aile ortamından kaynaklandığını ortaya koymuştur (Loeber ve ark., 1983). Bu bağlamda, ebeveynlerin ergenlik dönemindeki çocuklarına karşı sergiledikleri tutumların, kimlik gelişiminde önemli bir role sahip olduğu belirtilmektedir. Özellikle çalışmalar, çocuklarına ilgi gösteren, destekleyen ebeveynlerin, çocuklarıyla daha pozitif ilişkiler kurduğunu ve bu sayede çocuklarının kimlik gelişim süreçlerinin sağlıklı bir şekilde ilerlemesine katkıda bulunduğunu göstermektedir (Beyers ve ark., 2008; Sim ve ark., 2014). Ebeveynlerin sergilediği duygusal sıcaklık, ergenlerin özerkliğini ve sorumluluk almalarını teşvik eden tutum ve davranışları, sağlıklı ebeveyn-ergen iletişimi ve demokratik bir aile yapısı ergenin kimlik gelişimini olumlu yönde etkilemektedir (Shade ve ark., 2011; Soenens ve ark., 2011; Wiley ve Berman, 2012). Ancak son yıllarda ebeveynlerin çocuklarına yönelik destekleyici tutum ve davranışlarının aşırı müdahaleci ve kontrolcü bir ebeveynlik tarzına dönüştüğü belirtilmektedir (Arslan ve Kırıl, 2022). Bu sebeple alan yazında ergenlerin kimlik gelişiminde ebeveynlerin kontrolcü davranışlarının sonuçlarını inceleyen araştırmalar da artmaktadır.

Ebeveynlerin çocuklarına yönelik müdahaleci tutum ve davranışları, son yıllarda yapılan araştırmalarda sıkça ele alınmaktadır. Çalışmalar bu ebeveynlik davranışlarının çocukların gelişim sürecinde olumsuz etkilere yol açabileceğini göstermektedir (LeBlanc ve Lyons, 2022). Bu ebeveynlik yaklaşımı aşırı korumacı ebeveynlik davranışlarına da işaret etmektedir. Aşırı korumacı ebeveynlik pratiklerinin ergenlerin gelişimi üzerindeki etkileri incelendiğinde, bu tutumun belirli başlıklar çerçevesinde incelendiği görülmektedir. Bu ebeveynlik, yüksek düzeyde ebeveyn müdahalesi ve çocuğun yaşına uygun olmayan aşırı bağılılık içeren ilişki biçimiyle tanımlanmaktadır (Segrin ve ark., 2012). Ebeveynlerin çocuklarının olgunluk düzeyini ve çevrenin güvenlik durumunu yeterince dikkate almadan katı bir yaklaşım sergilediği gözlenmektedir. Bunun temelinde ise çocuklarının gelişimlerinin sağlıklı ilerlemeyeceği ve çevrenin tehlikeli olduğu yönündeki aşırı kaygıları yatmaktadır (Ungar, 2009). Dolayısıyla aşırı korumacı ebeveynlerin, çocuklarının daha sağlıklı ve başarılı olması yönündeki kaygıları ve yüksek beklentileri, onları çocuklarının davranışlarını sürekli izlemeye, kontrol etmeye ve düşünce süreçlerine müdahale etmeye yönelttiği belirtilmektedir (Locke ve ark., 2012). Aynı zamanda bu tür izleme ve kontrol etme davranışları, ergenlerin özerkliklerini kısıtlayan davranışsal ve psikolojik kontrol davranışlarını da kapsamaktadır (LeBlanc ve Lyons, 2022). Dolayısıyla aşırı korumacı tutum ve davranışların, psikolojik ve davranışsal kontrol davranışlarıyla ortak yönlerinin bulunduğu ve bu tutumların ergenlerin kimlik gelişim sürecinde önemli bir rolünün olduğu ifade edilebilir.

Sağlıklı bir kimlik gelişimi için ebeveynlerin ergenlik dönemindeki çocuklarına karşı destekleyici, bağımsız karar almalarına olanak tanıyan bir yaklaşım sergilemeleri beklenmektedir. Ancak ebeveynlerin uyguladığı sağlıksız kontrol mekanizmalarının, ergenlerin kimlik gelişimi üzerinde büyük oranda olumsuz etkiler yarattığı gözlenmiştir (LeBlanc ve Lyons, 2022). Ebeveynlerin kontrolcü yaklaşımları, Barber (1996) tarafından davranışsal ve psikolojik kontrol olarak iki farklı boyutta ele alınmıştır. Davranışsal kontrol, ebeveynlerin çocuklarının davranışlarını izleme, kurallar koyma, uygun disiplin yöntemleriyle sınırlar belirleyip çocuklarının davranışları hakkında bilgi sahibi olma uygulamalarını kapsarken; psikolojik kontrol, çocuğun duygusal dünyasına müdahale ederek düşüncelerini değiştirme, suçlama, sevgiyi geri çekme davranışlarıyla ifade edilmektedir.

Psikolojik kontrol, temel olarak çocukların duygu ve düşüncelerini özgürce ifade etmelerini ve özerklik kazanmalarını kısıtlayan bir unsur olarak tanımlanmaktadır (Vural Yüzbaşı ve Yılmaz, 2022). Özellikle ergenler üzerinde içselleştirme ve dışsallaştırma davranışlarına yol açtığı bulunmuştur (Barber ve ark., 1994). Bu nedenle, ergenlik döneminde ebeveynlerin psikolojik kontrol içeren tutumları, çocukların kimlik gelişim sürecini olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Barber, 1996). Davranışsal kontrol ise ebeveynlerin çocuklarının davranışlarına yönelik beklentilerini açık bir biçimde ifade etmelerini, bu davranışları izleme sürecini, ardından ergenlerin davranışlarını yeterli ve sağlıklı bir biçimde düzenlenmeyi içermektedir (Smits ve ark., 2008). Davranışsal kontrolün yetersiz kaldığı durumlarda ergenlerin kimlik gelişimi konusunda gerekli rehberlikten mahrum kalabileceği, davranışsal kontrol pratiklerinin etkin bir biçimde sergilenmediği durumlarda ergenlerin başarılı bir kimlik oluşturma sürecinin de engellenebileceği belirtilir (Smits ve ark.,2008). Davranışsal kontrol, ebeveynlerin çocuklarıyla ilgili bilgi sahibi olmaları ve onlara rehberlik etmeleriyle bağdaştırıldığı için çocukların gelişiminde olumlu sonuçlarla ilişkili olduğu belirtilmektedir (Barber ve ark., 1994). Ebeveynin rehberliği ve desteğiyle beraber kimlik gelişimini sağlıklı bir şekilde sürdüren ergenlerin, yetişkinlik rollerine de daha kolay uyum sağladıkları belirtilmektedir (Luyckx ve ark., 2008). Dolayısıyla, ebeveynlerin benimsediği kontrolcü yaklaşımlar ergenlerin sağlıklı bir kimlik gelişimi için kritik öneme sahip sahiptir. Bununla beraber psikolojik ve davranışsal kontrol davranışlarının ergenlerin kimlik gelişim sürecinde farklı gelişimsel sonuçlara yol açması bu kavramların ayrı birer yapı olarak ele alınmasını da desteklemektedir. Bu sebeple ebeveynlerin kontrolcü davranışlarına etki eden faktörlerin incelenmesi oldukça önemlidir.

Öte yandan ebeveynlerin kontrolcü davranışlarının ergenlerin kimlik gelişimi üzerindeki etkileri kültürel farklılıklar göz önünde bulundurularak ele alınmıştır. Ebeveynlerin psikolojik ve davranışsal kontrol uygulamaları arasındaki kavramsal ayırım ve ergenler tarafından algılanma biçimindeki farklılıklar kültürlerarası çalışmalarla da desteklenmiştir (Bean ve ark., 2006; Wang ve ark., 2007). Yapılan araştırmalar, Asya toplumlarında ebeveynlerin çocuk yetiştirme uygulamalarında disiplin ve denetimin daha yoğun uygulandığını, ancak Batı toplumlarında ise ebeveynlerin daha esnek bir yaklaşım sergileyerek ergenlerin özerkliğini desteklediklerini göstermektedir (Hofstede, 2001; Julian ve ark., 1994; Lansford,

2022). Bununla beraber, ebeveynlerin kontrolcü davranışlarına işaret eden katı disiplin kuralları ve baskılayıcı tutumlar, Batı toplumlarında ergenler tarafından olumsuz ebeveynlik olarak algılanırken (Silk ve ark., 2003), Asya toplumlarında olumlu gelişimsel sonuçlarla ilişkilendirilmiştir (Chao, 1994). Kültürel farklılıkların ebeveynlerin tutum ve davranışları üzerindeki etkileri, ergenlerin kimlik gelişim sürecindeki etkilerini anlamaya dair önemli bir bakış açısı sunmaktadır.

Tüm bulgular değerlendirildiğinde hem ülkemizde hem de uluslararası alanda yapılan çalışmalarda kontrolcü ebeveynlik davranışlarını benimseyen ebeveynlerin, ergenlik dönemindeki çocuklarının kimlik gelişimi üzerindeki etkilerini ele alan çalışmalara ihtiyaç olduğu dikkat çekmektedir (Hastings ve ark., 2010). Özellikle kültürel bağlamlara göre değişen davranışsal ve psikolojik kontrol davranışlarının ergenlerin kimlik gelişimi üzerindeki etkilerinin ele alınması, kendi kültürümüzdeki ebeveynlik davranışlarına dair bakış açısı sunması açısından da önemlidir. Bununla beraber ebeveynlerin sağlıklı ebeveynlik pratiklerini benimsemesi ve ergenlerin kimlik gelişimi sürecini sağlıklı bir biçimde sürdürebilmesi için bu alanda yapılacak çalışmalar büyük önem taşımaktadır.

1. BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu çalışmada, ebeveynlerin psikolojik ve davranışsal kontrol davranışlarının ergenlerin kimlik gelişimine olan etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Aşağıdaki bölümlerde ilk olarak kimliğin çeşitli tanımları ve bu alanda yapılan kuramsal çalışmalar derlenmiştir. Sonrasında, ergenlerin kimlik gelişimini çeşitli faktörler ışığında ele alan araştırma bulgularına yer verilmiştir. Ardından ebeveynlik davranışlarının ergenlikte kimlik gelişimi üzerindeki etkileri özetlenmiştir.

1.1. Kimliğin Tanımı

Kimlik, bireye özgü özellikler, aile iklimi, sosyal ve toplumsal olaylar, tarihsel ve politik bağlamların etkileşimiyle şekillenip gelişen karmaşık ve çok boyutlu bir yapı olarak tanımlanmaktadır (Tatum, 2000). Kimlik, sosyal bilimlerde en sık incelenen kavramlardan biridir ve bu alanda yapılan çalışmaların sayısı gün geçtikçe artmaktadır (Brubaker ve Cooper, 2000; Côté, 2006). Alan yazında ‘kimlik’ kavramının anahtar kelime olarak kullanıldığı makaleler, kitaplar, dergiler, kitap bölümleri dahil olmak üzere yapılan çalışmalar incelenmiştir. 1960’lı yıllarda 1999 çalışma, 1970’li yıllarda yaklaşık 5500 çalışma, 1990’lı yıllara gelindiğinde 45.000 çalışma yapılırken, bu sayıların 2000’li yılların başında ise neredeyse 99.000’e ulaştığı görülmüştür (Schwartz ve ark., 2011). Bu bulgular kimlik konusuna olan ilginin ve önemin giderek arttığını göstermektedir. Bu sebeple yapılan çalışmalarda kimliğin farklı yönleri ele alınıp, çeşitli tanımlamalarla açıklanmaya çalışılmıştır.

Temel tanımıyla kimlik, bireylerin ‘Ben kimim?’ sorusuna verdiği yanıtlar şeklinde kavramsallaştırılmıştır (Schwartz ve ark., 2011). Kimlik gelişimi, bireylerin kendilerini tanımlayabilme, gelecekteki planlarını belirleme ve kendine özgü özellikleri keşfetmeye yönelik çeşitli sorgulamaları içeren bir süreçtir. Sosyal ve kültürel bağlamlar çerçevesinde tüm bu içsel sorgulamalara verilen cevaplarla beraber şekillenmektedir (Şirin, 2020). Kimlik gelişimini etkileyen pek çok faktör olmakla birlikte, bu süreçte belirli temel işlevlerin kazanımı üzerinde durulmaktadır (Adams ve Van de Vijver, 2015; Beyers ve Luyckx, 2016). Bu işlevler sırasıyla bireylerin kim olduklarını anlayabilmeleri ve kendilerini tanıyabilmeleri; bağlılık, hedefler ve kişisel değerler gibi faktörler aracılığıyla geleceklerine yön verebilmeleri; kendilerini kontrol

edebilme yeteneği kazanabilmeleri ve özgür irade anlayışı benimseyebilmeleri; kişisel inançlar ve değerler konusunda tutarlı olabilmeleri; ve son olarak gelecek yaşamlarında alternatif seçenekler aracılığıyla potansiyellerini fark edebilmeleridir (Adams ve Van de Vijver, 2015; Beyers ve Luyckx, 2016).

Çok yönlü bir yapı olarak ele alınan kimlik kavramı farklı kuramsal açıklamalarla da ele alınmıştır. Kimliği yaşam boyu gelişen dinamik bir süreç olarak ele alan Erikson (1968) kimlik kavramıyla ilgili yapılan çalışmalara büyük ölçüde yön vermiştir. Erikson (1959) bireylerin çocukluk, ergenlik ve yetişkinlik gibi yaşam dönemlerini gelişim evreleri çerçevesinde incelemiş, her evrede yaşanan kriz ve çatışmaların çözülmesine paralel olarak kimlik gelişiminin de etkilendiğini belirtmiştir. Özellikle ergenlik döneminin kimlik duygusunun kazanımı konusunda kritik bir dönem olduğunu, bu evredeki çatışmaların kaynağını ‘kimlik kazanımına karşı rol karmaşası’ olarak adlandırmıştır. Aynı zamanda Freud’un psikoanalitik kuramından etkilenen Erikson (1968), bireylerin deneyimlerini, duygularını, düşüncelerini bir araya getirerek tutarlı bir benlik oluşturma sürecini ifade eden ‘ego kimliği’ kavramına vurgu yapmaktadır. Tutarlı bir ego kimliğinin oluşumuyla beraber bireylerin kim olduğunu tanımlamaya dair beliren soruları etkin bir biçimde yanıtlatabildikleri, böylece kimlik duygularının gelişip bütünleştiğini ifade etmiştir (Erikson, 1959). Kimlik duygusunu kazanamayan bireylerin ise beklentilerini belirleyip kim olduğuna dair karşı karşıya kaldıkları soruları yanıtlama konusunda zorlandıkları öne sürülmüştür (Demir Kaya ve Çok, 2024).

Kimlik gelişimi konusunda önemli kuramcılardan biri olan Marcia (2002) ise kimliği, Erikson’un (1959) ‘kimlik duygusuna karşı rol karmaşası’ evresini temel alarak ergenlerin kimlik oluşum sürecini araştırma yapma (exploration) ve içsel yatırım yapma/bağlılık (commitment) düzeylerine göre ele almıştır. Bu süreçle beraber ergenlerin kimlik gelişimini dört kimlik statüsüyle tanımlamıştır. Bu statüleri, bireyin sosyal roller, meslek seçimi ve ideolojik kararlar gibi alanlarda karşılaştıkları ‘kriz’ (bunalım) dönemlerindeki tutumlarına karşı verdiği kararlarına dayandırmıştır (Marcia, 2002). Bununla beraber Erikson’un ego kimliği kavramını destekleyerek, içsel yatırım (commitment) yapmanın önemini de vurgulamıştır (Atak, 2011). Bu süreç ergenlerin farklı düşünce yapılarını, yaşam tarzlarını deneyimleyip kendine en uygun

olanı seçmesi ve bu seçim doğrultusunda tutarlı davranışlar sergilemesiyle özetlenebilmektedir (Atak, 2011).

Kimliğin bir diğer önemli açıklaması da Waterman'a (1993) aittir. Waterman'a göre kimlik, bireyin mümkün olan en iyi potansiyeline ulaşması, kendini gerçekleştirmesidir. Bireyin kimliğini ifade etmek için yapmış olduğu kendini gerçekleştirme davranışları kişinin hedeflerini ve gelecek görüşlerini yerine getirmek için kullanılmaktadır (Ragelienė, 2016). Öte yandan bazı araştırmacılar kimliğin bütün bir yapı olduğunu belirtip, daha genel bir kimlik görüşünü tercih ederken bazıları da belirli kimlik alanlarına odaklanmanın daha önemli olduğuna inanmaktadır (Atak, 2011). Bu alanlar ideolojik düşünce, meslek seçimi, dini görüş, politika, değerler, arkadaşlıklar, toplumsal cinsiyet rolleri ve eğlence anlayışını içermektedir (Bartoszuk ve Pittman, 2010; Mahasneh ve Al-Zoubi, 2016). Dolayısıyla kimliğe yönelik yapılan tanımlamalar bireyin bulunduğu bağlamlara göre de farklılık gösterebilmektedir.

Kimlik kavramı konusunda her ne kadar içsel süreçlere, bireysel özelliklere vurgu yapılsa da kimlik toplumsal etkileşimlerle de gelişip dönüşmektedir (Demir Kaya ve Çok, 2024). Kimlik oluşumunun, bireysel özellikler aracılığıyla tanımlanan bireysel kimlik (personal identity) ile sosyal grupları temsil eden özelliklerle şekillenen sosyal kimlik (social identity) arasındaki etkileşimlerle gerçekleştiği belirtilmektedir (Tajfel ve Turner, 1986). Dolayısıyla kimlik kavramı, bireylerin diğerleriyle etkileşimlerindeki davranış biçimi ve bu davranışların toplum tarafından ne kadar kabul gördüğüyle açıklanmaktadır (Schwartz ve ark., 2011). Bu nedenle kimliğin çok boyutlu yapısı gereği birden çok tanımının bulunması, kimliği ele alma biçimindeki çeşitliliği de ortaya koymaktadır. Bu sebeple kimliğin farklı yönlerini ele alan kuramların incelenmesi önem taşımaktadır. Aşağıdaki bölümde kimlik kavramına yönelik yapılan farklı kuramlar ele alınmaktadır.

1.2. Kimlikle İlgili Farklı Kuram ve Modeller

Kimlik gelişimi, bireylerin en önemli gelişimsel görevlerinden biri olarak kabul edildiğinden uzun süredir çalışılan bir alan olarak ön plana çıkmaktadır (Erikson, 1968). Kimlik gelişimindeki çalışmalar geçmişte kimlik statüleri çerçevesinde değerlendirilmiştir ancak günümüzdeki çalışmaların giderek kimlik sürecine odaklandığı gözlemlenmiştir (Morsünbül ve ark., 2006). Bu bölümde de kimlik kavramını ele alan kuramlar, modeller ve bu alandaki çalışmalar özetlenmektedir.

1.2.1. Erik Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramı

Yaptığı araştırmalarla kimlik gelişimi konusuna yön veren kuramcılardan biri olan Erikson'un (1968) çalışmaları büyük önem taşımaktadır. Çalışmalarının temelini Freud'un kuramına dayandırarak açıklamış olsa da geliştirdiği kuramda belirli sistemlerin olduğunu belirtmiş ve bu sistemler arasındaki ilişkiyi ele almıştır (Beyers ve Luyckx, 2016). Bu sistemler arasındaki ilişkiyi ve bireylerin gelişimini incelerken çeşitli kavramlar aracılığıyla kuramını açıklamıştır. Erikson'a (1998) göre gelişim epigenetik ilkesiyle belirli bir sıraya göre aşamalı bir biçimde gerçekleşmektedir. Epigenetik ilkesine göre bireylerin psikososyal gelişimi hem biyolojik hem de çevresel faktörler etkileşimiyle şekillenip, her dönem bir önceki gelişim döneminde yaşanan olumlu veya olumsuz deneyimlerden etkilenmektedir. Dolayısıyla gelişim dönemlerinin birbirinden bağımsız olmadığı, elde edilen kazanımlarla bir sonraki evrelere temel oluşturularak yaşam boyu sürekli bir biçimde geliştiği ifade edilmektedir (Erikson, 1994). Bu gelişim süreci de psikososyal gelişim evreleri aracılığıyla açıklanmaktadır.

Erikson (1994), kuramında bireylerin yaşam boyu gelişimini inceleyen sekiz evrenin varlığından söz etmektedir. Kuramda bebeklik, çocukluk, ergenlik, yetişkinlik ve yaşlılık gibi gelişim dönemlerinde çeşitli kriz ve zorlukların yaşandığı, çözülmesi gereken çatışmaların olduğu belirtilmiştir. Bununla beraber bu dönemlerde yerine getirilmesi gereken belirli gelişimsel görevlerin bulunduğu, bu görevleri temel alan psikososyal gelişim evrelerinin olduğu öne sürülmüştür. Örneğin, bebeklik döneminde bebeklerin çevreye karşı duydukları temel güvene karşı güvensizlik evresi ele alınırken; yetişkinlik döneminde bireylerin yaşamlarındaki birçok alanda üretkenliklerine karşı durgunlukları ele alınmıştır. Bu evrelerde iki uçta yer alan bir bunalım ve başarıdan söz edilmekte, bireyler bu iki seçenek arasında başarılı veya başarısız sonuçlanan çeşitli çözümler üretmektedir (Demir Kaya ve Çok, 2024). Bu evrelerdeki problemlerin çözülüp çözülmemesine bağlı olarak da bir sonraki gelişim evresinde bu sürecin etkileri devam etmektedir (Erikson, 1968; 1994). Bununla beraber her bir gelişim döneminde belirtilen zorlukların ve çözümlerin dışında, kimlik duygusunun tüm dönemlere eşlik ettiği belirtilmiştir.

Bireylerin gelişimini psikososyal kuram çerçevesinde ele alan Erikson (1968) yaşam boyu esas görevin kimlik kazanımı olduğunu vurgulamaktadır. Kimlik

gelişimini ergenlik dönemindeki psikososyal gelişim evresi olarak ele almış olmasına rağmen, kimliğin yaşam boyu değişip gelişebileceğini savunmuştur (Demir Kaya ve Çok, 2024). Kuramında da ergenlik dönemindeki evreyi kimlik kazanımına karşı rol karmaşası olarak ele almaktadır (Erikson, 1950). Erikson'a göre kimlik bireylerin akademik ve kariyer seçimi, romantik ilişkiler, arkadaşlık ilişkileri gibi alanlarda kim olduklarına dair kendine yönelttikleri soruların cevaplarının bir bütünüdür. Bu sebeple ergenliğin kimlik gelişimi açısından kritik bir dönem olduğu belirtilmiştir. Atak (2011) tarafından yapılan bir çalışmada kimlik gelişiminin özellikle ergenlik döneminde yoğunlaşmasının nedenleri ele alınmıştır. Ergenlik döneminde kimlik alanlarına dair araştırma ve keşfetme davranışlarının artması, belirgin fiziksel, bilişsel değişimlerin meydana gelmesi, geleceğe yönelik akademik kariyer ve meslek seçimi gibi önemli kararların alındığı bir dönem olması nedeniyle kimlik gelişimin hız kazandığı belirtilmiştir. Ergenlik dönemi boyunca bireyler bir taraftan çocukluktan yetişkinliğe geçiş döneminde yaşanan zorluklarla mücadele ederken, bir taraftan değişen toplumsal beklentileri karşılamaya çalışmaktadır. Bu değişimlerin getirdiği sorumluluklarla kim olduklarına yönelik sorulara cevap bulmaya çalışan ergenler, kimliklerini yeniden oluşturma sürecine girmektedir. Dolayısıyla ergenlik döneminde psikososyal kriz olarak nitelendirilen kimlik gelişimi ve kimlik karmaşası ortaya çıkmaktadır (Weiten ve McCann, 2012).

Ergenlik döneminde bireyler, kendilerini kariyer, ilişkiler, ideolojik görüş ve bağımsızlık gibi alanlarda tanımlamak üzere çeşitli denemelerde bulunur. Bu süreç sonunda belirtilen alanlarda kim olduklarına dair soruları yanıtlayabilen ergenlerin bu gelişim dönemini başarılı bir biçimde tamamlayarak bir diğer döneme geçebildiği belirtilir (Erikson, 1959). Kimlik kazanımı süreci bu kuram çerçevesinde ego kimliği kavramıyla ele alınır. Ego kimliği, ergenlerin duygusal deneyimleri, bilişsel süreçleri ve yaşantılarıyla tutarlı bir bütün oluşturup kimliklerini inşa etme sürecini temsil eder. Ancak bunu yerine getiremeyen ergenlerin, hayattan beklentilerini belirlemekte zorlandıkları, bu sorgulama sürecini uzattıkları ifade edilir (Erikson, 1959). Dolayısıyla bu dönem sonunda ergenler bütünleşmiş bir kimlik kazanımı elde edebilir veya kimlikle ilgili tutarlı bir bütünlük oluşturamayıp rol karmaşası yaşayabilmektedir.

Bir sonraki gelişim evresine tamamlanmış bir biçimde geçemeyen, rol karmaşası yaşayan ergenlerin askıya alma/moratorium (moratorium), kimlik

dağınıklığı (identity diffusion) ya da kimlik karmaşası (identity confusion) yaşadıkları belirtilir (Morsünbül ve Çok, 2006). Erikson (1968), moratoryumun sağlıklı ve başarılı bir kimlik gelişiminin ön koşulu olduğunu belirtmiştir. Bu dönem, ergenlerin yaşamları hakkında önemli kararlar almadan önceki hazırlık yapma, yetişkinliğe geçişte zaman kazanma sürecini kapsamaktadır. Askıya alma süreci aynı zamanda kimlik alanlarına yönelik içsel bir yatırımda bulunmayan ve bu süreci erteleyen ergenlere çeşitli rolleri keşfedebilmesi için toplum tarafından bilinçli olarak tanınan bir geçiş dönemidir. Örneğin, üniversitede okumak isteyen bir lise öğrencisinin farklı bölümlere dair iş alanlarını, çalışma koşullarını veya eğitim sürecini inceleyip herhangi bir bölüme karar veremeyip içsel bir yatırımda bulunmaması ancak gerekli yatırımı yapabilmek için yeterli zamana sahip olması askıya alma sürecini temsil etmektedir. Öte yandan bireyler bu süreçte çeşitli rolleri deneyimleme fırsatı bulur ancak bu sürecin uzamasıyla beraber kimlik gelişiminin sekteye uğrayabileceği ve başarılı kimlik oluşumunun engellenebileceği belirtilir (Luyckx ve ark., 2008; Morsünbül ve Çok., 2006). Dolayısıyla bu dönemin ergenler tarafından nasıl değerlendirildiğiyle ilişkili olarak olumlu veya olumsuz sonuçlanacağı belirtilebilir.

Toplumsal beklentiler, ergenlerin kimlik gelişiminde kritik bir rol oynayarak hem yönlendirici hem de kısıtlayıcı etkiler yaratabilmektedir. Ergenlerin toplum tarafından kısıtlanmasının kimlik karmaşası (identity confusion) yaşamalarına yol açtığı belirtilmektedir (Erikson, 1968). Kimlik karmaşası, ergenlerin kimlik konusunda çeşitli rolleri deneyimleyip bu roller arasında herhangi bir yatırım yapmamaları sonucunda kimlik bütünlüğünün sağlanmadığı durumlarda ortaya çıkmaktadır. Ancak daha sonraki yıllarda yapılan çalışmalar, kimlik karmaşasının ergenlerin kimliklerini oluşturma sürecinde daha kapsamlı bir keşif sürecine yol açabileceği belirtilmiştir (Schwartz ve ark.,2009). Dolayısıyla hem kimlik bütünlüğünün hem de kimlik karmaşasının, gelişim süreci boyunca adaptif etkilerinin olduğu belirtilebilmektedir. Erikson'un kuramında yer verdiği bu kavramlar sonraki yıllarda çeşitli kuramlara da ışık tutmuştur. Bu araştırmacılar biri olan Marcia (2002) Erikson'un kuramındaki kimlik bütünlüğünün oluşturulması ve kimlik karmaşıklığı boyutlarını yeniden ele almıştır.

1.2.2. James Marcia'nın Kimlik Statüleri Modeli

Kimlik gelişimi çalışmalarının yapı taşını oluşturan bir diğer kuram ise Marcia'nın Kimlik Statüleri Modeli'dir. Bu kuram Erikson'un kuramını temel alarak geliştirilmiştir ancak Marcia (1966) geliştirmiş olduğu kuramda kimliği statüler aracılığıyla ele almıştır. Marcia, Erikson'un ergenlik döneminde bireylerin kimlik kazanımına karşı rol karmaşası evresini incelemiş, ergenlerin bu evrede karşılaştıkları kriz ve çatışmaya yönelik tutum ve davranışlarını 'araştırma' ve 'karar verme' düzeylerine göre ele almıştır. Kariyer seçimi ve arkadaşlık ilişkileri gibi kimliğin temelini oluşturan alanlardaki seçeneklerin araştırılmasını (exploration of alternatives), ardından bireylerin belirlenen alana yönelik içsel yatırımda bulunma (commitment) davranışlarını kavramsallaştırmıştır (Marcia, 1980; 1993). Dolayısıyla kimliğin gelişim süreci, herhangi bir alandaki seçenekleri araştırma, belirli sorulara yanıtlar üretme sürecini temsil etmekte olup, ardından bu seçenekler arasından bireylere uyan kararlar verme sürecini ifade etmektedir. Marcia (1980) bu süreçte ergenlerin içsel yatırımda bulunma veya seçeneklerin araştırılması aşamalarında olup olmadıklarını belirlemek üzere dört kimlik statüsü geliştirmiştir, bu statüler: dağınık kimlik (identity diffusion), askıya alınmış kimlik (moratorium), başarılı kimlik (identity achievement) ve ipotekli kimliktir (foreclosure) (Bkz. Tablo 1).

Tablo 1.

Marcia'nın Kimlik Statüleri Modeli

Kimlik Statüleri				
Boyut	Başarılı	Askıya Alınmış	İpotekli	Dağınık
Seçeneklerin Araştırılması	Var	Var	Yok	Var veya Yok
İçsel Yatırımda Bulunma/Bağlılık	Var	Yok	Var	Yok

(Kaynak: Marcia, 1993)

Başarılı kimlik statüsündeki bireyler kendilerine uygun olabilecek seçenekleri etkin bir biçimde araştırırlar, bu alanlarda çeşitli denemelerde bulunurlar. Bu sürecin tamamlanmasının ardından alternatifler arasından hedefleriyle uyumlu olan seçeneklere karar verip aktif bir biçimde pratiğe dönüştürürler (Morsünbül ve Çok,

2013). Örneğin, çocukluk döneminden itibaren resim çizmeye ilgisi olan bir ergenin, çizim ve tasarım ile ilgili konuları kapsayan meslek gruplarını araştırıp bu meslekle uyumlu bir üniversite bölümü belirlemesi başarılı bir kimlik statüsünde olduğunu göstermektedir. Bu statüde yer alan ergenlerin Erikson'un tanımladığı kimlik kazanımına karşı rol karmaşası arasındaki çatışmayı etkin bir şekilde aştığı, kimlik bunalımını geride bırakarak hedeflerine yönelik bilinçli seçimler yaptığı belirtilebilmektedir. Aynı zamanda bu ergenlerin, aldıkları kararlara güvendikleri ve belirli konulardaki risk almaya daha cesaretli oldukları ifade edilmiştir (Evans ve ark., 2010).

Askıya alınmış kimlik statüsündeki bireylerin ise var olan seçenekleri araştırdıkları ancak herhangi bir konuda içsel bir yatırımda bulunmadıkları belirtilir (Marcia, 1966, 2002). Ancak bu kimlik statüsü, tüm seçenekleri gözden geçirme, araştırma dönemi olmakla birlikte başarılı bir kimlik gelişiminin ön şartı olarak kabul edilmektedir. Marcia'ya (1980) göre bu statüde bulunan ergenler kimlik krizinin doruk noktasını yaşarlar, bu sebeple bu süreç boyunca kritik kararlar almaktan kaçınırlar. Örneğin, üniversite fuarlarına katılan, farklı meslek gruplarındaki çalışma alanlarını inceleyen bir lise öğrencisinin çevresinin bir meslek seçmesi gerektiği baskılarını göz ardı ederek araştırma yapmaya devam etmesi ancak bir karar verememesi askıya alınmış kimlik statüsünde bulunduğunu göstermektedir. Askıya alınmış statüsündeki ergenler ebeveynlerinin inanç ve değerlerini sorgulamakla beraber, farklı alternatifleri de araştırdıkları için bir yatırımda bulunmamaktadır (Crocetti ve ark., 2008). Bu kimlik statüsü Erikson'un (1968) kuramında da belirtildiği gibi kimlik krizinin aşılması için bir fırsat olarak görülür ve bireylerin tutarlı bir ego kimliğinin oluşması için temel oluşturur. Dolayısıyla askıya alınmış kimlik statüsü diğer kimlik statülerinden farklı olarak ele alınmaktadır.

İpotekli kimlik statüsündeki bireyler, seçenekleri tam anlamıyla araştırmadan içsel bir yatırımda bulunmaktadır (Marcia, 1980). Bu statüdeki ergenler özellikle yakın çevrelerinin, ailelerinin veya arkadaşlarının görüşlerini benimseyip; kimliğe dair alanlarda neredeyse hiç araştırma yapmadan bu görüşlere direkt bağlanırlar. Örneğin, anne ve babası eczacı olan bir ergenin üniversitede ailesinin tavsiyesi veya isteği üzerine diğer bölümleri araştırmadan, kendi ilgi alanlarına yönelmeden eczacılık bölümünü seçmesi ipotekli kimlik statüsündeki bireylerin davranışını temsil

etmektedir. Böylece kimliklerini kendi yapmış oldukları seçimlerle değil, çevrelerinin onlara sunduğu imkanlar ve koşullar çerçevesinde oluştururlar (Atak, 2011). Ancak bu statüdeki ergenlerin, ebeveynlerinin inanç ve değerlerine eleştirel veya sorgulayıcı yaklaşımdan direkt kabullenmelerisebebiyle ebeveynleri ya da çevresinde görüş alabilecekleri bir kaynak olmadan yaşanacak herhangi bir kriz durumunda bunu yönetebilme konusunda desteğe ihtiyaç duydukları belirtilmektedir (Evans ve ark., 2010).

Son olarak, dağınık kimlik statüsündeki bireylerin, kimliğe yönelik seçenekleri araştırma davranışlarının belirli bir düzende olmadığı ve herhangi bir alanda içsel yatırım yapmadıkları belirtilir (Marcia, 1966). Bu statüdeki ergenler, aktif bir biçimde keşfetme davranışlarında bulunmamakla beraber, bir alanda yatırım da yapmamaktadır (Crocetti ve ark., 2008). Örneğin, lise dönemindeki bir ergenin geleceğine dair herhangi bir planının olmaması, bir ilgi alanının bulunmaması boş zamanlarında kendini geliştirmeye yönelik bir adım atmaması dağınık kimlik statüsünde bulunduğu işaret etmektedir. Bu kimlik statüsü genellikle erken ergenlik döneminde yoğunlaştığı gözlemlenmekle beraber, diğer statülere kıyasla gelişimin en düşük olduğu grup olarak nitelendirilmiştir. Ek olarak, bu statüdeki ergenlerin herhangi bir araştırma sürecinde bulunmamaları sebebiyle dış etkenlerin müdahalelerine daha açık oldukları, karşılaştıkları fırsatları değerlendirme konusunda bilinçsizce hareket ettikleri gözlemlenmiştir (Atak, 2011).

Erikson'un kuramında belirtilen kimlik kazanımına karşı rol karmaşası evresi Marcia'nın (1980) kuramı çerçevesinde değerlendirildiğinde; dağınık kimlik statüsünün rol karmaşıklığına, kimlik kazanımının ise başarılı kimlik statüsüne karşılık geldiği belirtilmektedir (Schwartz ve ark., 2011). Ergenler bu süreç boyunca belirlemiş oldukları seçimlerle başarılı kimlik statüsünde veya dağınık kimlik statüsünde bulunabilmektedir. Ancak Marcia (1980) bireylerin herhangi bir kimlik statüsünde sabit kalmayabileceğini, statüler arasında geçişin mümkün olduğunu da ifade etmiştir (Kunnen ve ark., 2013). Örneğin, bir ergen başarılı bir kimlik statüsünden askıya alınmış kimlik statüsüne geçebilir veya ipotekli kimlik statüsünden başarılı kimlik statüsüne geçebilmektedir. Dolayısıyla sürekli bir değişimden söz edilebilir, statüler arasındaki geçiş de gelişimin bir parçasıdır (Grotevant ve Cooper, 1986). Marcia, geliştirmiş olduğu bu kuramda daha sonraki yıllarda yapılacak çeşitli kuram ve

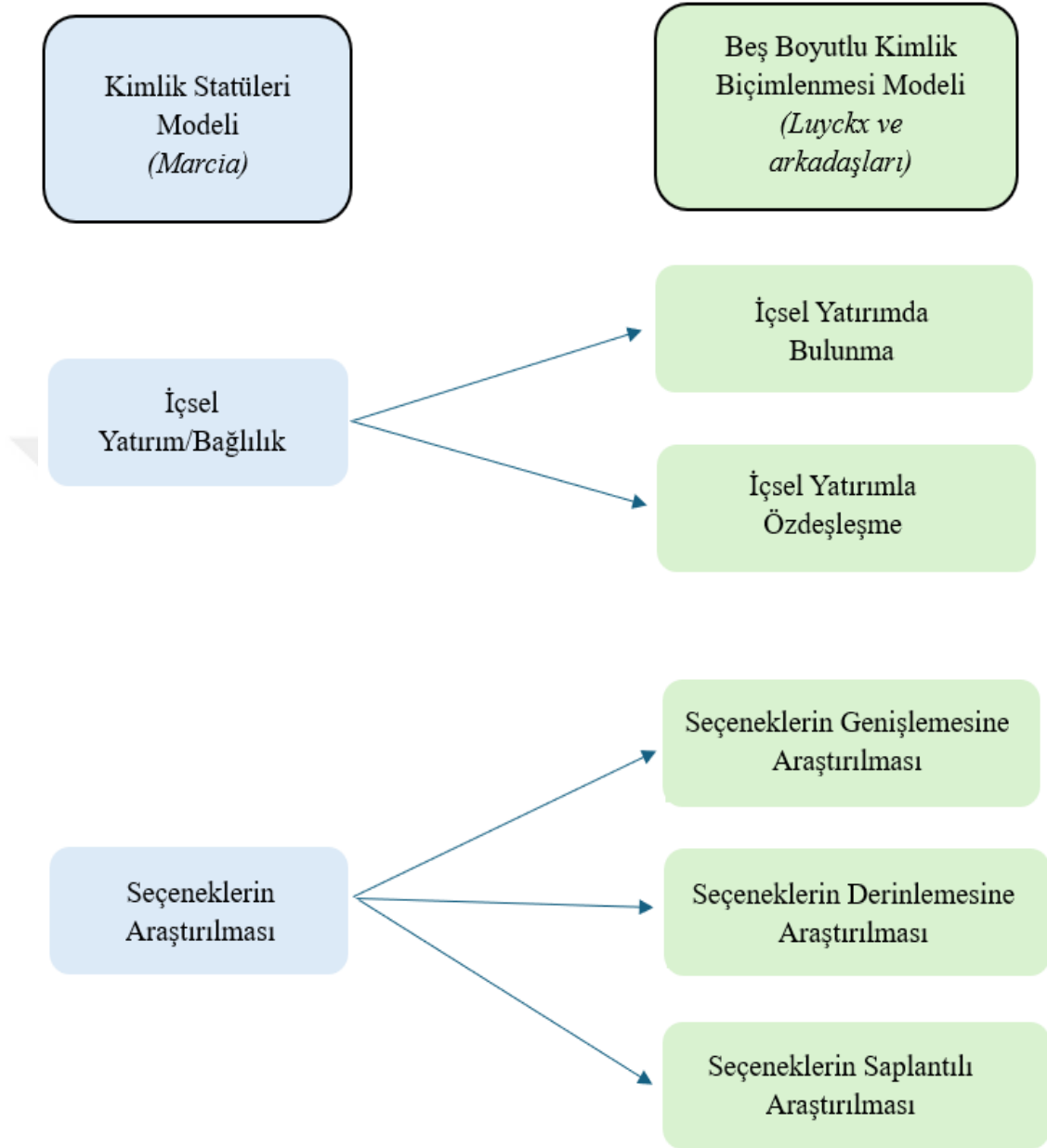
modellere ilham kaynağı olmuştur. Bu kuramlardan biri de Luyckx ve arkadaşlarının geliştirmiş olduğu Beş Boyutlu Kimlik Biçimlenmesi Modeli'dir.

1.2.3. Beş Boyutlu Kimlik Biçimlenmesi Modeli

Luyckx ve arkadaşları (2005), kimlik gelişimini incelemek üzere ortaya atılan çeşitli model ve kuramları bir araya getirerek kimlik gelişimi konusunda yeni bir model geliştirmiştir (Morsünbül ve Çok, 2006). Bu modelle beraber karmaşık bir yapı olarak tanımlanan kimlik gelişiminin çok yönlü bir biçimde açıklanması hedeflenmiştir. Luyckx ve arkadaşları (2008) Marcia'nın kimlik statüleri modelindeki seçeneklerin araştırılması kavramını, seçeneklerin genişlemesine, derinlemesine ve saplantılı araştırılması olmak üzere üç alt boyutta; içsel yatırım kavramını ise içsel yatırımda bulunma ve içsel yatırımla özdeşleşme olmak üzere iki alt boyutta incelemiştir. Böylece toplam beş boyuttan oluşan Beş Boyutlu Kimlik Biçimlenmesi Modeli'ni geliştirmişlerdir. Kimlik gelişimini süreç odaklı ele alan bu kuramdaki alt boyutlar Şekil 1'de sunulmuştur.

Şekil 1.

Beş Boyutlu Kimlik Biçimlenmesi Modeli

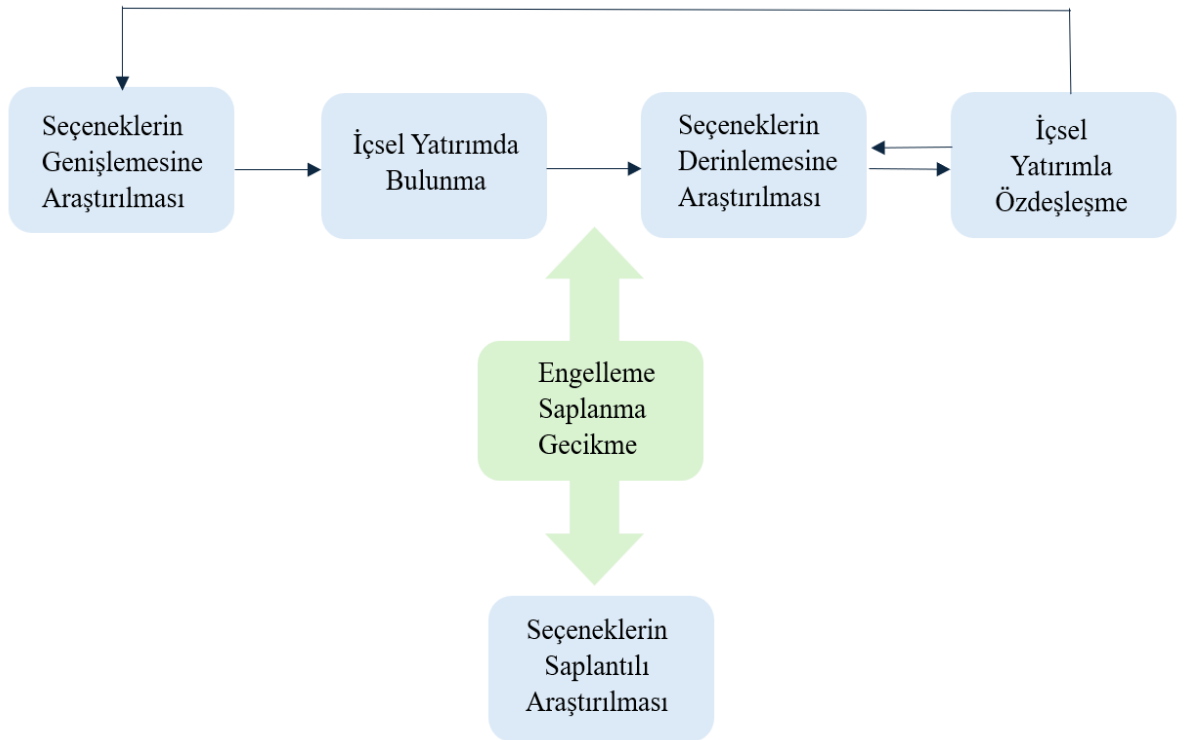
(Kaynak: Luyckx ve ark., 2008; Morsünbül ve Çok, 2013)

Bu alt boyutların işlevlerine bakıldığında, seçeneklerin genişlemesine araştırılması boyutu, kimlik gelişimi alanlarındaki farklı alternatiflerin araştırılma düzeyini temsil etmektedir. Aynı zamanda Marcia'nın kuramında yer alan herhangi bir seçeneğe karar vermeden önce çeşitli araştırmaların yapıldığı süreç olarak tanımlamaktadır (Kroger, 2017; Luyckx ve ark., 2006). İçsel yatırımda bulunma ise, bireylerin kimlikle ilgili konulardaki karar alma düzeyini temsil etmektedir. Bu aşama,

Marcia'nın (1980) geliştirmiş olduğu kuramdaki içsel yatırım yapma boyutuna karşılık gelmektedir (Morsünbül ve Çok, 2006). Seçeneklerin derinlemesine araştırılması sürecinde, bireyler içsel yatırımda bulundukları seçeneklerin kendilerine uygun olup olmadığını değerlendirmektedir. Bu boyut aynı zamanda bireylerin içsel yatırımda bulundukları bir alandaki bağlılıklarını sürdürme davranışlarını da temsil etmektedir (Basson, 2018). İçsel yatırım ile özdeşleşme boyutu ise, bireylerin seçenekleri derinlemesine araştırdıktan sonra bu kararların kendilerine duygusal olarak uygun olup olmadığını değerlendirdikleri bir süreç olarak tanımlamaktadır. İçsel yatırım ile özdeşleşme aynı zamanda kimlik gelişim sürecinin son aşamasını temsil etmektedir. Son olarak, seçeneklerin saplantılı araştırılması boyutu, bireylerin kimliğin oluşumuna dair herhangi bir konuda içsel yatırımda bulunma sürecine engel olan saplanma düzeyini ifade etmektedir. Bu süreç ergenlik döneminde çeşitli seçenekler arasında karar verememe, sürekli araştırma yapma davranışlarını kapsamaktadır (Morsünbül ve Çok, 2006). Bu alt boyutların birbiriyle ilişkisini ele alan süreç modeli ise Şekil 2'de sunulmuştur.

Şekil 2.

Beş Boyutlu Kimlik Biçimlenmesindeki Kuramsal Süreç Modeli

(Kaynak: Luyckx ve ark., 2008; Morsünbül ve Çok., 2006).

Luyckx ve arkadaşları (2008) tarafından geliştirilen bu modele göre bireyler kimlik oluşumuna dair seçenekleri genişlemesine araştırır, ardından belirledikleri seçeneklerin kendilerine uygun olup olmadığını belirler. Örneğin, üniversiteye hazırlık sürecindeki bir ergenin, gelecekteki meslek seçimini yapmadan önce belirlediği alanlara yönelik araştırma yapması, çeşitli kitaplar okuması veya üniversite tanıtımlarına katılması seçeneklerin genişlemesine araştırılması sürecinde bulunduğunu göstermektedir. Sonrasında belirlediği seçenekler arasından karar alıp bağlılık geliştirmesi ise içsel yatırımda bulunmayı işaret etmektedir. Üniversite hazırlık sürecindeki ergenin çeşitli araştırmalar sonucunda yapmak istediği mesleğe karar vermesi, çalışma alanlarını incelemesi ve bu alanda eğitim alabileceği üniversiteleri belirlemesi içsel yatırımda bulunduğunun göstergesidir. Bu süreci de içsel yatırım yapılan alanların duygusal açıdan uygunluğunun değerlendirildiği seçeneklerin derinlemesine araştırılması boyutu takip etmektedir. Ergenin, arkadaşları, ailesi, yakın çevresiyle meslek ve bölüm hakkında fikir alışverişinde bulunması bu sürece örnek gösterilebilir. Aktif bir araştırma ve içsel yatırımda bulunmanın ardından alınan kararların duygusal açıdan uygunluğunun derecesine bağlı olarak içsel yatırımla özdeşleşme gerçekleşir (Luyckx ve ark., 2008). Örneğin, üniversite seçimini ve meslek seçimini yapan, bu tercihlerin kendisini yansıttığını, duygu ve düşünceleriyle uyumlu olduğunu ifade eden ergenin içsel yatırımlarıyla özdeşleştiği ifade edilebilir. Bireylerin yapmış olduğu içsel yatırımın benlikleriyle özdeşleştiği noktada başarılı bir kimlik geliştirdiği belirtilmektedir. Ancak içsel yatırım yapılan konuyla ilgili özdeşim yapılmadığı takdirde bireylerin saplantılı bir biçimde seçenekleri araştırdığı, böylelikle seçeneklerin araştırılması sürecine yeniden dönülebileceği ifade edilmektedir (Morsünbül ve ark., 2006). Dolayısıyla bu kuramda belirtilen kavramların birbiriyle etkileşimi çerçevesinde kimlik gelişimi ikili bir döngü modeliyle ele alınmaktadır (Basson, 2018). Bu modele göre bireylerin kendilerini derinlemesine keşfetme sürecini takiben içsel olarak benimsenen değerlerle uyumlu ve tutarlı bir kimlik oluşumunun gerçekleştiği belirtilir (Kroger, 2017; Luyckx ve ark., 2006).

Bununla beraber, modelde belirtilen içsel yatırımda bulunma ve seçeneklerin araştırılması boyutları her ne kadar ayrı bir biçimde ele alınmış olsa da bu boyutların birbiriyle iç içe geçmiş süreçler olduğu da belirtilmektedir (Meeus ve ark., 2002). Güçlü bir biçimde yatırımda bulunan ergenler yatırım yaptığı alanlara dair yoğun bir biçimde keşfetme, araştırma davranışında bulunurken, düşük araştırma düzeyine sahip

ergenlerin ise içsel yatırımda bulunma düzeylerinin aynı düzeyde düşük olduğu ortaya koyulmuştur (Crocetti ve ark., 2008). Dolayısıyla kimlik gelişim sürecinin hem iç içe geçtiği hem de birbirini etkileyen unsurlar olduğu belirtilebilir.

Öte yandan Luyckx ve arkadaşları (2008) geliştirdikleri modelde bireylerin kimlik oluşum sürecini kimlik statüleri üzerinde de incelemiş, bireylerin kimlik alanlarındaki davranışlarına göre belirli statülerde bulundukları belirtilmiştir. Bu davranışlara bağlı olarak bireylerin bulunabileceği altı farklı kimlik statüsü belirlenmiştir (Bkz. Tablo 2). Marcia'nın (1966) kuramında belirtilen statülere ek olarak kaygısız dağınık (troubled) ve dağınık (carefree) olmak üzere iki kimlik statüsü daha eklenmiştir. Böylece Marcia'nın (1980) geliştirmiş olduğu modele göre hiçbir statüde yer almayan bireylerin de olabileceği belirtilerek, kimlik statüleri başarılı, ipotekli, askıya alınmış (moratoryum), saplantılı askıya alınmış, kaygısız dağınık ve dağınık olmak üzere genişletilmiştir (Atak, 2011).

Tablo 2.*Beş Boyutlu Kimlik Gelişimi Modeli Kimlik Statüleri*

Kimlik Statüleri						
Boyutlar	Başarılı	İpotekli	Askıya Alınmış (Moratorium)	Saplantılı Askıya Alınmış	Kaygısız Dağınık (Carefree)	Dağınık (Diffused)
İşsel Yatırımda Bulunma	Yüksek	Yüksek	Ortalamanın Altında	Ortalamanın Altında	Düşük	Düşük
Seçeneklerin Genişlemesine Araştırılması	Yüksek	Düşük	Yüksek	Yüksek	Ortalamanın Altında	Ortalamanın Altında
Seçeneklerin Saplantılı Araştırılması	Düşük	Düşük	Ortalamanın Altında	Yüksek	Ortalamanın Altında	Yüksek
İşsel Yatırımla Özdeşleşme	Yüksek	Yüksek	Ortalamanın Altında	Ortalamanın Altında	Düşük	Düşük
Seçeneklerin Derinlemesine Araştırılması	Yüksek	Düşük	Ortalamanın Üstünde	Ortalamanın Üstünde	Ortalamanın Altında	Ortalamanın Altında

(Kaynak: Luyckx ve ark., 2006; Morsünbül ve Çok, 2013)

Bu statülerde bulunan ergenlerin bireysel özellikleri çeşitli çalışmalar aracılığıyla ele alınmıştır. Yapılan araştırmalar kaygısız dağınık statüsünde bulunan bireylerin kimlik alanlarında karar alma konusunda endişelerinin olmadığı, ilgisiz oldukları belirtilirken; dağınık kimlik statüsünde bulunan bireylerin ise geleceğe yönelik kaygı seviyelerinin oldukça yüksek olduğu belirtilmiştir (Kroger, 2017). Başarılı kimlik statüsünün ergenlerin psikolojik sağlığı, uyum sağlama becerisi ve yüksek öz saygısıyla ilişkili olduğunu ifade edilmiştir. Bununla beraber, psikolojik iyi oluş (Waterman, 2007), duygusal açıdan uyum sağlama becerisi (Dumas ve ark., 2009) ve yetişkinlikte kurulan sağlıklı yakın ilişkiler (Beyers ve Seiffge-Krenke, 2010) gibi olumlu sosyal ve psikolojik faktörlerle de ilişkili bulunmuştur. Dağınık kimlik statüsünde bulunan bireylerin ise depresyon, intihar eğilimi gibi çeşitli psikolojik problemlerle karşı karşıya kaldığı belirtilmektedir (Butman ve Arp, 1990). Dolayısıyla

ergenlerin araştırma sürecindeki davranışlarının etkisinin olumlu veya olumsuz sonuçlara yol açtığı yeniden vurgulanabilmektedir. Buna göre, moratoryumda bulunan bireylerin gelecek yaşamlarına dair seçimlerinde belirsizlik yaşadıkları bu durumun yüksek düzeyde kaygıyla ilişkili olduğu bildirilmiştir (Meeus ve ark., 1999). Ancak bu kaygının başarılı kimliğe ulaşmanın bir öncülü olduğu, geçici bir süreci yansıttığı belirtilmiştir (Kroger ve ark.,2010). Dolayısıyla kimlik statüleri de ergenlerin psikolojik uyumunu, gelecek beklentilerini ve sosyal ilişkilerini incelemek üzere genel bir çerçeve sunmaktadır.

Öte yandan genel olarak incelemek gerekirse, ergenlerin kimlik gelişiminde etkili bireysel ve sosyal faktörleri ele almak önemlidir. Bu model kapsamında, içsel yatırımda bulunmanın öz kavram netliği ile pozitif bir şekilde ilişkili olduğu belirtilmektedir (Campbell ve ark., 1996). Bu bulgu, içsel yatırımda bulunan bireylerin inançlarının net, tutarlı ve istikrarlı olduğunu ifade etmektedir. İçsel yatırımda bulunma ve özdeşleşme konusunda daha başarılı olan bireylerin kişilik özellikleri incelendiğinde ise dışa dönüklük, uyumluluk, sorumluluk ve duygusal istikrar ile büyük oranda uyduğu gözlenmektedir (Luyckx ve ark., 2006). Alan yazında yapılan birçok çalışma içsel yatırımın psikolojik iyi oluş ve uyum ile pozitif bir şekilde ilişkili olduğunu desteklemektedir (Luyckx ve ark., 2005; Meeus, 1996; Meeus ve ark., 1999). Ebeveyn ergen ilişkisi açısından ele alındığında elde edilen bulgular olumlu ebeveyn ergen ilişkisinin ergenlerin kimlik gelişiminde içsel yatırımda bulunma davranışlarını teşvik ettiğini göstermektedir (Meeus ve ark., 2002; Samuolis ve ark., 2001). Bununla beraber seçeneklerin araştırılması boyutunun etkililiğine yönelik bulgulardan ise tartışmalı sonuçlar elde edilmiştir. Bireylerin kimlik alanlarında yaptıkları alternatifleri araştırma davranışları kimi çalışmalarda bireylerin merak duygularının yüksek olması, deneyime açık olmalarıyla ilişkilendirilirken (Clancy ve Dollinger, 1993; Luyckx ve ark., 2006) bazı çalışmalarda bireylerin depresyon belirtileri gösterdikleri, kaygı seviyelerinin oldukça yüksek olduğu belirtmektedir (Kidwell ve ark., 1995; Luyckx ve ark., 2006). Dolayısıyla ergenlerin seçenekleri araştırma sürecinin hem olumlu hem de olumsuz etkilere yol açtığı, bu doğrultuda sürecin uzayabileceği ya da başarılı bir biçimde tamamlanacağı belirtilebilir. Seçeneklerin araştırılma sürecinin uzamasının ardındaki temel etmenler incelendiğinde, alternatiflerin çoğalması, bireylerin bu süreçte çevrelerinden, ailelerinden olumlu ve uygun desteği almakta zorlanması ve ebeveynlerinden beklenen rehberlik ve yol

göstericiliğin yeterince sağlanmaması gibi faktörler ortaya çıkmaktadır (Baumeister ve Muraven, 1996; Cote, 2002). Buradan hareketle, aile ortamındaki farklılıklar ve ebeveyn davranışları gibi kimlik gelişimine katkıda bulunan faktörler göz önünde bulundurularak bu alanda yapılacak çalışmaların ele alınması önerilmektedir (Schwartz, 2005).

Özetle, kimlik gelişimi farklı kuram ve modeller çerçevesinde kapsamlı bir biçimde incelenmiş, buna yönelik yapılan çalışmalar özetlenmiştir. Bu çalışmada da Luyckx ve arkadaşları (2006) tarafından geliştirilen Beş Boyutlu Kimlik Biçimlenmesi Modeli aracılığıyla ergenlerin kimlik gelişimi ele alınmıştır. Bu model çerçevesinde ergenlerin kimlik gelişimlerinin incelenmesinin belirli avantajları bulunmaktadır. Öncelikle bu model bireylerin kimlik gelişimini iki döngü üzerinden incelemeyi sağlar, böylece ergenlerin kimlik arayışındaki karmaşık ve tekrarlayan süreci aşamalı bir biçimde ele almak yerine daha esnek ve kapsamlı bir çerçeve sunar. Bununla beraber kimlik gelişimini etkileyen bireysel ve çevresel etmenleri ele almak büyük önem taşımaktadır, buna yönelik kullanılan ölçüm araçlarının geçerli ve güvenilir olması kritiktir. Bu model aynı zamanda kimlik gelişimini incelemek üzere geçerli ve güvenilir ölçüm araçlarıyla da desteklenmektedir. Son olarak, kimlik kavramının çok boyutlu yapısı gereği, ergenlerin kimlik gelişiminde etkili olan faktörlerin incelenmesi büyük önem taşımaktadır. Sonraki bölümlerde kimlik gelişimiyle ilişkili değişkenlerin ele alındığı çalışmalar ele alınmıştır.

1.3. Kimlik Gelişimini Etkileyen Faktörler

Kimlik, bireylerin yaşam boyu karşılaştıkları zorluklara yönelik geliştirdikleri baş etme becerileri ve edindikleri deneyimlerle değişip şekillenir. Bireyler bu süreç boyunca kimlik gelişimini etkileyen yeni unsurları da dahil ederek, kimliklerini yeniden yapılandırır (Carlsson ve ark., 2015). Her yaşam döneminin getirdiği değişimlerle beraber bu oluşum süreci devam eder. Özellikle ergenlik, bilişsel, fiziksel, sosyal ve duygusal değişimlerin yaşandığı, çeşitli gelişimsel sorumlulukların yerine getirildiği, çocukluk ve yetişkinlik dönemleri arasında yer alan önemli bir gelişim dönemini temsil etmektedir. Aynı zamanda kimlik biçimlenmesi konusunda kritik bir dönem olarak kabul edilir (Luyckx ve ark., 2005). Özellikle ergenlik dönemindeki kimlik alanında kazanılan beceriler yetişkinlik sürecine uyum sağlama konusunda da

büyük önem taşımaktadır (Schwartz ve ark., 2005). Bu sebeple ergenlik dönemindeki kimlik gelişimini ve bu dönemdeki etmenleri ele almak büyük önem taşımaktadır.

1.3.1. Ergenlik Döneminde Kimlik Gelişimi

Ergenlik dönemi birçok kuramcı ve araştırmacı tarafından çeşitli tanımlamalarla ele alınmıştır. Bu alana yön veren ilk araştırmacılardan biri olan Hall (1904) ergenlerin karşılaştığı zorlukları ve çatışmaları tanımlamak üzere ergenliği ‘fırtınalı ve stresli’ bir dönem olarak kavramsallaştırmıştır. Bu açıklama sonrasında gelişen tartışmalar, kimi ergenlerin daha sakin bir dönem geçirebileceğini, kimi ergenlerin ise bu stresli ve fırtınalı dönemi yoğun bir şekilde yaşayabileceğini belirtmiştir. Bu konu üzerine araştırmalar yapan Arnett (1999) ergenlik döneminin fırtınalı ve stresli bir dönem olarak görülmesinin altında yatan sebepleri üç temel başlık altında ele almaktadır. Bunlardan ilki ebeveynle yaşanan çatışmaları içerir. Arnett’e (1999) göre ergenlik döneminde bireylerin yetişkinlerin otoritesine karşı gelme ve isyan etme eğilimleri bulunmaktadır. Özellikle ergenlik döneminde ebeveynlerle yapılan tartışmalar yoğunlaşmaktadır. İkincisi, bu dönemde bireyler duygusal açıdan yetişkinlere kıyasla daha değişken ruh haline sahip olup, duygusal açıdan daha sık dalgalanmalar yaşamaktadır. Dolayısıyla birçok değişimin yaşandığı ergenlik döneminde yaşanan fiziksel ve hormonal değişimler ergenlerin davranış biçiminde etkili olmaktadır. Son olarak, ergenlik döneminin fırtınalı ve stresli bir süreç olduğu sıklıkla tartışılmış ve yaygın kanının bu değişimlerin ve çatışmaların bu dönemde yoğunlaştığı belirtilmiştir (Hollenstein ve Loughheed, 2013). Bu bulgular kimlik gelişiminde özellikle ergenlik döneminin ele alınmasının ardında yatan nedenleri ortaya koymaktadır.

Öte yandan ergenlik bir gelişim dönemi olarak üç evrede ele alınmıştır (Barrett, 2016). Erken ergenlik dönemi 11-13 yaş aralığını kapsamaktadır. Bu dönemde ergenler akranlarına uyum sağlamaya çalışmakta ve kimlik gelişim süreci arkadaşlık ilişkilerinden sıklıkla etkilenmektedir. Ergenlerin ahlaki değerlendirmeleri, aldıkları kararlar hem ebeveynlerinin hem de akranlarının onaylarıyla uyumlu bir biçimde gelişmektedir (Barrett, 2016). Aynı zamanda bireyler kuralları ve sınırları bu dönemde test etmeye başlar, soyut düşünme becerileri de bununla paralel bir biçimde kazanılır (Algozzine ve ark., 2011). Buradan hareketle ergenlerin bilişsel gelişimi, kimlik krizini aşabilme yetilerini etkilemektedir. Ergenlik dönemindeki bireyler, Piaget'nin (1983)

kuramında belirttiği gibi 11 yaştan sonraki aşamayı temsil eden soyut işlemler döneminde soyut ve karmaşık düşünme becerileri kazanırlar ve kimlik biçimlenmesinin ilk adımlarını atmaya başlarlar. Bu durum, aynı zamanda ergenlerin belirli alanlarda karar alabilme ve sorunlara aktif çözümler arama becerisini de kapsar (Sigelman ve Rider, 2012; Sinkler, 2012).

Orta ergenlik dönemi ise 14-16 yaş aralığını ifade eder, bu dönemle beraber kimlik gelişimini etkileyen yetenekleri ve ilgi alanlarını keşfetme bu dönemde yoğunlaşır (Barrett, 2016). Bireyler kendi ilgi alanlarına yönelik konularda çeşitli denemelerde bulunurlar. Bununla beraber cinselliğe duyulan ilgi ve romantik ilişki denemeleri bu dönemde daha aktif hale gelir (Barrett, 2016; Curtis, 2015). Dolayısıyla bu dönemde ergenlerin hem kariyer konusundaki gelişimi hem de bireysel hedefler belirleme kapasitesi artar (Algozzine ve ark., 2011). Son olarak, geç ergenlik döneminin yaklaşık olarak 17-19 yaş aralığında olduğu belirtilir, bu dönemde ergenlerin yakınlık ihtiyaçları artar (Curtis, 2015). Özellikle arkadaşlık ve romantik ilişkilere yönelik araştırma yapma davranışları bu dönemde artabilir. Bununla beraber, süreçte meslek seçimi gibi kritik kararların alınması ve bu kararlardan doğan sorumlulukların yerine getirilmesi beklenir. Bu sebeplerle ergenler, akademik, sosyal ve maddi açıdan başarılı olabilme baskısına maruz kalıp, belirli standartlar, istekler karşısında bir çatışma yaşarlar ve bunlarla baş etmeye çalışırlar (Barrett, 2016).

Öte yandan kimlik, bireylerin tüm yaşamını etkileyen bir yapı olduğu için, diğer gelişim alanlarından bağımsız bir şekilde ele alınamamaktadır. Ergenlik döneminde soyut düşünme becerisinin kazanımı ve gelişimiyle beraber, ergenlerin kendilerini yönlendirebilme becerileri artmakta, karşılaştıkları problemlere aktif bir biçimde çözüm üretme kapasiteleri gelişmektedir (Piaget, 1983; Sigelman ve Rider, 2012; Sinkler, 2012). Ancak bilişsel becerilerin gelişimi bu dönemde her ne kadar hız kazansa da bireysel özellikler her ergende bu sürecin farklı biçimde ilerlemesine yol açabilmektedir. Bu dönemde kimlik gelişimini içeren alanlarda keşfetmeye açık ergenlerin bireysel özellikleri incelendiğinde meraklı, duygusal olarak daha dengeli ve istikrarlı, sorumluluk sahibi oldukları gözlemlenmiştir (Sigelman ve Rider, 2012; Sinkler, 2012). Deneyime ve keşfetmeye eğilimli bireylerin çeşitli seçenekleri gözden geçirdikten sonra kendilerine uygun olanı seçme konusunda avantajlı olabilecekleri, bu özelliklerin kimlik gelişiminde olumlu yönde katkı sağlayabileceği

düşünülmektedir. Ancak kimi ergenler, her ne kadar keşfetmeye açık, çeşitli seçenekleri gözden geçirme konusunda istekli olsa da kimileri de bu konuda kafa karışıklığı ve kararsızlık yaşayıp çeşitli kimlik denemelerinde bulunmaktadır. Yapılan çalışmalar kimlik duygusu daha zayıf, seçenekleri sürekli olarak saplantılı bir biçimde yeniden araştıran ergenlerin saldırgan ve suça yönelik risk alma davranışlarında bulunduğunu ortaya koymaktadır (Becht ve ark., 2016; Crocetti ve ark., 2013; Levey ve ark., 2019). Buna yönelik yapılan benzer çalışmalarda da kimlik konusunda belirsizlik yaşayan ergenlerin okula bağlanmaya yönelik kaygılarının yüksek olduğunu (Becht ve ark., 2016) ve yüksek seviyede depresif belirtiler (van Doeselaar ve ark., 2018; Meeus ve ark., 2012) gösterdiğini belirtmektedir.

Sağlıklı ve başarılı kimlik duygusu, aile ortamı, akranlar genel anlamıyla sosyal çevredeki yakın ilişkiler bağlamında gelişir (Branje ve ark., 2021). Bu nedenle bu süreçte arkadaşlık ilişkileri, okul ortamı ve özellikle aile ortamıyla etkileşim oldukça önemlidir. Aile ortamının ergenlik dönemindeki bireyler üzerindeki etkileri kimi zaman olumlu olurken kimi zaman ergenler bu durumdan olumsuz yönde etkilenebilmektedir. Yapılan bazı çalışmalar çeşitli kimlik denemelerinde bulunan, karar vermekte zorlanan ergenlerin çoğu zaman ebeveynleri tarafından ihmal edildiğini ve reddedildiğini göstermektedir (Sigelman ve Rider, 2012; Sinkler, 2012). Bu bulgulara ek olarak, ebeveynlerinin görüşlerini benimseyip, bu fikirleri uygulamaya çalışan ergenlerin çok daha erken yaşlarda kimliğe dair kesin seçimler yaptıkları, diğer seçenekleri keşfetmek için daha az imkana sahip oldukları ve çoğunlukla ebeveynleri tarafından kontrol edildikleri gözlemlenmiştir (Sigelman, Rider, 2012; Sinkler, 2012). Öte yandan başarılı bir kimlik statüsüne ulaşmış, diğer bir ifadeyle seçmiş oldukları bir alanda içsel yatırımla özdeşleşen ergenlerin, sevgi dolu bir ailede yetiştiği, sıcaklık gösteren ve demokratik ebeveynlik davranışlarını benimseyen ebeveynler tarafından büyütüldükleri belirtilmektedir (Basson, 2018). Bu ergenlerin, ebeveynlerinden yakınlık ve ebeveyn sıcaklığı hissettikleri, ebeveynleriyle iletişim kurma konusunda kendilerini daha rahat hissettikleri ve ebeveynleriyle fikir ayrılıkları yaşadıklarında kendi fikirlerini belirtme konusunda daha özgür hissettikleri ifade edilmektedir.

Her ne kadar aile ortamı ve bireysel özellikler kimlik gelişiminde önemli olsa da bireylerin kimliğe dair keşfetme fırsatlarına sahip olması da önemlidir. Araştırmalar

soyut sorunlarla karşılaşan ergenlerin bu sorunlar karşısında çeşitli çözümler üretebilen ergenlerin hedefledikleri kimlik statüsüne ulaşmaya daha yatkın olduklarını göstermektedir (Sigelman ve Rider, 2012; Sinkler, 2012). Dolayısıyla ergenlerin keşfetme fırsatlarına sahip olması sosyal çevreden ve toplumsal bağlamdan etkilenmektedir. Bu sebeple kültürel bağlamın kimlik gelişimindeki etkisi göz ardı edilememektedir. Geleneksel toplumlarda yetişen ergenlerin çeşitli kimlik denemeleri ve keşfetme istekleri kimi zaman desteklenmemekle beraber; bu ergenlerden kendi kültürlerindeki yetişkinlerin veya ebeveynlerinin kimlikleriyle uyumlu olmaları beklenmektedir (Sigelman ve Rider, 2012; Sinkler, 2012). Bu durum da ergenlerin kimlik gelişimini olumlu bir yönde geliştirebilmelerindeki önemli etmenlerden birinin çevresel koşullar olduğunu göstermektedir.

Öte yandan başarılı bir kimlik, bireylerin gelecek yaşamlarındaki mesleki, akademik veya romantik ilişki konularında daha istikrarlı, tutarlı bir görüşe ve kararlılığa sahip olmasını gerektirmektedir (Erikson, 1968; Schwartz ve ark., 2011). Alan yazında yapılan tartışmalar özellikle ergenlik döneminde başarılı kimlik gelişiminin önemli gelişimsel sonuçları üzerinde durmaktadır ve bu soruyu beş maddede ele almaktadır (Adams ve Van de Vijver, 2015; Beyers ve Luyckx, 2016). İlk olarak, ergenler kimlik oluşum sürecinde kendilerine dair farkındalık kazanıp, kendilerini tanıma yolunda önemli adımlar atarlar. Bu gelişim süreci yaşam boyu sürmesine rağmen ergenler kim olduklarını anlayabilecekleri bir yapı oluştururlar. İkinci olarak, bu süreçte birçok alanda yapılan içsel yatırım, amaçlar ve bireysel değerler aracılığıyla yaşamlarındaki yönlerini belirlemek, hayatın anlamını bulmak gibi konulardaki görüşlerini de etkilemektedir. Bu kavramlar aracılığıyla ergenlerin tüm yaşamının yönlendirme becerilerini kazanması yine başarılı bir kimlik gelişim sürecinden geçmektedir. Bir diğer önemli faktör, bireylere kontrol edebilme becerisi, özgür ifade anlayışı sağlamak için kimlik gelişiminin olumlu bir biçimde gelişmesi gerekmektedir. Öte yandan başarılı bir kimlik gelişimi, bireyin inançları, değerleri ve sorumluluklarını tutarlı bir şekilde yönetebilmesine bağlıdır. Ergenler bu süreçten geçerek potansiyellerinin farkına varabilmektedir (Adams ve Van de Vijver, 2015; Beyers ve Luyckx, 2016). Dolayısıyla ergenlerin kimlik gelişim sürecinin başarılı bir biçimde gerçekleşmesinin olumlu sonuçları vurgulanmaktadır. Buna göre bu sürece etkisi olan bireysel ve çevresel faktörlerin ele alınması oldukça önemlidir.

1.3.2. Ergenlik Döneminde Kimlik Gelişiminin Yaş ve Cinsiyet ile İlişkisini Ele Alan Çalışmalar

Alan yazında yapılan çalışmalar kimlik gelişiminin ağırlıklı olarak Luyckx ve arkadaşları (2008) tarafından geliştirilen kimlik modelleri kullanılarak incelendiğini ortaya koymaktadır (Crocetti ve ark., 2008; Meeus ve ark., 2010). Bununla beraber özellikle ergenlik döneminden başlayarak kimlik gelişimini inceleyen boylamsal çalışmalar, kimlik yapılanmasının sistematik olarak olgunlaştığını, bu değişikliklerin de özellikle ergenlik ve genç yetişkinlik döneminde şekillenmeye başladığını göstermektedir (van Doeselaar ve ark., 2018). Yapılan çalışmalar ergenlik döneminde eğitim ve ilişkiler konusunda seçeneklerin yeniden gözden geçirilmesinin giderek azaldığını, ergenlerin yaşça olgunlaşmalarıyla beraber verdikleri kararlardan daha emin olduklarını belirtmektedir (Klimstra ve ark., 2010). Buna ek olarak eğitim ve ilişkiler açısından ergenlerin içsel yatırımda bulunma düzeylerinin ergenlik döneminde ve ilerleyen dönemlerdeki genç yetişkinlikte de sabit kaldığını göstermektedir (Klimstra ve ark., 2010; Shirai ve ark., 2016). Ergenler bu dönemde aktif bir biçimde seçenekleri araştırıp yatırımda bulunuyor olsa da verilen kararların büyük ölçüde bu dönemde belirlendiği belirtilmektedir.

Öte yandan bu bulguları destekleyen çeşitli araştırmalar bulunmaktadır. Yapılan çalışmalar, yaş arttıkça daha az gelişim gösteren dağınık ve moratoryum statülerinde bulunan ergenlerin sayısında azalma olduğunu ortaya koyarken, en gelişmiş kimlik statüsü olan başarılı kimlik statüsünün ise erken ergenlikten geç ergenliğe doğru arttığını göstermektedir (Hirschi, 2012; Meeus ve ark., 2010; Meeus ve ark., 2012). Ancak bu değişimlerle beraber bireylerin çoğunluğunun ergenlik ve genç yetişkinlik dönemlerinde çoğunlukla aynı kimlik statülerinde bulunduğu da belirtilmektedir (Meeus vd., 2010; Carlsson ve ark., 2015). Geçmiş yıllarda yapılan bazı çalışmalarda da kimlik gelişimindeki değişimlerin geç ergenlik döneminde yoğunlaştığı ifade edilmiştir (Marcia 1980; Waterman 1993). Ancak bu konuyla ilgili yapılan araştırmalar farklı tartışmalara yol açmıştır. Meeus ve arkadaşları (1999) tarafından yapılan bir çalışmada, kimliğe dair değişimlerin erken ve orta ergenlik yıllarında şekillenmeye başladığı bildirilmiştir. Bu bulgular, kimlik gelişiminin yaşça olgunlaştıkça geliştiğini, alınan kararlarla özdeşleşmenin de aynı oranda artış gösterdiğini desteklemektedir.

Öte yandan ergenlerin yaşlarına göre değişimleriyle beraber cinsiyet farklılıklarının ele alındığı çalışmalar da büyük önem taşımaktadır. Schwartz ve Montgomery (2002) tarafından yapılan bir çalışmada erken ve orta ergenlik dönemindeki kız öğrencilerin erkek öğrencilere kıyasla daha yüksek oranda başarılı kimlik statüsünde bulundukları belirtilmiştir. Bu durum kız ergenlerin erkek ergenlere kıyasla seçim yaptıkları alanlardaki kararlarıyla daha çok özdeşleştiklerini gösteriyor olabilir. Bir başka çalışmada, ergenlik dönemindeki erkeklerin dağınık kimlik statüsünde bulunmaya, kızların ise moratoryum kimlik statüsünde bulunmaya eğilimli olduklarını öne sürülmüştür (Crocetti ve ark., 2013). Bu bulgularla beraber kız ve erkek ergenlerin hem bireysel özellikleri hem de bulundukları ergenlik dönemini ele almak önemlidir. Ergenlik dönemini ele alan çalışmalarla, kızların fiziksel ve bilişsel gelişim hızlarının erkeklere kıyasla daha yüksek olduğu ve daha erken olgunlaştıkları bilinmektedir (Crocetti ve ark., 2013). Kızların kimlik gelişim sürecine erkeklerden daha önce başladıkları, ancak erkeklerin geç ergenlik dönemine kadar kızlarla neredeyse aynı gelişim düzeyine ulaştıkları ifade edilmiştir (Crocetti ve ark., 2013). Ancak, bu konuda farklı bulgular elde eden çalışmalar da bulunmaktadır. Örneğin, Bartle-Haring ve arkadaşları (2002) tarafından yapılan bir çalışmada kız ergenlerin moratoryum ve dağınık kimlik statülerindeki puanlarının erkek ergenlerden daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bununla beraber kızların kariyer, akademik başarı gibi kimlik gelişim alanlarında bağlılık kurma, içsel yatırımda bulunmada erkeklere kıyasla daha çok zorlandıkları belirtilmiştir (Marcia, 1993). Dolayısıyla ergenlerin cinsiyet ve yaşlarına bağlı olarak kimlik gelişim süreçleri birbirinden farklılık göstermekle beraber çeşitli tartışmalara da yol açmaktadır.

Ergenlerin kimlik gelişimini inceleyen, Graf ve meslektaşları (2008) tarafından yürütülen bir başka çalışmada 13-18 yaş arasındaki Amerikalı ve Hintli öğrenciler bulundukları kimlik statülerine göre değerlendirilmiştir. Erkek ergenlerin kız akranlarına göre daha çok ipotekli ve dağınık kimlik statüsünde bulundukları belirtilmiştir. Bunun yanında ergenlerin kimlik konularındaki alternatifleri araştırma davranışları incelendiğinde, yaşça büyük ergenlerin kimlik alanlarında daha çok araştırma ve içsel yatırım yaptıkları görülmüştür. Hintli ergenlerin Amerikalı akranlarına kıyasla daha çok dağınık, ipotekli ve moratoryum statülerinde bulundukları gözlemlenmiştir. Ek olarak çalışmada, ergenlerin aileleriyle ilişkilerine göre karar alma süreçleri de incelenmiştir. Elde edilen bulgular, ebeveynlerinden

duygusal olarak ayrı olan, özerkliklerinin kazanımı konusunda ailesi tarafından desteklenen erkek ergenlerin seçenekleri araştırma sürecinde özgürce davranabildikleri; ancak ailesine duygusal olarak daha bağlı erkek ergenlerin ise başarılı kimliğe ulaşma ihtimallerinin daha düşük olduğu bulunmuştur. Öte yandan kızların özerk bir biçimde karar almalarının, içsel yatırımda bulunma davranışlarını pozitif yönde yordadığı belirtilmiştir (Graf ve ark., 2008). Dolayısıyla kendi seçimlerini yapmakta yeterince özgür hissedilen ergenlerin verdikleri kararlara yönelik yatırım yapma davranışlarının da arttığı belirtilebilir.

Öte yandan ergenlik döneminde başarılı bir kimlik gelişiminin önemi belirtilmekle beraber, yapılan çalışmalar, yetişkinlik dönemine kadar özdeşleşmiş bir benlik duygusuyla tanımlanan olgun bir kimliğin oluşmayabileceğini de belirtmektedir (Branje ve Koper, 2018; Kroger ve ark., 2010). Ancak, genel olarak değerlendirildiğinde eğitim ve kişilerarası kimlik alanlarındaki seçenekleri araştırma ve içsel yatırımda bulunma sürecindeki değişikliklerin çoğunlukla ergenliğin sonlarına doğru zamanla daha güçlü bir şekilde bütünleştiği ifade edilmektedir (Albarello ve ark., 2018). Elde edilen bulgular ergenlerin yaş ve cinsiyetlerine göre kimlik yapılanmalarındaki değişimleri ortaya koymaktadır. Bir sonraki başlıkta ebeveynlerin tutum ve davranışlarının ergenlerin kimlik gelişimindeki etkilerini ele alan çalışmalara yer verilmiştir.

1.4. Kimlik Gelişiminin Ebeveyn Tutum ve Davranışları ile İlişkisini Ele Alan Çalışmalar

Ergenlik dönemi sorumlulukların arttığı, aynı zamanda özerkliğin geliştiği bir dönem olarak tanımlanmaktadır. Ergenler bu dönemde ebeveynleriyle sürdürdükleri ilişkinin kalitesinden büyük ölçüde etkilenmektedir (Moawad ve Ebrahim, 2016). Ebeveynlerin çocuklarına karşı göstermiş oldukları tutum ve davranışların, özellikle ergenlik dönemindeki çocuklarının kimliklerini, kişiliklerini geliştirmelerine, yaşamlarını sürdürebilmeleri konusundaki uyumlarını geliştirmelerinde oldukça etkili olduğu belirtilmektedir (Akinsola, 2011; Moawad ve Ebrahim, 2016). Özellikle ebeveynler tarafından sağlanan destek olma, keşfetmeye yönlendirme davranışları güvenli bir aile ortamının oluşmasını sağlarken, ergenlerin bilişsel ve duygusal gelişimlerine de dolaylı olarak katkı sağladığı vurgulanmaktadır (Dumas ve ark., 2009). Dolayısıyla aile, bireylerin geliştiği en önemli sosyal bağlamı oluşturmaktadır

(Chong ve Chan, 2015). Bu sebeple ebeveynlerin tutum ve davranışları ergenlerin kimlik gelişimi için kritik bir öneme sahiptir.

1.4.1. Ergenlik Döneminde Ebeveynlerin Tutum ve Davranışlarının Kimlik Gelişimi Üzerindeki Etkileri

Ergenlik, bireylerin kimlik keşfinin başlangıcını oluşturan gelişim dönemidir, ergenlerin bu süreçte en çok ebeveynlerinin desteğine ihtiyaç duydukları belirtilmektedir (Yalçinkaya ve ark., 2003). Ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarını inceleyen çalışmalar, ebeveynlerin gelişim sürecinde çocuklarını desteklemeleri ve çocuklarının gelişimlerine aktif katılımlarını olumlu ebeveynlik pratikleri olarak değerlendirmektedir (Wartman ve Savage, 2008). Ebeveynlerin çocuklarını birçok konuda desteklemeleri, çocuklarının ihtiyaçlarına duyarlılık göstererek, bakış açılarını dikkate alarak ergenlerin özerkliklerini kazanmalarına ve karar alma becerilerine dolaylı olarak katkı sağladıkları görülmektedir (Deci ve Ryan, 2000). Ebeveynleri tarafından sağlıklı yollarla özerkliklerinin kazanılmasına destek olunan ergenlerin yetişkinliğe geçiş sürecine kolaylıkla uyum sağladıkları gözlenmiştir (Chirkov ve Ryan, 2001). Ebeveynleri tarafından yeterince desteklenmeyen ergenlerin ise içselleştirme ve dışsallaştırma problemleri ile karşı karşıya kaldıkları ve öz düzenleme becerilerinin yeterince gelişmediği bildirilmiştir (Masten ve ark., 1998). Dolayısıyla ebeveynlerin ergen çocuklarına karşı gösterdikleri davranışlar kritik bir rol oynamaktadır.

Aile sisteminde ebeveynlerin temel işlevlerinden biri de ergenlerin gelişimsel ihtiyaçlarına yanıt verecek biçimde destek olmaktır. Yapılan araştırmalar, ergenlerin özerklik ihtiyaçlarının arttığı bu dönemde ebeveynlerinden yeterince destek alamadıklarında kimlik gelişiminin sağlıklı bir biçimde ilerlemesinin önünde engel oluşturabileceğini ortaya koymaktadır (Michalek, 2016). Bununla beraber ergenlik döneminde yaşanan değişimlerle ebeveynlerin çocuklarına yönelik bakış açılarının değişebildiği, onları birer yetişkin olarak gördükleri bununla beraber çatışma ve anlaşmazlıkların arttığı, ebeveynlerin bu durum karşısında kimi zaman zorlanabildikleri görülmüştür (Steinberg ve Silk, 2002). Ergenlik döneminde bireyler, düşünme biçimlerinde değişimlerle beraber aile içinde belirlenen kuralları ve ahlaki değerleri tartışıp değerlendirmeye başlamaktadır (Vural Yüzbaşı ve Yılmaz 2022). Bunun sonucunda da edindikleri farklı bakış açıları sayesinde özerkliklerini ve

benliklerini kazanmaya yönelik girişimlerde bulunurlar. Ergenlerin özerkliklerini elde edebilmek için sergiledikleri davranışlar ergenlerin aileleriyle olan iletişim biçimlerini birçok açıdan etkileyebilmektedir (Steinberg ve Silk, 2002). Kimi ebeveynler ergenlerin özerklik arayışına, sorgulayan ve irdeleyen tutumlarına destekleyici bir biçimde karşılık verirken; bazı ebeveynler ise ergenlerin bu beklentilerine karşılık kontrolcü bir yaklaşım sergilemektedir (Vural Yüzbaşı ve Yılmaz, 2022). Çocukları üzerinde kontrolcü ebeveynlik yaklaşımını benimseyen anne babaların çocuklarını kendi beklentilerini karşılamaları yönünde manipüle edebildikleri görülmektedir (Pettit ve ark., 2001). Buradan hareketle, ebeveynlerin kontrolcü davranışlarının ergenlerin gelişimleri üzerindeki etkilerinin incelenmesi önem kazanmaktadır.

1.4.2. Ebeveynin Davranışsal Kontrol Davranışları

Aile bağlamı, ergenlerin sosyalleşme adımlarını attığı ilk ortam olmakla beraber ebeveyn ve ergen arasındaki ilişki bu ortamın temelini oluşturmaktadır. Ebeveynlerin, ergenlerin özerkliklerini desteklemesi, özgür bir biçimde karar alabilmelerine destek olan bir yaklaşım sergilemesi ergenlerin olumlu bir benlik geliştirmelerine yardımcı olur (Vural Yüzbaşı ve Yılmaz, 2022). Öte yandan müdahaleci ve kontrolcü davranış pratiklerini benimseyen ebeveynler de bulunmaktadır. Ebeveynlerin kontrolcü davranışlarının çocuk ve ergenler üzerindeki etkileri Barber ve arkadaşları (1996) tarafından psikolojik ve davranışsal kontrol davranışları olarak ele alınmıştır. Temel olarak davranışsal kontrol, ebeveynlerin çocuklarının davranışlarını düzenlemeye ve kontrol etmeye yönelik koyduğu kuralları, düzenlemeleri ve onların yaşamına getirdikleri kısıtlamaları kapsamaktadır (Barber ve ark., 1994; Smetana ve Daddis, 2002). Davranışsal kontrolün tanımına çocuk veya ergenlerin okulda hangi derslere katıldığından, nerede ve ne yaptığını bilmek de dahil edilmektedir. Ebeveynler davranışsal kontrol davranışları aracılığıyla çocuklarına belirli kurallar koyup, çocuklarını izlemekte ve belirli disiplin edici davranışlarda bulunmaktadırlar. Bununla beraber onlardan bazı beklentileri ve talepleri yerine getirmelerini beklemektedirler (Shek, 2006). Ancak bu kurallar ve talepler çocukların sağlıklı, güvende olduklarını kontrol etmek üzere fiziksel kısıtlamaları kapsadığı için aynı zamanda olumlu ebeveynlik davranışları olarak da değerlendirilmektedir.

Davranışsal kontrol, farklı tanımları olmakla birlikte, temel olarak ebeveynlerin çocuklarının yaşamlarını kontrol etmeye yönelik koydukları kurallar,

düzenlemeler ve sınırlılıklar olarak tanımlanmaktadır. Alan yazında yapılan çalışmalar ebeveynlerin çocuklarına karşı göstermiş oldukları bu davranışın aynı zamanda ‘ebeveyn gözetimi’ kavramı olarak da ele alındığını göstermektedir (Pettit ve ark., 2001). Bu kavram ebeveynlerin çocuklarının davranışlarını sürekli takip etme, çocuklarından sıklıkla haber alma ve izleme sürecini kapsamaktadır (Dishion ve McMahon, 1998). Ebeveyn gözetimi kavramı ebeveynlerin çocuklarının davranışları hakkında ne kadar bilgi sahibi olduğuyula değerlendirilmektedir (Crouter ve Head, 2002; Kerr ve Stattin, 2000). Ancak alan yazında yapılan çalışmalarda ebeveynlerin gözetimi ve çocuklarının yaşamlarına dair bilgi sahibi olma düzeylerinin birbirinden farklı kavramlar olarak ele alınması gerektiği belirtilmiştir (Shek, 2006). Bunun üzerine ebeveynlerin çocuklarına dair bilgi sahibi olmalarının sadece çocuklarının gözetimiyle değil, çocukların kendi tercih ve isteğiyle ebeveynleriyle bilgi paylaşımında bulunmalarının da bu süreçte önemli olduğu belirtilmektedir (Stattin ve Kerr, 2000).

Smetana ve Daddis (2002), ebeveynlerin davranışsal kontrolünü daha ayrıntılı bir biçimde ele alarak bu davranışları beş başlık altında incelemiştir. İlk olarak ebeveynin çocuğunun durumu hakkında ne kadar bilgi sahibi olduğu ve ebeveynin çocuğuna koymuş olduğu kuralların, çocuğundan beklentilerinin neler olduğu incelenmiştir. Sonraki boyutta ise ebeveynlerin çocuklarının davranışlarını takip edip etmedikleri, duygu ve davranışlarını anlamaya yönelik girişimleri ve çabaları incelenmiştir. Ardından ebeveynin çocuğunun davranışlarını disiplin etme yöntemleri ele alınmıştır, bu konuda çocuklarının yapmış olduğu olumlu veya olumsuz davranışlarda ebeveynin disiplin etme yöntemleri incelenmiştir. Son olarak, ebeveyn kontrol davranışları, ebeveynin çocuğuna yönelik beklentileri, genel kontrol pratikleri değerlendirilmiştir. Böylece ebeveynler tarafından uygulanan davranışsal kontrol davranışları değerlendirilmiş, elde edilen cevaplar aracılığıyla ebeveynin davranışsal kontrolü çocukların davranışlarını izleme ve çocukların kendilerini ebeveynlerine açmasıyla kavramsallaştırılmıştır (Barber, 1992, 2002; Smetana ve ark., 2002).

Ergenlerin kimlik gelişimi sürecinde ebeveynlerin davranışları büyük önem taşımaktadır; bu sebeple ebeveynlerin davranışsal kontrol davranışlarının etkilerini ele almak önemlidir. Araştırmalar çocuklarının davranışlarının olumlu yönde yeterli bir biçimde düzenlenmesinde ebeveynlerin davranışsal kontrolünün etkili olduğunu

göstermektedir (Smits vd, 2008). Bunun yanında ebeveynlerin çocuklarının davranışlarını yeterince kontrol etmedikleri takdirde, ergenlerin ebeveynlerinden rehberlik etmeleri konusunda daha az destek aldıklarını belirtmektedir. Böylece kimlik konusunda karşılaştıkları kararsızlıklar konusunda baş başa bırakıldıkları belirtilir (Smits, 2008). Bu sebeple ebeveynin davranışsal kontrolünün eksikliğinde ergenlerin başarılı bir kimlik kazanımında zorlanabildikleri belirtilmektedir (Smits vd, 2008). Dolayısıyla ebeveyn kontrolünün olumlu sonuçları sıklıkla vurgulanmaktadır.

Smits ve arkadaşları (2008) tarafından yürütülen çalışmada, orta ve geç ergenlik dönemindeki ergenlerin ebeveynlerinden algıladıkları destek ile psikolojik ve davranışsal kontrolün kimlik stilleriyle ilişkisi ele alınmıştır. Bulgular ebeveynlerin davranışsal kontrol davranışlarının moratoryum kimlik statüsü yordadığını göstermektedir. Bu statüdeki ergenler ebeveynlerini, özellikle annelerini hem baskıcı ve ilgili görürken hem de ebeveynlerinin davranışlarını olumlu ebeveynlik davranışı olarak yorumlamaktadırlar. Bununla beraber, daha önce yapılan bir çalışmada algılanan davranışsal kontrol dağınık kimlik statüsüyle negatif yönde ilişkili bulunmuştur (Berzonsky, 2004). Bu bulgu da yine anneden algılanan davranışsal kontrol davranışları değerlendirildiğinde elde edilmiştir. Babadan algılanan davranışsal kontrol ise, yaşça daha büyük ergenlerin dağınık kimlik statüsünde bulunmasıyla ilişkilendirilmiştir. Bu çalışmadan elde edilen bulgular kimlik gelişim sürecinde ebeveynlerinden yeterince destek göremeyen ergenlerin seçenekler arasından seçim yapma ve süreci yönetme konusunda zorlanabileceklerini, karar almayı erteleme eğiliminde olduklarını göstermektedir (Smits ve ark., 2008). Bu sebeple ebeveynlerin davranışsal kontrolünün ergenlerin başarılı bir kimlik gelişim sürecini olumlu bir biçimde etkilediği belirtilmektedir.

Ebeveynlerin davranışsal kontrolünün ergenlerin gelişimindeki olumlu etkisi başka çalışmalarla da desteklenmiştir. Fletcher ve arkadaşları (2004) tarafından yapılan bir çalışmada ebeveynlerin sıcaklığı, çocuklarını aktif bir biçimde izlemeleri ve ebeveynin davranışsal kontrolünün algılanan ebeveyn bilgisiyle ilişkili olduğu, bunun da aynı zamanda ergenlerin madde kullanma ve suç işleme davranışlarını yordadığı bulunmuştur. Ergenlerin ebeveynlerinden algıladıkları davranışsal kontrolün suça eğilimli davranışlarında azalmaya yardımcı olduğu görülmektedir. Bununla beraber, çocuklarının davranışlarını aktif bir biçimde izleyip kontrol etmeye çalışan,

sıcaklık gösteren, duyarlı davranan ebeveynlerin daha olumlu bir aile iklimi yarattığı savunulmaktadır. Aynı zamanda ergenlerin kendilerini açmalarının teşvik edildiği, böylece ebeveynlerin çocuklarının gelişimi konusunda daha çok bilgi sahibi olduğu belirtilmektedir (Fletcher ve ark., 2004).

1.4.3. Ebeveynin Psikolojik Kontrol Davranışları

Psikolojik kontrol temel olarak, ebeveynlerin çocuklarının duygularına, düşüncelerine, istek ve ihtiyaçlarına müdahale edip kontrol etmek üzere uyguladıkları ebeveynlik davranışları olarak tanımlanır (Soenens ve ark., 2006). Psikolojik kontrol davranışlarının etkilerinin ele alan çalışmaların Schaefer'in (1965) çalışmaları üzerinden ilerlediği görülmektedir. Buna göre ebeveynler kabul-red (acceptance-rejection); psikolojik özerklik-psikolojik kontrol (psychological autonomy-psychological control); sıkı kontrol-gevşek kontrol (firm control-lax control) olmak üzere iki uçta bulunan ebeveynlik davranışlarında bulunmaktadır (Vural Yüzbaşı ve Yılmaz, 2022). Psikolojik özerklik-psikolojik kontrol boyutu, ebeveynlerin çocuklarının özerk bir biçimde gelişimlerine müdahale eden, çocuklarının davranışlarını kontrol etmeye yönelik davranışlarını temsil etmektedir (Schaefer, 1965). Bu kontrol biçimini kullanan ebeveynlerin çocukları, anne babalarını aşırı koruyucu, müdahaleci ve suçluluk hissettiren davranışlarda bulunduklarını belirtmektedir. Dolayısıyla ebeveynlerin çocuklarına psikolojik kontrol içeren ebeveynlik davranışlarında bulunmaları çocuk ve ergenler üzerinde olumsuz etkilere yol açmaktadır (Vural Yüzbaşı ve Yılmaz, 2022). Sözel olarak ifadeleri kısıtlama, duyguları yok sayma, suçluluk hissettirme, tutarsız davranışlarda bulunma ebeveynlerin psikolojik kontrol davranışlarında bulunurken yaptıkları tutum ve davranışları içermektedir (Barber, 1996; Shek, 2006). Bu ebeveynlik davranışlarıyla büyüyen çocuk ve ergenlerin kendini açma davranışlarında bulunmadığı, duygu ve düşüncelerini ifade etme konusunda ebeveynlerinden gelecek olumsuz tepkilerden kaçındıkları belirtilmektedir (Soenens ve ark., 2006).

Çalışmalar psikolojik kontrol davranışlarında bulunan ebeveynlerin, çocuklarının ihtiyaçlarını gözetmeden kendi ihtiyaçlarına ve isteklerine uymaları için baskı uyguladıklarını göstermektedir (Luyckx ve ark., 2007). Bu davranışların da ergenlerin bireysel kararlar alma, özerk bir birey olmaları önünde engel oluşturduğu belirtilmektedir (Barber, 1996, 2002; Vansteenkiste ve ark., 2005). Kimlik

gelişimindeki önemli kavramlardan biri olan özerkliğin yeterince kazanılmaması sebebiyle ergenlerin kimlik alanlarına dair seçenekleri araştırma ve yatırım yapma konusunda yeterince aktif olamadıkları, bu sebeple içsel yatırımda bulunmalarının güçleştiği belirtilmektedir.

Öte yandan ebeveynlerden algılanan psikolojik kontrolün ergenlerde yol açtığı yüksek kaygı ve kararsızlık sebebiyle, ergenlerin sürekli bir kimlik arayışında olduğu, yeni kimlikler keşfetmek konusunda aktif olarak çabaladıkları ancak herhangi bir yatırımda bulunmamaları sebebiyle bu sürecin seçeneklerin saplantılı bir biçimde araştırılmasına evrildiği belirtilmektedir (Baumeister ve ark.,1985). Smits ve arkadaşları (2008) tarafından yürütülen bir başka çalışmada, ergenlerin ebeveynlerinden algıladıkları psikolojik kontrol davranışlarının kimlik gelişimleri üzerindeki etkileri incelendiğinde, algılanan psikolojik kontrol ile ergenlerin dağınık kimlik statüsünde bulunmaları arasında olumlu bir ilişki olduğu belirtilmiştir. Bu bulgu alan yazında yapılan çalışmalarla da uyumlu bulunmuş; moratoryum ve dağınık kimlik statüsünde bulunan ergenler ebeveynlerinin kontrolcü tutumlarda bulunduklarını bildirmişlerdir (Berzonsky ve ark., 2004). Bu ebeveynlik stilini benimseyen ebeveynlerin, belirlemiş oldukları belirli şartlara ve beklentilere uymaları yönünde çocuklarını manipüle ettikleri, bu durumun da çocukların kendi benlikleriyle uyumlu davranmalarının önüne geçtiği belirtilmektedir (Luyckx ve ark., 2007). Bu durumun ergenlerin kimlik gelişimleri üzerindeki etkileri düşünüldüğünde, ergenlerin herhangi bir kimlik alanında karar verme konusunda emin olamamalarına, yatırım yapmayı erteleme davranışlarına yol açtığı düşünülmektedir.

Birçok kültürel bağlamda, ergenin davranışlarının uygun biçimde kontrol edilmesi olumlu gelişimsel sonuçlarla ilişkilendirilirken, ergenlerin özerkliklerini sınırlamaya yönelik kontrol edici yaklaşımlar ise olumsuz sonuçlara yol açmaktadır (Barber ve ark., 2005; Shek, 2007; Stewart ve ark., 1998; 1999). Özellikle psikolojik kontrol üzerine yapılan araştırmalar, bu tür ebeveynlik biçimlerinin depresyon gibi içselleştirilmiş problem davranışlarla güçlü bir şekilde ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır (Barber, 1996; 1999; Barber ve Olsen, 1997; Bean ve ark., 2001). Ergenlik döneminde özerklik ihtiyacının arttığı göz önünde bulundurulduğunda, psikolojik kontrolün ergenlerin gelişimini olumsuz etkilediği anlaşılmaktadır. Hem kız hem de erkek ergenlerde psikolojik kontrol, düşük benlik saygısı (Garber ve ark.,

1997), düşük öz güven (Conger ve ark.,1997) ve zayıf kimlik oluşumu (Hein ve Lewko, 1994) ile ilişkili bulunmuştur. Özellikle bu açıdan kız ergenlerin daha fazla etkilendiği belirtilmiştir (Rogers ve ark., 2003). Anne ve babadan algılanan psikolojik kontrol, bazı araştırmalarda cinsiyet farkı göstermemekle birlikte (Shek, 2007), bazı bulgular erkek ergenlerin babalarından daha fazla psikolojik baskı algıladığını, anneden algılanan kontrol düzeyinde ise cinsiyete göre anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir (Rogers ve ark., 2003). Dolayısıyla psikolojik kontrolün ergenler tarafından algılanma biçiminin ebeveynlerin bireysel özellikleriyle de ilişkili olduğu belirtilebilir.

Yapılan çalışmalar psikolojik kontrol davranışlarının ergenlik dönemindeki etkileri üzerinde dursa da ilerleyen gelişim dönemlerindeki etkilerin incelenmesi de önem taşımaktadır. Luyckx ve arkadaşları (2007) tarafından Belçika'da çoğunluğu kadınlardan oluşan üniversite öğrencileriyle yapılan boylamsal bir çalışmada, psikolojik kontrol davranışlarının beliren yetişkinlik dönemindeki etkileri ele alınmıştır. Elde edilen bulgular, ebeveynlerini psikolojik olarak kontrolcü algılayan gençlerin karar almakta zorluk yaşadıklarını, yaptıkları seçimlerle özdeşleşme ve bu seçimlerden emin olma düzeylerinin düşük olduğunu göstermektedir. Bununla beraber gençlerin seçenekleri genişlemesine araştırma davranışlarında bulundukça ebeveynlerin psikolojik kontrol davranışlarının da arttığı, gençlere içsel yatırımda bulunma konusunda baskı yaptıkları belirtilmektedir; ancak sonuçların beklenenin aksine gençlerdeki içsel yatırımda bulunmayı güçleştirdiği bildirilmiştir (Luyckx ve ark., 2007).

Tüm bu bulgular değerlendirildiğinde, ergenlerin kimlik gelişiminde etkili olan bireysel ve ailesel faktörler çeşitli çalışmalar aracılığıyla ele alınmıştır. Bu doğrultuda, kimlik gelişiminin Beş Boyutlu Kimlik Biçimlenmesi Modeli çerçevesinde ele alınması bu konunun derinlemesine incelenmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Model kapsamında ergenlik döneminde kimlik oluşumun süreç boyunca nasıl bir yol izlediği ortaya konmuştur. Ergenlerin yaş ve cinsiyet özellikleri, ebeveynlerden algılanan psikolojik ve davranışsal kontrol davranışlarının kimlik gelişimi sürecine etkisi bu model aracılığıyla değerlendirilmiştir. Bir sonraki bölümde bu çalışmanın önemi ve bu doğrultuda belirlenen amaçlara yer verilmiştir.

1.5. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı ergenlerin ebeveynlerinden algıladıkları davranışsal ve psikolojik kontrol davranışlarının kimlik gelişimi süreçlerine olan etkisini incelemektedir. Araştırmalar çocuklarına sıcaklık, ilgi ve destek gösteren ebeveynlerin onlarla daha olumlu ilişkiler kurduğunu, böylece çocuklarının daha sağlıklı bir kimlik gelişim süreci geçirdiğini ortaya koymaktadır (Beyers ve ark., 2008; Sim ve ark., 2014). Öte yandan kimi ebeveynlerin olumsuz ebeveynlik pratiklerini benimseyip, çocuklarını davranışsal ve psikolojik olarak kontrol etmek istedikleri, beklentilerini karşılamaları yönünde onların düşüncelerini ve davranışlarını yönlendirebildikleri görülmektedir (Pettit ve ark., 2001). Bu çalışmada da ergenlerin kimlik gelişim sürecinde ebeveynlerinden algıladıkları psikolojik ve davranışsal kontrol davranışlarının etkileri ele alınmaktadır. Bununla beraber ülkemizde ve uluslararası alanda yapılan çalışmaların kimlik gelişimini statü kuramları doğrultusunda ele aldığı ancak son yıllarda süreç modelleri çerçevesinde ele alan çalışmaların da yapıldığı dikkat çekmektedir. Bu çalışmada kimlik daha çok psikososyal bir yapı olarak ele alınacaktır. Bu çalışmadan elde edilecek bulguların alan yazına katkı sağlayacağı, gelecekte bu alanda yapılacak uygulamalı çalışmalarına yön vereceği düşünülmektedir. Ebeveynlik pratiklerinin ergenlerin kimlik gelişimine etkisinin incelenmesinin yanı sıra, kimlik gelişiminde etkili olduğu düşünülen cinsiyet, sınıf ve okul düzeyi gibi değişkenler çerçevesinde ele almanın da kimliğe dair geniş bir perspektif sağlaması umulmaktadır. Araştırmanın temel amacı kapsamındaki alt amaçları ve hipotezler aşağıda belirtilmiştir:

Amaç 1. Ergenlerin kimlik gelişiminde, seçeneklerin genişlemesine araştırılması, içsel yatırımda bulunma, seçeneklerin derinlemesine araştırılması, içsel yatırımla özdeşleşme ve seçeneklerin saplantılı araştırılması alt boyutlarının cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek.

Amaç 2. Ergenlerin kimlik gelişiminde, seçeneklerin genişlemesine araştırılması, içsel yatırımda bulunma, seçeneklerin derinlemesine araştırılması, içsel yatırımla özdeşleşme ve seçeneklerin saplantılı araştırılması alt boyutlarının sınıf düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek.

Amaç 3. Ergenlerin kimlik gelişiminde, seçeneklerin genişlemesine araştırılması, içsel yatırımda bulunma, seçeneklerin derinlemesine araştırılması, içsel yatırımla

özdeşleşme ve seçeneklerin saplantılı araştırılması alt boyutlarının erken ergenlik ve orta ergenlik dönemlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek.

Amaç 4. Ergenlerin kimlik gelişiminde, seçeneklerin genişlemesine araştırılması, içsel yatırımda bulunma, seçeneklerin derinlemesine araştırılması, içsel yatırımla özdeşleşme ve seçeneklerin saplantılı araştırılması alt boyutlarıyla ergenlerin kimlik gelişimini yordayan faktörleri (ergenin cinsiyeti, ergenin yaşı, ebeveynlerden algılanan psikolojik ve davranışsal kontrol davranışlarını) incelemek.

2. BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın örneklem grubunun özellikleri, kullanılan veri toplama araçları ve araştırmanın uygulama süreci hakkında bilgiler sunulmuştur.

3.1. Örneklem

Bu çalışmanın örneklemini “Ebeveyn Tutumlarının ve Ebeveyn-Çocuk İletişim Özelliklerinin Çocuk ve Ergen Gelişimine Etkisi” başlıklı TÜBİTAK 1003 projesine katılan ergenler oluşturmaktadır. Proje kapsamında, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından Türkiye temsili örneklem oluşturmak amacıyla, 54 ilden 125 okul belirlenmiştir. Bu okullar Türkiye’deki her bölgeden öğrenci sayıları göz önünde bulundurularak belirlenmiş, toplamda 62 ortaokul ve 63 lise seçilmiştir. Seçilen okullar arasında ortaokul ve lise düzeyinde öğrenciler bulunmaktadır. Dolayısıyla çalışmanın örneklemini 5. - 11. sınıf arasında öğrenim gören 3929 ergen oluşturmaktadır. Ancak, çalışmanın bağımlı değişkeni olan kimlik gelişimi ile ilgili maddeleri doldurmayan ergenler veri setinden çıkarılmıştır. Böylece, bu çalışma 3912 ergen ile yürütülmüştür. Her bölgeden çalışmaya katılan katılımcıların sayıları Tablo 3’te gösterilmiştir (Bkz. Tablo 3).

Tablo 3.

12 İstatistiksel Bölge Birim Sınıflandırmasına Göre Örneklem Dağılımı

İBBS (12 Bölge)	İller	N	(%)
TR1	İstanbul	323	8.3
TR2	Balıkesir	25	0.6
	Çanakkale	47	1.2
	Edirne	44	1.1
	Tekirdağ	188	4.8
	Afyonkarahisar	38	1.0
	Denizli	36	0.9
TR3	İzmir	157	4.0
	Kütahya	22	0.6

	Manisa	64	1.6
TR4	Bursa	236	6.0
	Eskişehir	42	1.1
	Kocaeli	31	0.8
	Sakarya	39	1.0
TR5	Ankara	245	6.3
	Konya	63	1.6
TR6	Adana	51	1.3
	Antalya	83	2.1
	Burdur	29	0.7
	Hatay	29	0.7
	Isparta	38	1.0
	Mersin	42	1.1
	Kahramanmaraş	64	1.6
TR7	Kayseri	129	3.3
	Nevşehir	30	0.8
	Niğde	36	0.9
	Sivas	38	1.0
	Kırıkkale	79	2.0
TR8	Amasya	76	1.9
	Çorum	33	0.8
	Kastamonu	30	0.8
	Samsun	43	1.1
	Tokat	56	1.4
	Zonguldak	89	2.3
TR9	Artvin	102	2.6
	Giresun	36	0.9
	Ordu	127	3.2
	Trabzon	64	1.6
	Ağrı	55	1.4

TRA	Erzincan	44	1.1
	Erzurum	118	3.0
	Kars	88	2.2
	Bayburt	30	0.8
TRB	Bingöl	74	1.9
	Bitlis	38	1.0
	Elazığ	55	1.4
	Malatya	66	1.7
	Muş	68	1.7
	Van	26	0.7
TRC	Diyarbakır	107	2.7
	Gaziantep	71	1.8
	Siirt	31	0.8
	Şanlıurfa	71	1.8
	Batman	66	1.7

Çalışmanın örneklemini 5. sınıftan, 11. sınıfa kadar tüm sınıf düzeylerinden öğrenciler oluşturmaktadır. Çalışmaya, yaşları 11 ile 18 arasında olan 3912 ergen katılmıştır (*Ort.*=13.69, *SS*= 2.08). Lise son sınıf öğrencileri sınava hazırlık sürecinde olmaları sebebiyle çalışmaya dahil edilmemiştir. Ortaokul düzeyinde 1201 kız (%55) ve 1000 erkek öğrenci (%45); lise düzeyinde ise 941 kız (%55) ve 770 erkek öğrenci (%45) bulunmaktadır. Ergenlerin %15'i (*n* = 587) 5. sınıfa, %14,2'si (*n* = 556) 6. sınıfa, %14.1'i (*n* = 551) 7. sınıfa, %13'ü (*n* = 507) 8. sınıfa, %15.4'ü (*n* = 602) 9. sınıfa, %14.7'si (*n* = 577) 10. sınıfa ve %13.6'sı (*n* = 532) 11. sınıfa devam etmektedir. Katılımcıların cinsiyet ve sınıf düzeylerine göre dağılımını gösteren bilgiler Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4.*Katılımcıların Cinsiyet ve Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı*

Cinsiyet	Sınıf Düzeyi	<i>n</i>	%
Kız	5. sınıf	307	14.3
	6. sınıf	287	13.4
	7. sınıf	317	14.8
	8. sınıf	290	13.5
	9. sınıf	314	14.7
	10. sınıf	320	14.9
	11.sınıf	307	14.3
Erkek	5. sınıf	280	15.0
	6. sınıf	269	14.2
	7. sınıf	234	14.1
	8. sınıf	217	13.0
	9. sınıf	288	15.4
	10. sınıf	257	14.7
	11.sınıf	225	13.6

Çalışmaya katılan ergenlerin ebeveynlerinin demografik bilgileri de incelenmiştir. Katılımcıların annelerinin yaşları 26 ile 62 arasında değişmektedir (*Ort.*=39.96, *SS*=5.50). Annelerin 1054'ü (%31) ilkokul mezunu, 992'si (%29) lise mezunu ve 542'si (%16) ise üniversite mezunudur. Babaların yaşları ise 28 ile 74 arasında değişmektedir (*Ort.*=44.16, *SS*=5.90). Babaların 868'i (%22) ilkokul mezunu, 1143'ü (%29) lise mezunu ve 627'si (%16) üniversite mezunudur. Annelerin %73'ü (*n*=2513) herhangi bir işte çalışmadığını belirtirken; %27'si (*n*=926) çalıştığını belirtmiştir. Babaların ise %13'ünün (*n*=492) çalışmadığı, %85'inin (*n*=2886) çalıştığını belirtmiştir. Ailenin sosyoekonomik düzeyi incelemek amacıyla katılımcılardan yaşadıkları topluma kıyasla algıladıkları sosyoekonomik düzeyi 1 ile 10 arasında puanlamaları istenmiştir. Ergenlerin sosyoekonomik düzeylerini ortalama 5.90 (*SS.* = 1.91) olarak puanladıkları gözlenmiştir. Ebeveynlerin demografik bilgileri Tablo 5'te sunulmuştur. (Bkz. Tablo 5).

Tablo 5.*Ebeveynlerin Demografik Özellikleri*

	<i>Ort.</i>	<i>SS</i>
Annenin Yaşı	39.96	5.50
Babanın Yaşı	44.16	5.90
Anne Çalışma Durumu	<i>N</i>	<i>%</i>
Çalışmıyor (Ev Hanımı/Emekli)	2513	73
Çalışıyor	926	27
Baba Çalışma Durumu	<i>N</i>	<i>%</i>
Çalışmıyor	492	15
Çalışıyor	2886	85
Anne Eğitim Seviyesi	<i>N</i>	<i>%</i>
Tamamlamadım; okuryazar değilim.	101	2.9
Tamamlamadım; fakat okuryazarım.	131	3.8
İlkokul	1054	30.5
Ortaokul	591	17.1
Lise	992	28.7
Üniversite	542	15.7
Yüksek Lisans	37	1.1
Doktora	7	0.2
Baba Eğitim Seviyesi	<i>N</i>	<i>%</i>
Tamamlamadım; okuryazar değilim.	25	0.7
Tamamlamadım; fakat okuryazarım.	46	1.2
İlkokul	868	22.2
Ortaokul	628	16.1

Lise	1143	29.2
Üniversite	627	16.0
Yüksek Lisans	106	2.7
Doktora	19	0.5

3.2. Ergenlerden Alınan Ölçüm Araçları

3.2.1. Demografik Bilgi Formu

Demografik bilgi formu ergenlerden cinsiyet, yaş, anne-babanın eğitim durumu ve ailenin sosyoekonomik düzeyi gibi konularda bilgi almak amacıyla hazırlanmıştır.

3.2.2. Kimlik Gelişimi Ölçeği

Luyckx ve arkadaşları (2008) tarafından kimlik gelişimini ölçmek amacıyla geliştirilen Kimlik Gelişimi Boyutları Ölçeği, Morsünbül ve Çok (2014) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Bu ölçek, seçeneklerin genişlemesine araştırılması (örn. Yaşamımda izleyebileceğim farklı yollar hakkında etkin biçimde düşünürüm.), seçeneklerin derinlemesine araştırılması (örn. Gelecek için yaptığım planlar üzerine düşünürüm.) seçeneklerin saplantılı araştırılması (örn. Yaşamda gerçekten elde etmek istediklerim konusunda kuşkularım var.) içsel yatırımda bulunma (örn. Yaşamımda izleyeceğim yöne karar verdim.) ve içsel yatırım ile özdeşleşme (örn. Gelecekle ilgili planlarım, gerçek ilgi ve değerlerimle örtüşüyor.) olmak üzere beş alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçek, her alt ölçekte 5 madde olmak üzere toplam 25 maddeden oluşmaktadır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 5, en yüksek puan ise 25'tir. Ölçeğin puanlaması yapılırken, her alt boyutun toplam puanı alınmaktadır. Orijinal ölçeğin alt ölçeklere ilişkin Cronbach Alpha güvenirlik katsayıları sırasıyla .81, .79, .86, .86 ve .86 olarak rapor edilmiştir. Bu tez çalışmasında ise ölçeğin Cronbach Alpha güvenirlik katsayıları sırasıyla .83, .78, .82, .88 ve .92 olarak bulunmuştur.

3.2.3. Psikolojik Kontrol Ölçeği

Bu ölçek, Barber ve arkadaşları (1996) tarafından çocuk ve ergenlerin ebeveynlerinden algıladıkları psikolojik kontrolü ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçeğin Türkçeye geçerlilik ve güvenirlik çalışması Sayıl ve Kındap (2010) tarafından

gerçekleştirilmiştir. Ergenler anne ve babalarından algıladıkları psikolojik kontrol davranışlarını ayrı ayrı değerlendirmişlerdir, her bir ebeveyn için 10 soru yer almakta olup, toplam 20 maddeden oluşmaktadır. Ölçek, dörtlü Likert olarak değerlendirilmektedir (1 = Hiçbir zaman, 4 = Evet, her zaman). Ölçekte katılımcıların anne ve babaları tarafından algıladıkları psikolojik kontrol davranışlarını ölçmeye yönelik maddeler yer almaktadır (örn. ‘Eğer annemi utandıracak bir şey yaparsam, beni görmezden gelir.’ ‘Eğer babamı utandıracak bir şey yaparsam, beni görmezden gelir.’). Orijinal ölçeğin alt ölçeklere ilişkin Cronbach Alpha güvenirlik katsayıları anne formu için .77 ve baba formu için .79 olarak bulunmuştur. Bu çalışmada ise ölçeğin Cronbach Alfa güvenirlik katsayıları anne formu için .83 ve baba formu için .81 olarak bulunmuştur.

3.2.4. Ebeveynin Davranışsal Kontrolü Ölçeği

Bu ölçek, Kerr ve Stattin (2000) tarafından çocuk ve ergenlerin ebeveynlerinden algıladıkları davranışsal kontrolü ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Türkçeye geçerlilik ve güvenirlik çalışması ise Harma (2008) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin orijinal hali çocuğun kendini açması, izleme ve ebeveyn bilgisi olmak üzere üç alt boyuttan oluşmakta olup, dörtlü Likert ile derecelendirilmektedir (1 = Hiçbir zaman, 4 = Her zaman). Ölçekte ergenlerin anne ve babaları tarafından algıladıkları davranışsal kontrol davranışlarını ayrı ayrı ölçmeye yönelik maddeler yer almaktadır. Bu çalışmada 7 maddeden oluşan çocuğun kendini açması (örn. ‘Anneme kendiliğimden arkadaşlarımın nasıl kişiler olduğunu anlatırım.’ ‘‘Babama kendiliğimden arkadaşlarımın nasıl kişiler olduğunu anlatırım.’’) ve 8 maddeden oluşan izleme alt boyutu (örn. ‘Annem evde olmadığım zamanlarda nereye gittiğimi bilir.’ ‘Babam evde olmadığım zamanlarda nereye gittiğimi bilir.’) kullanılmıştır. Bununla beraber ebeveynlerin davranışsal kontrolü hem alt boyutlar aracılığıyla hem de toplam puan kullanılarak değerlendirilebilmektedir. Bu çalışmada ebeveynlerin davranışsal kontrolüne yönelik genel bir değerlendirme yapmak üzere on beş maddenin toplam puanından elde edilen sonuçlar yorumlanmıştır. Orijinal ölçeğin Cronbach Alfa güvenirlik katsayıları izleme alt boyutu anne formu için .88, baba formu için .87; çocuğun kendini açması alt boyutu anne formu için .87 ve baba formu için .88 olarak bulunmuştur. Bu çalışmada ölçeğin Cronbach Alfa güvenirlik katsayıları izleme boyutu anne formu için .85, baba formu için ise .88 olarak bulunmuştur; çocuğun kendini açması alt boyutu ise anne formu için .69, baba formu

için .71 olarak bulunmuştur. Ayrıca, bu çalışmada ölçeğin toplam puanlarının Cronbach Alfa güvenirlik katsayıları anne formu için .87, baba formu için ise .88 olarak bulunmuştur.

3.3. İşlem

Bu çalışma, “Ebeveyn Tutumlarının ve Ebeveyn-Çocuk İletişim Özelliklerinin Çocuk ve Ergen Gelişimine Etkisi” başlıklı TÜBİTAK 1003 öncelikli alan projesinin bir bölümünü kapsamaktadır. Proje kısaca Türkiye Aile, Çocuk ve Ergen Projesi'nin (TAÇEP) olarak adlandırılmaktadır. İlk olarak projenin yürütülmesi için Orta Doğu Teknik Üniversitesi Etik Kurulu'ndan izin alınmıştır, ardından veri toplanması planlanan okullar Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) aracılığıyla belirlenmiştir. Çalışmanın Türkiye temsili bir örneklem olması hedeflenmiştir, bu doğrultuda 54 ildeki 180 okul belirlenmiştir. Bu kapsamda ilkokul, ortaokul ve lise düzeyinden okullar yer almaktadır. Ancak kimlik ölçeği ilkokul öğrencilerine uygulanmadığı için bu tez çalışması kapsamında yalnızca ortaokul ve lise öğrencilerinden toplanan veriler kullanılmıştır. Belirlenen okullarda projenin uygulanabilmesi için Milli Eğitim Bakanlığı'ndan gerekli izinler alınmıştır.

Veri toplama işlemine başlamadan önce sahaya çıkmak üzere hazırlıklar yapılmıştır. Çalışma kapsamında kullanılacak ölçekler belirlenmiştir, veri toplama sürecinde kullanılacak Qualtrics sistemi anketlerin ve formların çevrimiçi bir biçimde tamamlanması için düzenlenmiştir. Ardından sahada veri toplamada görev alacak araştırmacılar, lisansüstü ve lisans öğrencilerinin kullanabileceği, bu sürecin işleyişiyle ilgili çeşitli yönergelerin bulunduğu saha kitapçığı hazırlanmıştır. Bununla beraber saha görevlileri veri toplama sürecine başlamadan önce saha eğitimine katılmıştır. Sonraki süreçte veri toplama işlemi tabletler aracılığıyla okullarda gerçekleştirileceği için, öncelikle belirlenen okullara ziyaretler yapılmıştır böylece hem okul yöneticileri ile tanışılmış hem de veri toplamak için uygun olan sınıflar belirlenmiştir. Farklı illerde bulunan okullara ise telefon aracılığıyla ulaşılmıştır. Belirlenen okulların yöneticileri ile iletişime geçildikten sonra, okuldaki müdür, müdür yardımcısı ve rehber öğretmenlere proje hakkında detaylı bilgi verilmiştir. Ardından her sınıf düzeyinden rastgele belirlenen ilk on öğrenci çalışmaya dâhil edilmiştir. Öğrenciler arasında dışlama kriterlerini (annesini hayatta olmayan, öz annesi ile yaşamayan, annesi anketi dolduramayacak düzeyde ciddi bir psikolojik veya fiziksel

hastalığı olan, annesi Türkçe bilmeyen öğrenciler, kaynaştırma öğrencileri, soruları anlayıp cevaplayacak düzeyde Türkçe dil yeterliliği olmayan veya mülteci öğrenciler) karşılayan öğrenciler çalışmaya dahil edilmemiştir. Bu kriterlere uymayan öğrencilerin yerine rastgele bir şekilde atanan diğer öğrenciler çalışmaya dahil edilmiştir. Aynı sınıfta kardeş olan öğrencilerden yalnızca birinin çalışmaya katılması kararlaştırılmış ve ebeveynler bu konuda bilgilendirilmiştir. Öğrenciler belirlendikten sonra sınıf öğretmenleri ve rehber öğretmenler aracılığıyla aileler ile iletişime geçilmiştir. Çalışmaya katılmayı kabul eden annelere öncelikle proje tanıtılmış, ardından çocuğunun çalışmaya katılabilmesi için bir onam formu gönderilmiştir. Anneler de internet üzerinden gönderilen anket aracılığıyla çalışmaya katılmışlardır. Annenin çalışmaya katılmayı kabul edip çocuğu için onam formunu doldurduktan sonra okullardaki veri toplama süreci tamamlanmıştır.

3.4. Veri Analizi

Veri toplama sürecinde her katılımcı için il plaka kodu, okul ve sınıf numaralarını içeren kodlar oluşturulmuştur. Ergenler için belirlenen kodlar annelerine atanan kodlarla eşleştirilmiştir. Veri toplama süreci sona erdikten sonra elde edilen verilerin temizleme işlemi gerçekleştirilmiştir. Bu süreç boyunca saha koordinatörleri tarafından alınan notlarla veri seti üzerinde gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Ölçekleri doldurmayan ergenlerin verileri veri setinden çıkarılmıştır. Analizler için SPSS 25 programı kullanılmıştır. Verilerin temizlenmesinin ardından ilk olarak betimsel analizler yapılmıştır. Sonrasında Pearson korelasyon testi ve ANOVA gibi analizler tamamlanmıştır. Anne ve babadan algılanan psikolojik ve davranışsal kontrol ebeveynlik davranışlarını incelemek üzere Hiyerarşik Regresyon analizi uygulanmıştır.

3. BÖLÜM

BULGULAR

Bu çalışma sonucunda elde edilen bulgular üç bölümde sunulmuştur. İlk bölümde ergenlerin kimlik gelişimleri yaş ve cinsiyet farklılıklarına göre incelenmiştir. Ergenlerin yaşı, sınıf düzeyi ve erken ve orta ergenlik dönemlerine göre ele alınmıştır. İkinci bölümde ergenlerin ailelerine dair bilgiler içeren anne babanın yaşı ve eğitim seviyeleri gibi korelasyonel bulgular sunulmuştur. Son bölümde ise, ebeveynlerin davranışsal ve psikolojik kontrol davranışlarının ergenlerin kimlik gelişimi üzerindeki etkilerini incelemek üzere gerçekleştirilen hiyerarşik regresyon analizlerine yönelik bulgular paylaşılmıştır.

Kimlik gelişimini incelemeye yönelik analizler yapılmadan önce, değişkenlerin uç değerleri ve çarpıklık, basıklık değerleri incelenmiştir. Bu değerlerin yapılan analizlerde normal dağılımın %95 güven düzeyini temsil eden +1.96 ile -1.96 değerleri arasında olması gerektiği belirtilmiştir (Tabachnick ve Fidell, 2013). Verinin normal dağılım koşulu bu çalışma kapsamındaki tüm değişkenler için sağlanmıştır ancak ANOVA analizlerinde varyans homojenliği koşulu sağlanamamıştır. Bununla beraber büyük örneklerde hata varyasyonun farklı olmasına karşı varyans analizinin güçlü olması sebebiyle örneklemin dağılımına bakılmaksızın normal dağılım varsayımının karşılanabileceği belirtilmiştir (Mayers, 2013). Bu nedenle verinin normal dağılım gösterdiği yönündeki varsayımı karşılanmış kabul edilerek analizlere devam edilmiştir.

3.1. Kimlik Gelişiminin Ergenlerin Bireysel Özelliklerine Göre İncelenmesi

3.1.1. Kimlik Gelişimi Boyutlarının Ergenlerin Cinsiyetine Göre İncelenmesi

Ergenlerin cinsiyetine göre seçeneklerin genişlemesine araştırılması, içsel yatırımda bulunma, seçeneklerin derinlemesine araştırılması, içsel yatırımla özdeşleşme ve seçeneklerin saplantılı araştırılması puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek üzere bağımsız örneklem t testi gerçekleştirilmiştir (Bkz. Tablo 6). Elde edilen bulgulara göre seçeneklerin genişlemesine araştırılması puanlarında, kızların ortalamalarının ($Ort. = 4.01$, $SS. = .75$) erkeklerin ortalamalarına ($Ort. = 3.85$, $SS. = .84$) kıyasla anlamlı olarak yüksek olduğu bulunmuştur ($t(3572.36) = 6.27$, $p < .001$). İçsel yatırımda bulunma puanlarında, kızların ortalamaları

ile erkeklerin ortalamaları arasında anlamlı fark yoktur ($p > .05$). Seçeneklerin derinlemesine araştırılması puanlarında, kızların ortalamalarının ($Ort. = 3.85$, $SS. = .74$) erkeklerin ortalamalarına ($Ort. = 3.69$, $SS. = .85$) kıyasla anlamlı olarak yüksek olduğu bulunmuştur ($t(3548.96) = 5.86$, $p < .001$). İçsel yatırımla özdeşleşme puanlarında, kızların ortalamalarının ($Ort. = 3.93$, $SS. = .92$) erkeklerin ortalamalarına ($Ort. = 3.82$, $SS. = .97$) kıyasla anlamlı olarak yüksek olduğu bulunmuştur ($t(3695.66) = 3.44$, $p = .001$). Seçeneklerin saplantılı araştırılması puanlarında, kızların ortalamalarının ($Ort. = 3.40$, $SS. = .92$) erkeklerin ortalamalarına ($Ort. = 3.15$, $SS. = .96$) kıyasla anlamlı olarak yüksek olduğu bulunmuştur ($t(3695.66) = 3.44$, $p < .001$).

Özetle, kız ve erkek ergenlerin içsel yatırımda bulunma puanları arasında anlamlı bir fark bulunmazken; kızların erkeklere kıyasla seçeneklerin genişlemesine araştırılması, seçeneklerin derinlemesine araştırılması, içsel yatırımla özdeşleşme ve seçeneklerin saplantılı araştırılması puanlarının anlamlı olarak daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Tablo 6.

Kimlik Gelişimi Boyutlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

	Cinsiyet	Ort.	SS
Seçeneklerin Genişlemesine Araştırılması	Kız	4.01	.75
	Erkek	3.85	.84
İçsel Yatırımda Bulunma	Kız	3.78	.88
	Erkek	3.78	.92
Seçeneklerin Derinlemesine Araştırılması	Kız	3.85	.74
	Erkek	3.69	.85
İçsel Yatırımla Özdeşleşme	Kız	3.93	.92
	Erkek	3.82	.97
Seçeneklerin Saplantılı Araştırılması	Kız	3.40	.92
	Erkek	3.15	.96

3.1.2. Kimlik Gelişimi Boyutlarının Ergenlerin Sınıf Düzeyine Göre İncelenmesi

Ergenlerin sınıf düzeylerine göre seçeneklerin genişlemesine araştırılması, içsel yatırımda bulunma, seçeneklerin derinlemesine araştırılması, içsel yatırımla özdeşleşme ve seçeneklerin saplantılı araştırılması puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek üzere tek yönlü varyans analizleri (One-way ANOVA) gerçekleştirilmiştir (Bkz. Tablo 7).

Tablo 7.

Kimlik Gelişimi Boyutlarının Sınıf Düzeylerine Göre Karşılaştırılması

	Sınıf Düzeyleri	Ort.	SS
Seçeneklerin Genişlemesine Araştırılması	5.Sınıf	3.74	.98
	6.Sınıf	3.81	.85
	7. Sınıf	3.96	.75
	8. Sınıf	4.01	.70
	9. Sınıf	3.94	.73
	10. Sınıf	4.01	.74
	11. Sınıf	4.07	.73
	Toplam	3.94	.80
İçsel Yatırımda Bulunma	5.Sınıf	3.78	1.02
	6.Sınıf	3.80	.90
	7. Sınıf	3.88	.86
	8. Sınıf	3.80	.85
	9. Sınıf	3.66	.87
	10. Sınıf	3.76	.88
	11. Sınıf	3.79	.90
	Toplam	3.78	.90
Seçeneklerin Derinlemesine Araştırılması	5.Sınıf	3.60	.94
	6.Sınıf	3.70	.86
	7. Sınıf	3.80	.74
	8. Sınıf	3.83	.74

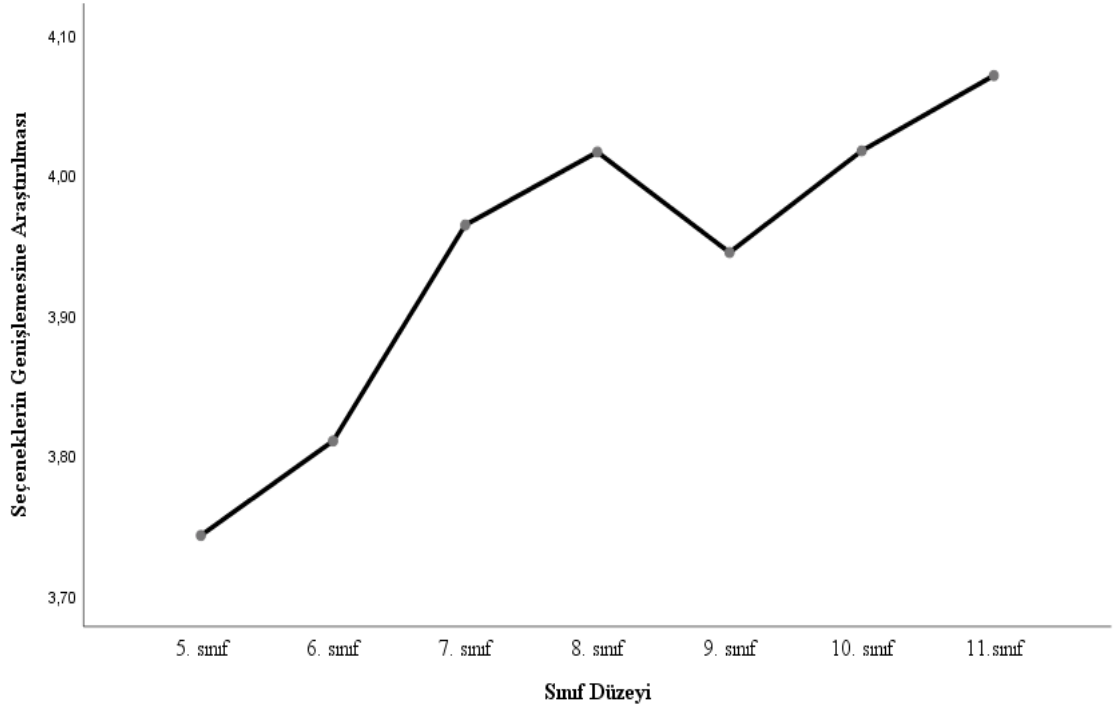
	9. Sınıf	3.76	.74
	10. Sınıf	3.85	.75
	11. Sınıf	3.92	.73
	Toplam	3.78	.80
İçsel Yatırımla Özdeşleşme	5.Sınıf	3.83	1.02
	6.Sınıf	3.87	.96
	7. Sınıf	3.97	.90
	8. Sınıf	3.98	.88
	9. Sınıf	3.78	.91
	10. Sınıf	3.83	.97
	11. Sınıf	3.93	.91
	Toplam	3.88	.94
Seçeneklerin Saplantılı Araştırılması	5.Sınıf	3.14	.95
	6.Sınıf	3.15	.92
	7. Sınıf	3.22	.90
	8. Sınıf	3.29	.94
	9. Sınıf	3.40	.94
	10. Sınıf	3.40	.95
	11. Sınıf	3.43	.96
	Toplam	3.29	.94

Seçeneklerin genişlemesine araştırılması puanları ($F(6, 3905) = 12.75, p < .001$) sınıf düzeylerine göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır. Elde edilen bulgulara göre on birinci sınıf ($Ort. = 4.07, SS. = .73$) öğrencilerinin en yüksek ortalamaya sahip olduğu görülmüştür. Gruplar arası puanlardaki farklılaşmanın kaynağını incelemek amacıyla yapılan Bonferroni post-hoc çoklu karşılaştırma testine göre; seçeneklerin genişlemesine araştırılması puanlarına bakıldığında, beşinci ($Ort. = 3.74, SS. = .98$) ve altıncı ($Ort. = 3.81, SS. = .85$) sınıf öğrencilerin ortalamalarının yedinci ($Ort. = 3.96, SS. = .75$), sekizinci ($Ort. = 4.01, SS. = .70$), onuncu ($Ort. = 4.01, SS. = .74$) ve on birinci ($Ort. = 4.07, SS. = .73$) sınıf öğrencilerin ortalamalarından anlamlı olarak düşük olduğu bulunmuştur. Ek olarak, beşinci ($Ort. = 3.74, SS. = .98$) sınıf

öğrencilerinin dokuzuncu ($Ort. = 3.94$, $SS. = .73$) sınıf öğrencilerin ortalamalarından da anlamlı olarak düşük olduğu bulunmuştur (Bkz. Şekil 3).

Şekil 3.

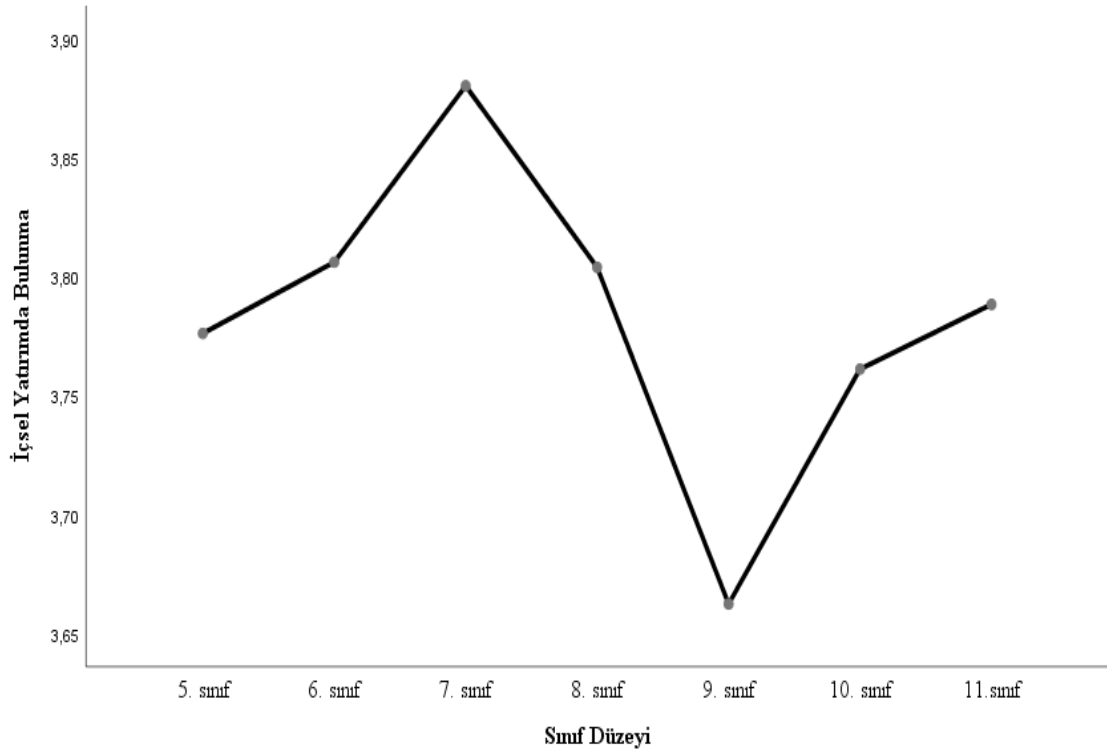
Seçeneklerin Genişlemesine Araştırılmasının Sınıf Düzeyine Göre Puanları

İçsel yatırımda bulunma puanları ($F (6, 3905) = 3.04$, $p < .001$) sınıf düzeylerine göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır. Elde edilen bulgulara göre yedinci sınıf ($Ort. = 3.88$, $SS. = .86$) öğrencilerin en yüksek ortalamaoya sahip olduğu görülmüştür. Gruplar arası puanlardaki farklılaşmanın kaynağını incelemek amacıyla yapılan Bonferroni post-hoc çoklu karşılaştırma testine göre; içsel yatırımda bulunma puanlarına bakıldığında, yedinci ($Ort. = 3.88$, $SS. = .86$) sınıf öğrencilerin ortalamalarının dokuzuncu ($Ort. = 3.66$, $SS. = .87$) sınıf öğrencilerin ortalamalarından anlamlı olarak yüksek olduğu bulunmuştur (Bkz. Şekil 4).

Şekil 4.

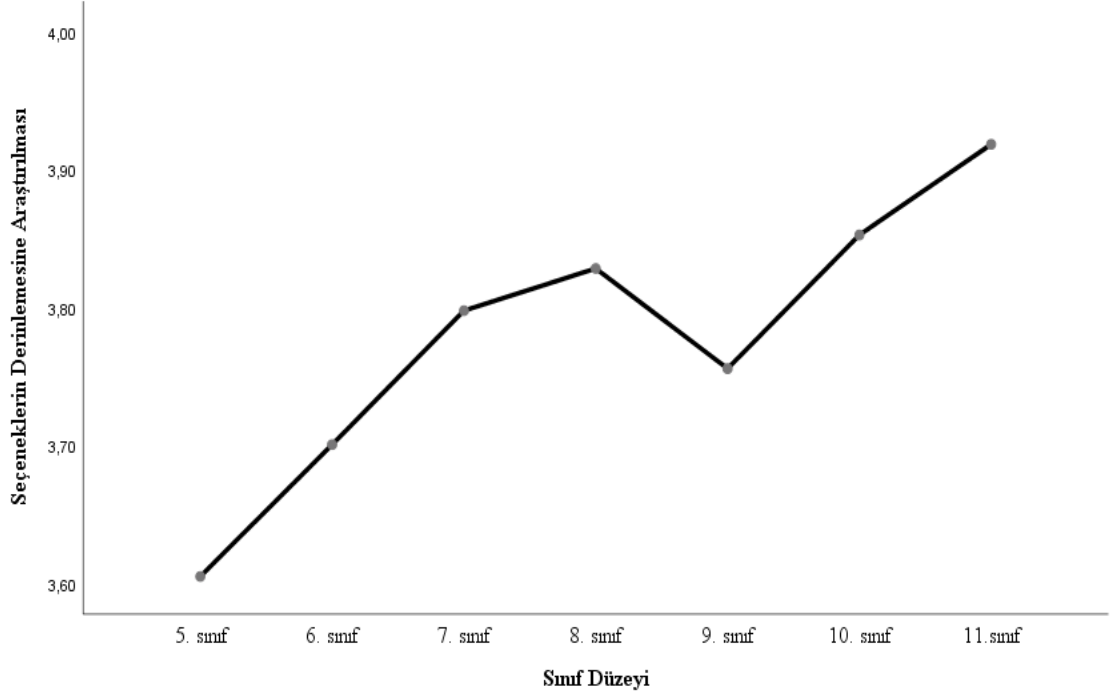
İçsel Yatırımda Bulunmanın Sınıf Düzeyine Göre Puanları

Seçeneklerin derinlemesine araştırılması puanları ($F(6, 3905)=9.68, p < .001$) sınıf düzeylerine göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır. Elde edilen bulgulara göre on birinci sınıf ($Ort. = 3.92, SS. = .73$) öğrencilerin en yüksek ortalamaya sahip olduğu görülmüştür. Gruplar arası puanlardaki farklılaşmanın kaynağını incelemek amacıyla yapılan Bonferroni post-hoc çoklu karşılaştırma testine göre; seçeneklerin derinlemesine araştırılması puanlarına bakıldığında, beşinci ($Ort. = 3.60, SS. = .94$) ve altıncı ($Ort. = 3.70, SS. = .86$) sınıf öğrencilerin ortalamalarının onuncu ($Ort. = 3.85, SS. = .75$) ve on birinci ($Ort. = 3.92, SS. = .73$) sınıf öğrencilerin ortalamalarından anlamlı olarak düşük olduğu bulunmuştur. Ek olarak beşinci ($Ort. = 3.60, SS. = .94$) sınıf öğrencilerin yedinci ($Ort. = 3.80, SS. = .74$), sekizinci ($Ort. = 3.83, SS. = .74$) ve dokuzuncu ($Ort. = 3.76, SS. = .74$) sınıf öğrencilerin ortalamalarından anlamlı olarak düşük olduğu bulunmuştur (Bkz. Şekil 5).

Şekil 5.

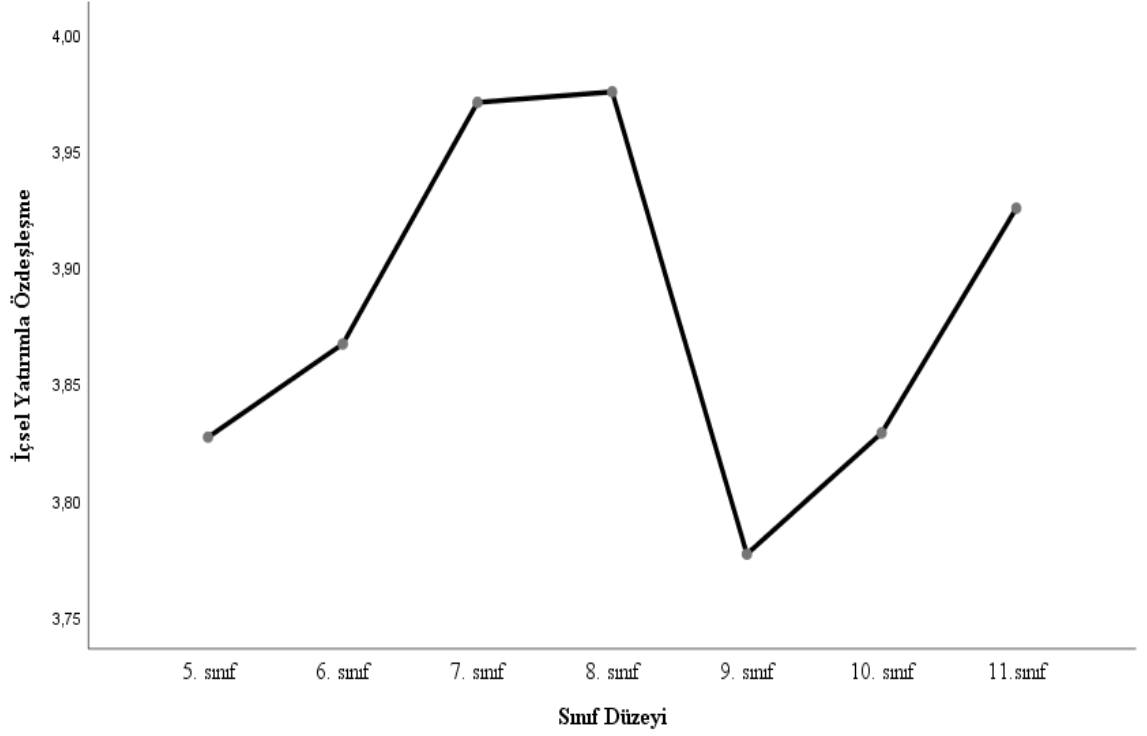
Seçeneklerin Derinlemesine Araştırılmasının Sınıf Düzeyine Göre Puanları

İçsel yatırımla özddeşleşme puanları ($F(6, 3905)=3.76, p < .001$) sınıf düzeylerine göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır. Elde edilen bulgulara göre sekizinci sınıf ($Ort. = 3.98, SS. = .88$) öğrencilerin en yüksek ortalamaya sahip olduğu görülmüştür. Gruplar arası puanlardaki farklılaşmanın kaynağını incelemek amacıyla yapılan Bonferroni post-hoc çoklu karşılaştırma testine göre; içsel yatırımla özddeşleşme puanlarına bakıldığında, yedinci ($Ort. = 3.97, SS. = .90$) ve sekizinci ($Ort. = 3.98, SS. = .88$) sınıf öğrencilerin ortalamalarının dokuzuncu ($Ort. = 3.78, SS. = .91$) sınıf öğrencilerin ortalamalarından anlamlı olarak düşük olduğu bulunmuştur (Bkz. Şekil 6).

Şekil 6.

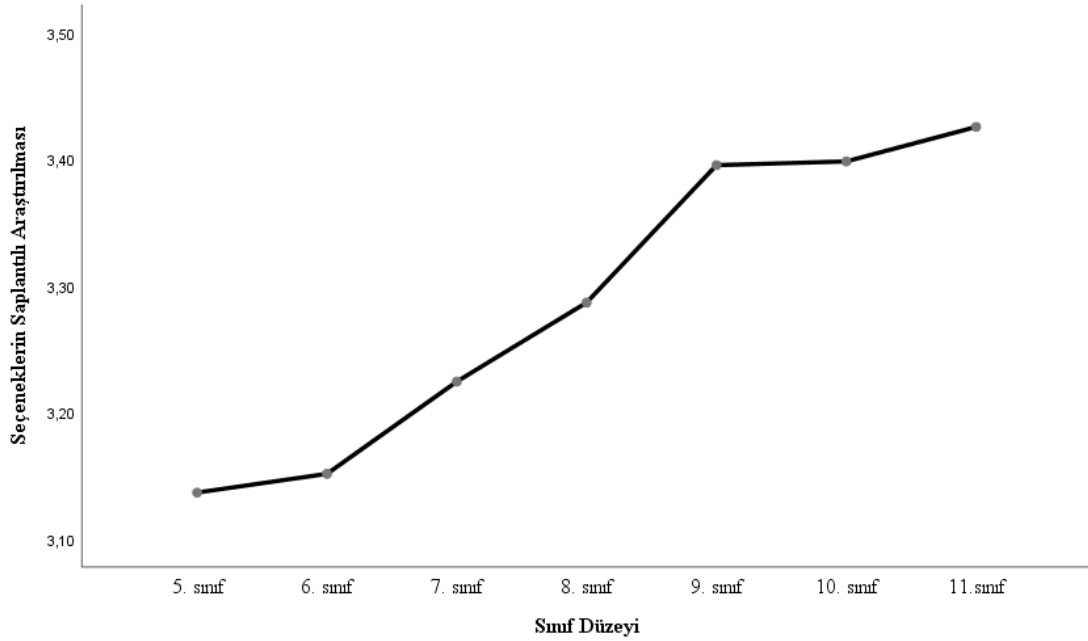
İçsel Yatırımla Özdeşleşmenin Sınıf Düzeyine Göre Puanları

Seçeneklerin saplantılı araştırılması puanları ($F(6, 3905) = 9.49, p < .001$) sınıf düzeylerine göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır. Elde edilen bulgulara göre on birinci sınıf ($Ort. = 3.43, SS. = .96$) öğrencilerin en yüksek ortalamaya sahip olduğu görülmüştür. Gruplar arası puanlardaki farklılaşmanın kaynağını incelemek amacıyla yapılan Bonferroni post-hoc çoklu karşılaştırma testine göre; seçeneklerin saplantılı araştırılması puanlarına bakıldığında, beşinci ($Ort. = 3.14, SS. = .95$), altıncı ($Ort. = 3.15, SS. = .92$) ve yedinci ($Ort. = 3.22, SS. = .90$) sınıf öğrencilerin ortalamalarının dokuzuncu ($Ort. = 3.40, SS. = .94$), onuncu ($Ort. = 3.40, SS. = .95$) ve on birinci ($Ort. = 3.43, SS. = .96$) sınıf öğrencilerin ortalamalarından anlamlı olarak düşük olduğu bulunmuştur (Bkz. Şekil 7).

Şekil 7.

Seçeneklerin Saplantılı Araştırılmasının Sınıf Düzeyine Göre Puanları

3.1.3. Kimlik Gelişimi Boyutlarının Erken ve Orta Ergenlik Dönemlerine Göre İncelenmesi

Erken ve orta ergenlik dönemlerine (5.-11.sınıf) göre seçeneklerin genişlemesine araştırılması, içsel yatırımda bulunma, seçeneklerin derinlemesine araştırılması, içsel yatırımla özdeşleşme ve seçeneklerin saplantılı araştırılması puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek üzere bağımsız örneklem t testi gerçekleştirilmiştir (Bkz. Tablo 8).

Elde edilen bulgulara göre seçeneklerin genişlemesine araştırılması puanlarında, erken ergenlik dönemindeki ergenlerin ortalamalarının ($Ort. = 3.88$, $SS. = .84$) orta ergenlik dönemindeki ergenlerin ortalamalarına ($Ort. = 4.00$, $SS. = .74$) kıyasla anlamlı olarak düşük olduğu bulunmuştur ($t(3854.03) = -5.15$, $p < .001$). İçsel yatırımda bulunma puanlarında, erken ergenlik dönemindeki ergenlerin ortalamalarının ($Ort. = 3.82$, $SS. = .91$) orta ergenlik dönemindeki ergenlerin ortalamalarına ($Ort. = 3.74$, $SS. = .88$) kıyasla anlamlı olarak yüksek olduğu bulunmuştur ($t(3910) = 2.80$, $p < .05$). Seçeneklerin derinlemesine araştırılması puanlarında, erken ergenlik dönemindeki ergenlerin ortalamalarının ($Ort. = 3.73$, $SS.$

= .83) orta ergenlik dönemindeki ergenlerin ortalamalarına (*Ort.* = 3.84, *SS.* = .75) kıyasla anlamlı olarak düşük olduğu bulunmuştur ($t(3832.38) = -4.36, p < .001$). İçsel yatırımla özdeşleşme puanlarında, erken ergenlik dönemindeki ergenlerin ortalamalarının (*Ort.* = 3.91, *SS.* = .95) orta ergenlik dönemindeki ergenlerin ortalamalarına (*Ort.* = 3.84, *SS.* = .93) kıyasla anlamlı olarak yüksek olduğu bulunmuştur ($t(3910) = 2.20, p < .05$). Seçeneklerin saplantılı araştırılması puanlarında, erken ergenlik dönemindeki ergenlerin ortalamalarının (*Ort.* = 3.20, *SS.* = .93) orta ergenlik dönemindeki ergenlerin ortalamalarına (*Ort.* = 3.41, *SS.* = .95) kıyasla anlamlı olarak düşük olduğu bulunmuştur ($t(3910) = -6.904, p < .001$).

Özetle, erken ergenlik dönemindeki ergenlerin içsel yatırımda bulunma ve içsel yatırımla özdeşleşme ortalamalarının orta ergenlikteki ergenlere kıyasla daha yüksek olduğu; orta ergenlik dönemindeki ergenlerin ise seçeneklerin genişlemesine araştırılması, seçeneklerin derinlemesine araştırılması ve seçeneklerin saplantılı araştırılması puan ortalamalarının erken ergenliktekilere kıyasla daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Tablo 8.

Kimlik Gelişimi Boyutlarının Erken ve Orta Ergenlik Dönemlerine Göre Karşılaştırılması

	Ergenlik Dönemleri	Ort.	SS
Seçeneklerin Genişlemesine Araştırılması	Erken Ergenlik	3.88	.84
	Orta Ergenlik	4.00	.74
İçsel Yatırımda Bulunma	Erken Ergenlik	3.82	.91
	Orta Ergenlik	3.74	.88
Seçeneklerin Derinlemesine Araştırılması	Erken Ergenlik	3.73	.83
	Orta Ergenlik	3.84	.75
İçsel Yatırımla Özdeşleşme	Erken Ergenlik	3.91	.95
	Orta Ergenlik	3.84	.93
Seçeneklerin Saplantılı Araştırılması	Erken Ergenlik	3.20	.93
	Orta Ergenlik	3.41	.95

3.2. Korelasyonel Analizler

3.2.1. Kimlik Gelişimi Alt Boyutları Arasındaki Korelasyon Analizleri

Kimlik gelişiminde seçeneklerin genişlemesine araştırılması, içsel yatırımda bulunma, seçeneklerin derinlemesine araştırılması, içsel yatırımla özdeşleşme ve seçeneklerin saplantılı araştırılması alt boyutları arasındaki ilişkileri incelemek için Pearson Korelasyon Analizi gerçekleştirilmiştir. Bulgulara göre, içsel yatırımda bulunma ile seçeneklerin genişlemesine araştırılması arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır ($r = .63, p < .01$). İçsel yatırımda bulunma puanları arttıkça, seçeneklerin genişlemesine araştırılması puanları da artmaktadır. Seçeneklerin derinlemesine araştırılması ile seçeneklerin genişlemesine araştırılması ($r = .70, p < .01$) ve içsel yatırımda bulunma ($r = .56, p < .01$) arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Seçeneklerin derinlemesine araştırılması puanları arttıkça,

seçeneklerin genişlemesine araştırılması ve içsel yatırımda bulunma puanlarının da arttığı gözlenmiştir. İçsel yatırımla özdeşleşme ile seçeneklerin genişlemesine araştırılması ($r = .64, p < .01$) içsel yatırımda bulunma ($r = .72, p < .01$) ve seçeneklerin derinlemesine araştırılması ($r = .67, p < .01$) arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. İçsel yatırımla özdeşleşme puanları arttıkça, seçeneklerin genişlemesine araştırılması, içsel yatırımda bulunma ve seçeneklerin derinlemesine araştırılması puanlarının da arttığı gözlenmiştir. Seçeneklerin saplantılı araştırılması ile seçeneklerin genişlemesine araştırılması ($r = .38, p < .01$) seçeneklerin derinlemesine araştırılması ($r = .34, p < .01$) ve içsel yatırımla özdeşleşme ($r = .07, p < .01$) arasında anlamlı pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Seçeneklerin saplantılı araştırılması puanları arttıkça, seçeneklerin genişlemesine araştırılması, seçeneklerin derinlemesine araştırılması ve içsel yatırımla özdeşleşme puanları da artmaktadır (Bkz. Tablo 9).

Tablo 9.

Kimlik Gelişimi Alt Boyutları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi

Alt Boyutlar	1	2	3	4	5
1. Seçeneklerin Genişlemesine Araştırılması	1				
2. İçsel Yatırımda Bulunma	.63*	1			
3. Seçeneklerin Derinlemesine Araştırılması	.70*	.56*	1		
4. İçsel Yatırımla Özdeşleşme	.64*	.72*	.67*	1	
5. Seçeneklerin Saplantılı Araştırılması	.38*	-.01	.34*	.07*	1

* $p < .01$

3.2.2. Kimlik Gelişimi Boyutları ve Ebeveynlerin Demografik Bilgileri Arasındaki Korelasyon Analizleri

Kimlik gelişiminde seçeneklerin genişlemesine araştırılması, içsel yatırımda bulunma, seçeneklerin derinlemesine araştırılması, içsel yatırımla özdeşleşme ve seçeneklerin saplantılı araştırılması alt boyutlarının anne ve babanın demografik değişkenleri ile ilişkisi Pearson korelasyon analiziyle incelenmiştir.

Kimlik gelişimi alt boyutları ile anne ve babanın demografik değişkenleri arasındaki ilişkiye bakıldığında; seçeneklerin genişlemesine araştırılması ile babanın yaşı ($r = .05, p < .01$), babanın eğitim düzeyi ($r = .06, p < .01$) ve annenin yaşı ($r = .05, p < .01$) arasında anlamlı pozitif yönlü bir ilişki gözlenmiştir. Babaların yaşı ve eğitim düzeyi, annelerin ise yaşı arttıkça ergenlerin seçeneklerin genişlemesine araştırılması puanları artmaktadır. İçsel yatırımda bulunma ile annenin yaşı ($r = -.04, p < .05$) arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki gözlemlenmiştir. Annelerin yaşı arttıkça, ergenlerin içsel yatırımda bulunma puanları azalmaktadır. Seçeneklerin derinlemesine araştırılması ile babanın yaşı ($r = .07, p < .01$) ve annenin yaşı ($r = .05, p < .01$) arasında anlamlı pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Anne ve babanın yaşı arttıkça ergenlerin seçeneklerin derinlemesine araştırılması puanları artmaktadır. İçsel yatırım ile özdeşleşme ile ailenin demografik değişkenleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($p > .05$). Son olarak, seçeneklerin saplantılı araştırılması ile babanın yaşı ($r = .06, p < .01$) ve annenin yaşı ($r = .07, p < .01$) arasında anlamlı pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Annenin ve babanın yaşı arttıkça ergenlerin seçeneklerin saplantılı araştırılması puanları da artmaktadır (Bkz. Tablo 10).

Tablo 10.

Kimlik Gelişimi Boyutları ve Ebeveynlerin Demografik Bilgileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Değişkenler	Baba Yaş	Baba Eğitim Düzeyi	Anne Yaş	Anne Eğitim Düzeyi
Seçeneklerin Genişlemesine Araştırılması	.05**	.06**	.05**	.03
İçsel Yatırımda Bulunma	-.02	.02	-.04*	.03
Seçeneklerin Derinlemesine Araştırılması	.07**	.02	.05**	-.02
İçsel Yatırımla Özdeşleşme	-.02	-.02	-.03	-.02
Seçeneklerin Saplantılı Araştırılması	.06**	.00	.07**	-.01

* $p < .05$; ** $p < .01$

3.2.3. Kimlik Gelişimi Alt Boyutları ve Ebeveynlik Davranışları Arasındaki Korelasyon Analizleri

Kimlik gelişiminde seçeneklerin genişlemesine araştırılması, içsel yatırımda bulunma, seçeneklerin derinlemesine araştırılması, içsel yatırımla özdeşleşme ve seçeneklerin saplantılı araştırılması alt boyutlarının ergenler tarafından algılanan ebeveynlik davranışlarıyla ilişkisi Pearson korelasyon analizi ile incelenmiştir (Bkz. Tablo 11).

Seçeneklerin genişlemesine araştırılması ile algılanan ebeveynlik davranışları arasındaki ilişki incelendiğinde; annenin psikolojik kontrol ($r = .04, p < .01$) annenin davranışsal kontrol ($r = .26, p < .01$) ve babanın davranışsal kontrol ($r = .20, p < .01$) davranışları arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Ergenlerin annelerinden algıladıkları psikolojik ve davranışsal kontrol ve babalarından algıladıkları davranışsal kontrol davranışları arttıkça, seçeneklerin genişlemesine araştırılması puanları da artmaktadır.

İçsel yatırımda bulunma ile algılanan ebeveynlik davranışları arasındaki ilişki incelendiğinde; annenin psikolojik kontrol ($r = -.08, p < .01$) ve babanın psikolojik kontrol ($r = -.08, p < .01$) davranışları arasında anlamlı negatif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Öte yandan içsel yatırımda bulunma ile annenin davranışsal kontrol ($r = .24, p < .01$) ve babanın davranışsal kontrol ($r = .25, p < .01$) davranışları arasında anlamlı pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Ergenlerin anne ve babalarından algıladıkları psikolojik kontrol davranışları arttıkça içsel yatırımda bulunma puanlarının azaldığı; anne ve babalarından algıladıkları davranışsal kontrol davranışları arttıkça içsel yatırımda bulunma puanları da artmaktadır.

Seçeneklerin derinlemesine araştırılması ile algılanan ebeveynlik davranışları arasındaki ilişki incelendiğinde; annenin davranışsal kontrol ($r = .24, p < .05$) ve babanın davranışsal kontrol ($r = .20, p < .05$) davranışları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Ergenlerin anne ve babalarından algıladıkları davranışsal kontrol davranışları arttıkça seçeneklerin derinlemesine araştırılması puanları da artmaktadır.

İçsel yatırımla özdeşleşme ile algılanan ebeveynlik davranışları arasındaki ilişki incelendiğinde; annenin psikolojik kontrol ($r = -.10, p < .05$) ve babanın psikolojik kontrol ($r = -.09, p < .05$) davranışları arasında anlamlı negatif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Öte yandan içsel yatırımla özdeşleşme ile annenin davranışsal kontrol ($r = .28, p < .05$) ve babanın davranışsal kontrol ($r = .27, p < .05$) davranışları arasında anlamlı pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Ergenlerin anne ve babalarından algıladıkları psikolojik kontrol davranışları arttıkça içsel yatırımla özdeşleşme puanlarının azaldığı; anne ve babalarından algıladıkları davranışsal kontrol davranışları arttıkça içsel yatırımla özdeşleşme puanları da artmaktadır.

Seçeneklerin saplantılı araştırılması ile algılanan ebeveynlik davranışları arasındaki ilişki incelendiğinde; annenin psikolojik kontrol ($r = .24, p < .05$) ve babanın psikolojik kontrol ($r = .21, p < .05$) davranışları arasında anlamlı pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Öte yandan seçeneklerin saplantılı araştırılması ile babanın davranışsal kontrol ($r = -.08, p < .05$) davranışları arasında anlamlı negatif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Ergenlerin anne ve babalarından algıladıkları psikolojik kontrol davranışları arttıkça seçeneklerin saplantılı araştırılması puanlarının arttığı;

babalarında algıladıkları davranışsal kontrol davranışları arttıkça seçeneklerin saplantılı araştırılması puanları da azalmaktadır.

Tablo 11.

Kimlik Gelişimi Boyutları ve Ebeveynlik Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Değişkenler	Anne Psikolojik Kontrol	Baba Psikolojik Kontrol	Anne Davranışsal Kontrol	Baba Davranışsal Kontrol
Seçeneklerin Genişlemesine Araştırılması	.04*	.01	.26**	.20**
İçsel Yatırımda Bulunma	-.08**	-.08**	.24**	.25**
Seçeneklerin Derinlemesine Araştırılması	.02	.02	.24**	.20**
İçsel Yatırımla Özdeşleşme	-.10**	-.09**	.28**	.27**
Seçeneklerin Saplantılı Araştırılması	.24**	.21**	-.02	-.08**

* $p < .05$; ** $p < .01$

3.3. Regresyon Analizleri

Ergenlerin kimlik gelişimini yordayan bireysel özellikleri ve ebeveynlerine ilişkin faktörler hiyerarşik regresyon analiziyle incelenmiştir. Kimlik gelişimini incelemek üzere seçeneklerin genişlemesine araştırılması, içsel yatırımda bulunma, seçeneklerin derinlemesine araştırılması, içsel yatırımla özdeşleşme ve seçeneklerin saplantılı araştırılması alt boyutları için regresyon modelleri yürütülmüştür. İlk adımda ergenlere ilişkin cinsiyet ve yaş faktörleri modele eklenmiş, ikinci adımda anne ve babalardan algılanan psikolojik kontrol davranışları eklenmiş, üçüncü adımda ise anne ve babalardan algılanan davranışsal kontrol davranışları modele dahil edilmiştir.

Ergenlerin seçeneklerin genişlemesine araştırılmasını yordayan bireysel özellikleri ve ebeveynlere ilişkin faktörleri incelemek üzere hiyerarşik regresyon analizi yürütülmüştür. İlk adımda ergenlerin cinsiyeti ve yaşı eklenmiş ve model anlamlı

bulunmuştur ($F(2, 3689) = 45.52, p < .001$). Bu adımda ergenlerin cinsiyeti ($\beta = -.10, p < .01$) ve yaşı ($\beta = .12, p < .01$) seçeneklerin genişlemesine araştırılmasını yordamıştır. Kız ergenlerin, yaşları arttıkça seçeneklerin genişlemesine araştırılması puanları artmaktadır. İkinci adımda annenin psikolojik kontrol davranışları ve babanın psikolojik kontrol davranışları eklenmiş ve model anlamlı bulunmuştur ($F(2, 3687) = 23.37, p < .01$). Bu adımda ergenlerin cinsiyeti ve yaşı anlamlılığını korumuş, ancak anne ve babanın psikolojik kontrol davranışları seçeneklerin genişlemesine araştırılmasına anlamlı bir katkıda bulunmamıştır. Üçüncü adımda anne ve babanın davranışsal kontrol davranışları eklenmiş ve model anlamlı bulunmuştur ($F(2, 3685) = 71.71, p < .01$). Bu adımda ergenlerin yaşı, cinsiyeti anlamlılığını korumuş, annenin psikolojik kontrol davranışları ($\beta = .10, p < .01$) anlamlı bulunmuştur. Annenin davranışsal kontrol ($\beta = .23, p < .01$) ve babanın davranışsal kontrol ($\beta = .10, p < .01$) davranışları ise seçeneklerin genişlemesine araştırılmasını yordamıştır. Ebeveynlerin davranışsal kontrol davranışlarının eklenmesiyle model varyansın %10'unu açıklamıştır. Kız ergenlerin yaşları, annelerinin psikolojik ve davranışsal kontrol davranışları, babalarının ise yalnızca davranışsal kontrol davranışları arttıkça ergenlerin seçeneklerin genişlemesine araştırılması puanları artmaktadır (Bkz. Tablo 12).

Tablo 12.

Seçeneklerin Genişlemesine Araştırılmasını Yordayan Ebeveynlik Davranışlarının İncelenmesi

Seçeneklerin Genişlemesine Araştırılması						
Değişkenler	B	SE	β	p	CI	R^2_{adj} F
Model 1						0.02 45.52
Ergenin Cinsiyeti	-0.16	0.03	-0.10	0.00	-0.21 -0.11	
Ergenin Yaşı	0.05	0.01	0.12	0.00	0.03 0.06	
Model 2						0.02 23.37
Ergenin Cinsiyeti	-0.16	0.03	-0.10	0.00	-0.21 -0.10	
Ergenin Yaşı	0.05	0.01	0.12	0.00	0.03 0.06	
Anne Psikolojik Kontrol	0.05	0.03	0.03	0.12	-0.01 0.12	
Baba Psikolojik Kontrol	-0.04	0.04	-0.02	0.25	-0.11 0.03	
Model 3						0.10 71.71
Ergen Cinsiyeti	-0.08	0.03	-0.05	0.00	-0.13 -0.03	
Ergenin Yaşı	0.05	0.01	0.14	0.00	0.04 0.07	
Anne Psikolojik Kontrol	0.15	0.03	0.10	0.00	0.09 0.21	
Baba Psikolojik Kontrol	0.01	0.03	0.00	0.84	-0.06 0.07	
Anne Davranışsal Kontrol	0.36	0.03	0.23	0.00	0.30 0.42	
Baba Davranışsal Kontrol	0.13	0.03	0.10	0.00	0.08 0.19	

Ergenlerin işsel yatırımda bulunmalarını yordayan bireysel özellikleri ve ebeveynlere ilişkin faktörleri incelemek üzere hiyerarşik regresyon analizi yürütülmüştür. İlk adımda ergenlerin cinsiyeti ve yaşı eklenmiş ve model anlamlı bulunmamıştır. İkinci adımda annenin ve babanın psikolojik kontrol davranışları eklenmiş ve model anlamlı bulunmuştur ($F(2, 3687) = 7.35, p < .001$). Bu adımda annenin psikolojik kontrol ($\beta = -.05, p < .05$) ve babanın psikolojik kontrol ($\beta = -.04, p < .05$) davranışları işsel yatırımda bulunmayı yordamıştır. Annenin ve babanın psikolojik kontrol davranışları arttıķça ergenlerin işsel yatırımda bulunma puanları azalmıştır. çnc adımda annenin ve babanın davranışsal kontrol davranışları eklenmiş ve model anlamlı bulunmuştur ($F(2, 3685) = 50.01, p < .01$). Bu adımda ergenlerin cinsiyeti ($\beta = .04, p < .05$) anlamlı bulunmuştur. Annenin davranışsal kontrol ($\beta = .16, p < .001$) ve babanın davranışsal kontrol davranışları ($\beta = .14, p < .01$) ise işsel

yatırımda bulunmayı yordamıştır. Ebeveynlerin davranışsal kontrol davranışlarının eklenmesiyle model varyansın %7'sini açıklamıştır. Erkek ergenlerin, anne ve babalarının davranışsal kontrol davranışları arttıkça ergenlerin içsel yatırımda bulunma puanları da artmaktadır (Bkz. Tablo 13).

Tablo 13.

İçsel Yatırımda Bulunmayı Yordayan Ebeveynlik Davranışlarının İncelenmesi

İçsel Yatırımda Bulunma						
Değişkenler	B	SE	B	P	CI	R^2_{adj}
Model 1						0.00
Ergenin Cinsiyeti	0.01	0.03	0.00	0.85	-0.05	0.06
Ergenin Yaşı	-0.01	0.01	-0.03	0.14	-0.03	0.00
Model 2						0.01
Ergenin Cinsiyeti	0.00	0.03	0.00	0.93	-0.06	0.06
Ergenin Yaşı	-0.01	0.01	-0.01	0.38	-0.02	0.01
Anne Psikolojik Kontrol	-0.09	0.04	-0.05	0.02	-0.17	-0.02
Baba Psikolojik Kontrol	-0.08	0.04	-0.04	0.05	-0.16	0.00
Model 3						0.07
Ergen Cinsiyeti	0.07	0.03	0.04	0.03	0.01	0.12
Ergenin Yaşı	0.00	0.01	0.00	0.80	-0.01	0.02
Anne Psikolojik Kontrol	0.01	0.04	0.00	0.85	-0.07	0.08
Baba Psikolojik Kontrol	-0.01	0.04	-0.01	0.76	-0.09	0.07
Anne Davranışsal Kontrol	0.28	0.04	0.16	0.00	0.21	0.36
Baba Davranışsal Kontrol	0.22	0.03	0.14	0.00	0.16	0.29

Ergenlerin seçeneklerin derinlemesine araştırılmasını yordayan bireysel özellikleri ve ebeveynlere ilişkin faktörleri incelemek üzere hiyerarşik regresyon analizi yürütülmüştür. İlk adımda ergenlerin cinsiyeti ve yaşı eklenmiş ve model anlamlı bulunmuştur ($F(2, 3689) = 37.59, p < .01$). Bu adımda ergenlerin cinsiyeti ($\beta = -.09, p < .01$) ve yaşı ($\beta = .11, p < .01$) seçeneklerin derinlemesine araştırılmasını yordamıştır. Kız ergenlerin, yaşları arttıkça seçeneklerin derinlemesine araştırılması puanları artmaktadır. İkinci adımda annenin ve babanın psikolojik kontrol davranışları eklenmiş ve model anlamlı bulunmuştur ($F(2, 3687) = 18.92, p < .001$). Bu adımda ergenlerin cinsiyeti ve yaşı anlamlılığını korumuş, ancak anne ve babaların psikolojik

kontrol davranışları seçeneklerin derinlemesine araştırılmasına anlamlı bir katkıda bulunmamıştır. Üçüncü adımda annenin ve babanın davranışsal kontrol davranışları eklenmiş ve model anlamlı bulunmuştur ($F(2, 3685) = 63.66, p < .05$). Bu adımda ergenlerin yaşı, cinsiyeti anlamlılığını korumuş, annenin psikolojik kontrol ($\beta = .06, p < .05$) ve babanın psikolojik kontrol ($\beta = .05, p < .001$) davranışları anlamlı bulunmuştur. Annenin davranışsal kontrol ($\beta = .20, p < .01$) ve babanın davranışsal kontrol ($\beta = .12, p < .01$) davranışları ise seçeneklerin derinlemesine araştırılmasını yordamıştır. Ebeveynlerin davranışsal kontrol davranışlarının eklenmesiyle model varyansın %9'unu açıklamıştır. Kız ergenlerin yaşları, anne ve babaların psikolojik ve davranışsal kontrol davranışları arttıkça ergenlerin seçeneklerin derinlemesine araştırılması puanları da artmaktadır (Bkz. Tablo 14).

Tablo 14.

Seçeneklerin Derinlemesine Araştırılmasını Yordayan Ebeveynlik Davranışlarının İncelenmesi

Seçeneklerin Derinlemesine Araştırılması							
Değişkenler	B	SE	β	p	CI	R^2_{adj}	F
Model 1						0.02	37.59
Ergenin Cinsiyeti	-0.14	0.03	-0.09	0.00	-0.20 -0.09		
Ergenin Yaşı	0.04	0.01	0.11	0.00	0.03 0.06		
Model 2						0.02	18.92
Ergenin Cinsiyeti	-0.14	0.03	-0.09	0.00	-0.20 -0.09		
Ergenin Yaşı	0.04	0.01	0.11	0.00	0.03 0.05		
Anne Psikolojik Kontrol	0.00	0.03	0.00	0.90	-0.07 0.06		
Baba Psikolojik Kontrol	0.02	0.04	0.01	0.53	-0.05 0.09		
Model 3						0.09	63.66
Ergen Cinsiyeti	-0.08	0.03	-0.05	0.00	-0.13 -0.03		
Ergenin Yaşı	0.05	0.01	0.12	0.00	0.04 0.06		
Anne Psikolojik Kontrol	0.09	0.03	0.06	0.01	0.02 0.15		
Baba Psikolojik Kontrol	0.07	0.03	0.05	0.03	0.01 0.14		
Anne Davranışsal Kontrol	0.31	0.03	0.20	0.00	0.24 0.37		
Baba Davranışsal Kontrol	0.16	0.03	0.12	0.00	0.11 0.22		

Ergenlerin içsel yatırımla özdeşleşmeyi yordayan bireysel özellikleri ve ebeveynlere ilişkin faktörleri incelemek üzere hiyerarşik regresyon analizi yürütülmüştür. İlk adımda ergenlerin cinsiyeti ve yaşı eklenmiş ve model anlamlı bulunmuştur ($F(2, 3689) = 5.01, p < .05$). Bu adımda ergenlerin cinsiyeti ($\beta = -.05, p < .001$) ve yaşı ($\beta = .00, p < .001$) içsel yatırımla özdeşleşmeyi yordamıştır. Kız ergenlerin erkek ergenlere kıyasla içsel yatırımla özdeşleşme puanları daha yüksek bulunmuştur. İkinci adımda annenin ve babanın psikolojik kontrol davranışları eklenmiş ve model anlamlı bulunmuştur ($F(2, 3687) = 13.52, p < .01$). Bu adımda ergenlerin cinsiyeti anlamlılığını korumuş, annelerin psikolojik kontrol ($\beta = -.09, p < .01$) davranışları içsel yatırımla özdeşleşmeyi yordamıştır. Kız ergenlerin annelerinin psikolojik kontrol davranışları azaldıkça içsel yatırımla özdeşleşme puanları da artmaktadır. Üçüncü adımda annenin ve babanın davranışsal kontrol davranışları eklenmiş ve model anlamlı bulunmuştur ($F(2, 3685) = 65.04, p < .01$). Bu adımda annenin davranışsal kontrol ($\beta = .18, p < .01$) ve babanın davranışsal kontrol ($\beta = .16, p < .01$) davranışları içsel yatırımla özdeşleşmeyi yordamıştır. Ebeveynlerin davranışsal kontrol davranışlarının eklenmesiyle model varyansın %9'unu açıklamıştır. Anne ve babaların davranışsal kontrol davranışları arttıkça ergenlerin içsel yatırımla özdeşleşme puanları da artmaktadır (Bkz. Tablo 15).

Tablo 15.*İçsel Yatırımla Özdeşleşmeyi Yordayan Ebeveynlik Davranışlarının İncelenmesi*

İçsel Yatırımla Özdeşleşme						
Değişkenler	B	SE	β	p	CI	R^2_{adj}
Model 1						0.00 5.01
Ergenin Cinsiyeti	-0.10	0.03	-0.05	0.00	-0.16 -0.04	
Ergenin Yaşı	0.00	0.01	0.00	0.85	-0.02 0.01	
Model 2						0.01 13.52
Ergenin Cinsiyeti	-0.10	0.03	-0.06	0.00	-0.16 -0.04	
Ergenin Yaşı	0.00	0.01	0.01	0.56	-0.01 0.02	
Anne Psikolojik Kontrol	-0.16	0.04	-0.09	0.00	-0.24 -0.08	
Baba Psikolojik Kontrol	-0.05	0.04	-0.03	0.19	-0.14 0.03	
Model 3						0.09 65.04
Ergen Cinsiyeti	-0.03	0.03	-0.02	0.31	-0.09 0.03	
Ergenin Yaşı	0.01	0.01	0.03	0.06	0.00 0.03	
Anne Psikolojik Kontrol	-0.05	0.04	-0.03	0.21	-0.12 0.03	
Baba Psikolojik Kontrol	0.02	0.04	0.01	0.64	-0.06 0.10	
Anne Davranışsal Kontrol	0.33	0.04	0.18	0.00	0.26 0.41	
Baba Davranışsal Kontrol	0.25	0.03	0.16	0.00	0.18 0.32	

Ergenlerin seçeneklerin saplantılı araştırılmasını yordayan bireysel özellikleri ve ebeveynlere ilişkin faktörleri incelemek üzere hiyerarşik regresyon analizi yürütülmüştür. İlk adımda ergenlerin cinsiyeti ve yaşı eklenmiş ve model anlamlı bulunmuştur ($F(2, 3689) = 55.00, p < .01$). Bu adımda ergenlerin cinsiyeti ($\beta = -.12, p < .001$) ve yaşı ($\beta = .11, p < .01$) seçeneklerin saplantılı araştırılmasını yordamıştır. Kız ergenlerin, yaşları arttıkça seçeneklerin saplantılı araştırılması puanları da artmaktadır. İkinci adımda annenin ve babanın psikolojik kontrol davranışları eklenmiş ve model anlamlı bulunmuştur ($F(2, 3687) = 85.67, p < .01$). Bu adımda ergenlerin cinsiyeti ve yaşı anlamlılığını korumuş, annelerin psikolojik kontrol ($\beta = .17, p < .001$) ve babaların psikolojik kontrol ($\beta = .09, p < .01$) davranışları ergenlerin seçeneklerin saplantılı araştırılmasını yordamıştır. Kız ergenlerin, yaşları ve anne babalarının psikolojik kontrol davranışları arttıkça seçeneklerin saplantılı araştırılması puanları da artmaktadır. Üçüncü adımda annenin ve babanın davranışsal kontrol davranışları

eklenmiş ve model anlamlı bulunmuştur ($F(2, 3685) = 57.91, p < .01$). Bu adımda da ergenlerin cinsiyeti, yaşı, anne ve babaların psikolojik kontrol davranışları anlamlılığını korumuştur. Annenin davranışsal kontrol ($\beta = .04, p < .05$) davranışları ise seçeneklerin saplantılı araştırılmasını yordamıştır. Ebeveynlerin davranışsal kontrol davranışlarının eklenmesiyle model varyansın %9'unu açıklamıştır. Kız ergenlerin yaşları, annelerin psikolojik ve davranışsal kontrol davranışları ve babaların ise psikolojik kontrol davranışları arttıkça ergenlerin seçeneklerin saplantılı araştırılması puanları artmaktadır (Bkz. Tablo 16).

Tablo 16.

Seçeneklerin Saplantılı Araştırılmasını Yordayan Ebeveynlik Davranışlarının İncelenmesi

Seçeneklerin Saplantılı Araştırılması						
Değişkenler	B	SE	β	p	CI	R^2_{adj} F
Model 1						0.03 55.00
Ergenin Cinsiyeti	-0.24	0.03	-0.12	0.00	-0.30 -0.18	
Ergenin Yaşı	0.05	0.01	0.11	0.00	0.04 0.07	
Model 2						0.08 85.67
Ergenin Cinsiyeti	-0.23	0.03	-0.12	0.00	-0.28 -0.17	
Ergenin Yaşı	0.04	0.01	0.09	0.00	0.03 0.05	
Anne Psikolojik Kontrol	0.31	0.04	0.17	0.00	0.24 0.38	
Baba Psikolojik Kontrol	0.17	0.04	0.09	0.00	0.09 0.25	
Model 3						0.09 57.91
Ergen Cinsiyeti	-0.21	0.03	-0.11	0.00	-0.27 -0.15	
Ergenin Yaşı	0.04	0.01	0.09	0.00	0.03 0.06	
Anne Psikolojik Kontrol	0.32	0.04	0.18	0.00	0.25 0.40	
Baba Psikolojik Kontrol	0.17	0.04	0.09	0.00	0.09 0.25	
Anne Davranışsal Kontrol	0.08	0.04	0.04	0.04	0.00 0.16	
Baba Davranışsal Kontrol	-0.03	0.03	-0.02	0.39	-0.10 0.04	

4. BÖLÜM

TARTIŞMA

Kimlik gelişimi bireyin tüm yaşamı boyunca en temel gelişimsel görevlerinden biridir. Tüm gelişim dönemleri değerlendirildiğinde ergenlik dönemi kimlik oluşumu açısından kritik bir dönem olarak ele alınmıştır. Ergenlerin, yetişkinlik dönemi başta olmak üzere tüm yaşamları boyu etkisini sürdüren önemli kararları bu dönemde almaya başladıkları ifade edilmiştir. Buradan hareketle kimlik kavramını incelemeye yönelik çeşitli kuramlar geliştirilmiş, kimlik gelişiminde etkili olan birçok faktör ele alınmıştır. Bu alanda Erikson'un (1950, 1968) zemin oluşturan çalışmalarından esinlenerek kimliğin değerlendirilmesi ve tanımlanmasına yönelik çeşitli yaklaşımlar ortaya atılmıştır (Schwartz, 2001). Bu yaklaşımlar çerçevesinde ilk olarak kimlik kavramı seçeneklerin araştırılması ve içsel yatırımda bulunma sürecinin oluşumu, bu süreç doğrultusunda ergenlerin bulundukları kimlik statüleri kapsamında ele alınmıştır (Grotevant, 1987; Marcia, 1966). Sonraki çalışmalarda bireylerin içsel yatırımda bulunma davranışlarının değerlendirilmesi ve ergenlerin kimlik oluşumlarının sürekli değerlendirildiği süreçler incelenmiştir (Bosma ve Kunnen, 2001; Kerpelman ve ark., 1997; Meeus, 1996). Sonraki yıllarda yapılan çalışmalarla bu kuramların çerçevesi genişletilmiştir. Bu kavramlar ve kuramlar temelinde Luyckx ve arkadaşları (2006) içsel yatırımda bulunma ve seçeneklerin araştırılması kavramlarını bir döngü şeklinde ele alarak, kapsamlı bir kimlik gelişimi modelini ortaya atmıştır. Bu modelle beraber belirtilen kavramlar temelinde geliştirilen kimlik gelişimi döngüsü çevresel etmenler ve buradan hareketle belirlenen statüler kapsamında değerlendirilmesi hedeflenmiştir. Dolayısıyla Luyckx ve arkadaşları (2006) geliştirdikleri bu modelle beraber kimlik gelişimini konusuna çok yönlü bir bakış açısı kazandırmıştır. Bu tez çalışmasında da ergenlerin kimlik gelişimi bu model çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Öte yandan kimlik gelişiminde ergenlerin hem bireysel özellikleri hem de ebeveynlerinin davranışlarının etkileri önemli bulunmuştur. Buradan hareketle ilk olarak ergenlerin kimlik gelişimi bireysel özellikleri (sınıf düzeyleri, orta ve ergenlik dönemleri kapsamında yaşları ve cinsiyetleri) açısından tartışılmıştır. İkinci olarak ebeveynlerin demografik özelliklerinin ergenlerin kimlik gelişimindeki etkileri ele alınmıştır. Ardından ebeveynlerin psikolojik ve davranışsal kontrol davranışlarının ergenlerin kimlik gelişimleriyle ilişkisi incelenmiştir. Son olarak, ergenlerin bireysel özellikleri ve ebeveynlerin kontrolcü davranışlarının kimlik gelişimini yordamasına ilişkin bulgular tartışılmıştır.

3. 1. Kimlik Gelişiminin Ergenlerin Bireysel Özelliklerine Göre İncelenmesi

3.1.1. Kimlik Gelişimi Boyutlarının Ergenlerin Cinsiyetine Göre İncelenmesi

Ergenlerin cinsiyete göre kimlik gelişimindeki değişimlerini incelemek üzere seçeneklerin genişlemesine araştırılması, içsel yatırımda bulunma, seçeneklerin derinlemesine araştırılması, içsel yatırımla özdeşleşme ve seçeneklerin saplantılı araştırılması puanları incelenmiştir.

Elde edilen bulgulara göre seçeneklerin genişlemesine araştırılması puanlarında, kız ergenlerin ortalamalarının erkek ergenlere kıyasla daha yüksek olduğu bulunmuştur. Kız ergenler, kimlik alanlarına dair seçenekleri daha kapsamlı bir biçimde değerlendirmektedir. Cinsiyetler arasındaki bu farklılığın nedenleri incelendiğinde, kız ergenlerin sosyal ve duygusal becerilerinin erkek ergenlere kıyasla daha yüksek olmasının seçeneklerin genişlemesine araştırılması sürecine katkıda bulunduğu vurgulanmıştır (Luyckx ve ark.,2016). Bu bulguyla paralel olarak, kız ergenlerin akran ilişkilerinde de daha fazla iletişim kurmalarının seçeneklerin genişlemesine araştırılması puanlarındaki artışa yardımcı olabileceği belirtmiştir (Klimstra ve Schwab, 2021).

Seçeneklerin derinlemesine araştırılması puanlarında kız ergenlerin ortalamalarının erkek ergenlere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu durum, kız ergenlerin kimlik alanlarına dair derinlemesine araştırma yapma konusunda daha aktif bir süreç geçirdiklerini göstermektedir. Alan yazında yapılan çalışmalar da bu alt boyutun cinsiyetle ilişkili olduğunu, kızların sosyal becerilerinin erkeklere kıyasla yüksek olmaları sebebiyle değerlendirme yapabildiklerini göstermektedir (Klimstra ve Schwab, 2021; Luyckx ve ark., 2006).

İçsel yatırımla özdeşleşme puanlarında, kız ergenlerin ortalamalarının erkek ergenlerin ortalamalarından daha yüksek olduğu bulunmuştur. Kız ergenlerin kimlik alanlarında aldıkları kararlarıyla daha yüksek düzeyde duygusal özdeşleşme kurdukları, aldıkları kararlardan daha fazla güven duyduklarını gösteriyor olabilir. Bu durum, kızların duygusal açıdan daha olgun olmalarının içsel yatırımla özdeşleşmeyi olumlu etkilediği şeklinde yorumlanabilir (McLean ve Syed, 2016).

Seçeneklerin saplantılı araştırılması puanlarında, kız ergenlerin ortalamalarının erkek ergenlerin ortalamalarına kıyasla daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu bulgu, kızların mükemmeliyetçilik eğilimleri ve sosyal beklentilere uyum sağlama kaygısıyla ilişkili olabilir. Yapılan çalışmalarda kız ergenlerin toplum tarafından akademik ve sosyal açıdan daha çok baskı hissetmeleri nedeniyle seçeneklerin saplantılı araştırılması davranışları sergilediğini belirtmiştir (Luyckx ve ark., 2015; 2018).

Dolayısıyla kız ergenlerin erkek ergenlerle içsel yatırımda bulunma puanları arasında anlamlı bir fark bulunmazken; kız ergenlerin seçeneklerin genişlemesine araştırılması, seçeneklerin derinlemesine araştırılması, içsel yatırımla özdeşleşme ve seçeneklerin saplantılı araştırılması puanlarının ortalamalarının erkeklere kıyasla anlamlı olarak daha yüksek olduğu bulunmuştur. İçsel yatırımda bulunmanın kimlik gelişiminde evrensel ve temel bir gelişimsel görevi temsil ettiği vurgulanmıştır (Crocetti ve ark., 2015). Böylece içsel yatırımda bulunma puanlarında, kız ergenlerin ortalamaları ile erkek ergenlerin ortalamaları arasında anlamlı bir fark olmamasının nedeni, ergenlerin içsel yatırımda bulunma düzeylerinde cinsiyetten bağımsız ilerleyen bir sürece işaret edebilir. Öte yandan Türkiye'deki toplumsal cinsiyet rolleri, kız ergenlerin seçeneklerin araştırılması puanlarının daha yüksek olmasında etkili olabilir. Örneğin, orta ve geç ergenlik dönemlerinde kız öğrencilerin sorumluluk sahibi olmaları, örnek öğrenci olmaları gibi bir yaklaşım kız ergenlerde strese ve kaygıya yol açıyor olabilir. Böylelikle kız ergenlerin seçenekleri saplantılı araştırmasında daha yüksek puanlar elde edilmesiyle sonuçlanabilir. Bu durum aynı zamanda kültürel etmenlerin ergenlerin kimlik gelişimindeki etkilerine de işaret etmektedir. Özellikle toplulukçu kültürlerde kız ergenlerin aile ve toplum beklentilerini karşılamaya yönelik kaygılarının kimlik gelişimlerini etkilediğini belirtmiştir (Schwartz ve ark., 2017).

Kroger (1997) tarafından yapılan bir derleme çalışmasında ergenlik dönemindeki bireylerin kimlik gelişimindeki cinsiyet farklılıkları ele alınmıştır.

Elde edilen bulgular, arkadaşlık gibi kişilerarası kimlik alanlarında kızların erkeklere göre daha sık başarılı kimlik (achievement) statüsünde yer aldığını ve lise dönemindeki erkeklerin başarılı kimlik statüsüne kızlara göre daha geç yöneldiği belirtmiştir. Alan yazında daha sonraki yıllarda yapılan çalışmalarla bu bulgular desteklenmiştir. Hem genel kimlik puanlarında hem de akademik alanlardaki kimlik gelişimi puanlarında kızların başarılı kimlik statülerinde daha çok bulunduğu, erkeklerin ise dağınık kimlik statüsünde daha fazla bulunduğu bildirilmiştir (Guerra ve Braungart-Rieker, 1999; Lewis, 2003; Schwartz ve Montgomery, 2002). Bu bulgular, cinsiyet farklılıklarının genel ve akademik alandaki kimlik gelişiminden çok, arkadaşlık ilişkileri gibi kişilerarası kimlik gelişiminde lise kademesindeki ergenlerde daha sık ortaya çıktığını göstermektedir.

Alan yazında yapılan çalışmalar ergenlik döneminde kimlik gelişimini ergenlerin cinsiyeti, yaşı, kişilerarası ilişkileri ve eğitim alanlarındaki gelişimlerine göre ele almaktadır. Buna yönelik, Meeus ve arkadaşları (2010) tarafından erken ve orta ergenlik dönemindeki bireylerin kimlik oluşumlarını beş yıl süren boylamsal bir çalışmayla ele alınmıştır. Elde edilen sonuçlar, kızların kimlik kazanımı statüsünde yer alma oranlarının erkeklerden daha yüksek olduğunu, dağınık kimlik statüsünde yer alma oranlarının ise daha düşük olduğunu göstermiştir. Ayrıca, kızların erken ergenlik döneminde başarılı kimlik statüsünde bulunma oranlarının daha yüksek, moratoryum statüsünde yer alma oranlarının ise erkeklere kıyasla daha düşük olduğunu göstermiştir. Bu bulgular, en azından günümüzde, kızların genel kimlik gelişiminde erkeklerden daha ileride olabileceğini düşündürmektedir. Ancak, çalışma bulgularında erkeklerin ergenlik boyunca bu farkı kapatabildikleri de gözlemlenmiştir. Bu durum, kızlarda daha erken gerçekleşen fiziksel ve bilişsel olgunlaşmayla açıklanabilir. Yapılan bazı çalışmalar, kızların ergenlik dönemine erkeklerden 1-2 yıl önce girdiğini (Beunen ve ark., 2000) ve erken ergenlikte kızların beyin gelişiminin çeşitli yönlerden erkeklerden yaklaşık bir yıl ileride olduğunu göstermiştir (Colom ve Lynn, 2004; Giedd ve ark., 1999). Bu nedenle, kızlar başarılı kimlik statülerine erkeklerden daha erken ulaşabilirken, erkekler ergenlik sürecinde bu farkı kapatabilmektedir.

3.1.2. Kimlik Gelişimi Boyutlarının Ergenlerin Yaşına Göre İncelenmesi

Ergenlerin yaşlarına göre kimlik gelişimindeki değişimlerini incelemek üzere seçeneklerin genişlemesine araştırılması, içsel yatırımda bulunma, seçeneklerin

derinlemesine araştırılması, içsel yatırımla özdeşleşme ve seçeneklerin saplantılı araştırılması puanları incelenmiştir. Bu çalışmada ergenlerin kimlik gelişimindeki değişimlerini yaşa göre incelemek üzere yaş değişkeni hem erken ve orta ergenlik dönemine göre ele alınmış, hem de sınıf düzeylerine göre değerlendirilmiştir.

Elde edilen bulgulara göre seçeneklerin genişlemesine araştırılması puanlarında on birinci sınıf öğrencilerin en yüksek, beşinci sınıf öğrencilerin ise en düşük ortalamaya sahip olduğu görülmüştür. Bununla beraber beşinci sınıftan sekizinci sınıfa kadar seçeneklerin genişlemesine araştırılması puanlarında artış olduğu, dokuzuncu sınıfa geçtikten sonra düşüş olduğu ancak dokuzuncu sınıftan sonra puanların tekrar arttığı gözlenmiştir. Beşinci sınıftan sekizinci sınıfa kadar gözlemlenen seçeneklerin genişlemesine araştırılması puanlarındaki artışın, ergenlerin ortaokuldan liseye geçiş döneminde olmaları ve bir sonraki eğitim kademesine yönelik seçenekleri aktif bir biçimde araştırmalarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Öte yandan dokuzuncu sınıfta ortalamalardaki düşüşün sebebi, ergenlerin liseye geçişinin ilk yılında olmaları böylece yeni bir ortama uyum sağlama sürecinde bulunmaları olabilir. Dolayısıyla bu durum ergenlerin geleceklere yönelik seçenekleri araştırma planlarını ertelemeleri yol açmış olabilir. Dokuzuncu sınıftan sonraki artışın özellikle on birinci sınıfta en yüksek ortalamaya ulaşması ise ergenlerin üniversiteye hazırlık sürecine başlamaları, böylece hem akademik hem de sosyal açıdan seçeneklerin çeşitlenmesiyle açıklanabilir. Bu bulguyla ilişki olarak, Luyckx ve arkadaşları (2013) tarafından yürütülen bir çalışmada 14-30 yaş aralığındaki bireylerin yaşa bağlı kimlik gelişimindeki değişim ele alınmış, seçeneklerin genişlemesine araştırılması alt boyutunun özellikle geç ergenlik döneminde yüksek seviyede olduğu belirtilmiştir. Dolayısıyla lise dönemindeki ergenlerin seçeneklerin genişlemesine araştırılması puanlarında artış gözlenmektedir. Bu tez çalışması kapsamında da okul ve sınıf düzeyi bakımından elde edilen ortalama puanlar genel olarak değerlendirildiğinde, ergenlerin sınıf düzeyleri arttıkça seçeneklerin genişlemesine araştırılması puanlarında da bir artış söz konusudur. Bu bulgu ergenlerin yaşlarının arttıkça alternatif kimlikleri aktif bir biçimde araştırdığını göstermektedir, alan yazında yapılan çalışmalarda da benzer sonuçlar elde edilmiştir (Luyckx ve ark., 2006; Meeus ve ark., 2010; Meeus ve ark., 2012; Becht ve ark., 2021). Dolayısıyla ergenlerin geleceklere konusunda belirledikleri planlarına odaklandıkları sürece seçenekleri genişlemesine araştırdıklarını göstermektedir.

İçsel yatırımda bulunma puanlarında yedinci sınıf öğrencilerin en yüksek, dokuzuncu sınıf öğrencilerin ise en düşük ortalamaya sahip olduğu görülmüştür. Özellikle yedinci sınıftan sonra dokuzuncu sınıfa kadar belirgin bir düşüşün yaşandığı görülmektedir. Ergenlerin bu dönemde seçeneklerin araştırılmasına ağırlık verirken, içsel yatırımda bulunma konusunda kararsız oldukları düşünülebilir. Böylece, ergenlerin erken ergenlikten geç ergenliğe geçiş döneminde geleceğe yönelik planlarına yönelik kesin kararlar almadıkları dolayısıyla içsel yatırımda bulunmadıkları belirtilebilir. Buna yönelik, Meeus ve arkadaşları (2010) tarafından yapılan boylamsal bir çalışmada 12-20 yaş arasındaki ergenlerin kimlik gelişimindeki yaşa göre değişimleri kimlik statüleri aracılığıyla ele alınmıştır. Özellikle orta ve geç ergenlik dönemlerinde başarılı kimlik statüsündeki ergenlerin sayıları artarken, dağınık kimlik statüsündeki ergenlerin sayılarının ise azaldığı gözlenmiştir. Bu durum aynı zamanda ergenlik döneminde başarılı bir kimlik gelişiminin ön koşulu sayılan moratoryum statüsüne de işaret etmektedir (Marcia, 1966). Ergenler özellikle liseye geçiş dönemlerinde moratoryum sürecinde olabilir, ancak bu durum ilerleyen zamanlarda başarılı kimlik oluşumuna evrilebilir. Bu bulgularla beraber, bu tez çalışması kapsamında elde edilen sonuçlarda dokuzuncu sınıftan sonra içsel yatırımda bulunma puanlarının yeniden arttığı görülmektedir. Özellikle geç ergenlik döneminde ergenlerin üniversiteye geçiş süreci, okullardaki üniversiteler, meslekler ve çalışma alanlarına yönelik tanıtımlara ayrılan zamanın artmasıyla ergenlerin içsel yatırımda bulunma puanları artmış olabilir. Bu durum ergenlerin seçenekler arasından karar verip içsel bir yatırımda bulunduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, ergenlerin yaşlarının arttıkça kimlik gelişimlerinin olumlu yönde şekillendiği, başarılı kimlik statülerine geçişin zamanla oluşabileceği belirtilmektedir (Meeus ve ark., 2012).

Seçeneklerin derinlemesine araştırılması puanlarına bakıldığında ise, on birinci sınıf öğrencilerin en yüksek, beşinci sınıf öğrencilerin en düşük ortalamaya sahip olduğu görülmüştür. Beşinci sınıfta ergenlerin seçeneklerin derinlemesine araştırılması puanlarının düşük olmasıyla beraber bu puanların sekizinci sınıfa kadar arttığı gözlenmiştir. Bu sürece kadar puanların yükselmesinin sebebi, ergenlerin liseye geçiş sürecindeki derinlemesine araştırma yapmaları olabilir. Buna yönelik, Meeus ve arkadaşları (2012) tarafından yapılan izlem çalışmasında 12-20 yaş arasındaki ergenlerin kimlik gelişimindeki yaşa göre değişimleri kimlik statüleri ile ele

alınmıştır. Çalışmadan elde edilen bulgulara göre, erken ergenlik döneminde moratoryum statüsünde bulunan ergenlerin oranı daha yaygınken, orta ergenlik döneminde başarı statüsünde belirgin bir biçimde artış gözlenmiştir. Bu durum erken ergenlik dönemindeyken ergenlerin meslek seçimi, arkadaşlık ve romantik ilişkileri kapsayan tüm alanlarda seçenekleri araştırıldıkları ancak herhangi bir içsel yatırımda bulunmadıklarını göstermektedir. Ancak orta ergenlik dönemindeyken ergenlerin birçok konuda seçenekleri araştırdıktan sonra içsel yatırımda bulundukları ifade edilebilir. Öte yandan bu tez çalışması kapsamında, dokuzuncu sınıfta derinlemesine araştırılması puanları düşüş göstermiştir. Ergenlerin liseye geçiş sürecine kadar seçenekleri derinlemesine araştırdıktan sonra liseye uyum sürecinde olmaları ve lise kademesindeki okullara yönelik yapılan araştırmaların artık sonuca ulaşmış olduğu düşünülmektedir. Ardından dokuzuncu sınıfla beraber yeniden yükselişe geçmesi ise üniversite sürecine uyum sağlamalarıyla ilişkilendirilebilir. Özellikle on birinci sınıfta ortalamaların doruğa ulaşması bu sonucu da destekler niteliktedir. Bunun yanında özellikle puanların on ve on birinci sınıflarda belirgin bir biçimde artış göstermesi kimlik gelişimi alanında önemli kararların alınmaya başlandığını, bu dönemlerde kimlik gelişiminin büyük oranda şekillendiğini göstermektedir (Kroger, 2007).

İçsel yatırımla özdeşleşme puanlarına bakıldığında sekizinci sınıf öğrencilerin en yüksek, dokuzuncu sınıf öğrencilerinin de en düşük ortalamaya sahip olduğu görülmüştür. Bununla beraber tıpkı diğer alt boyutlarda olduğu gibi dokuzuncu sınıftan itibaren yine bir artış yaşandığı gözlenmiştir. Buna yönelik, Branje ve arkadaşları (2021) tarafından ergenlerin kimlik gelişimlerinde etkili olan bireysel, çevresel etmenler, yaşam olayları, yaşlarına göre değişim ve gelişimleri alan yazında yapılan çalışmalardan elde edilen bulgular derlenmiştir. Ergenlik döneminde kimlik gelişiminde sistematik bir biçimde olgunlaşma olduğu, aynı zamanda ergenlerin bilişsel gelişimleriyle yakından ilişkili olduğu belirtilmiştir. Bir başka çalışmada orta ergenlik dönemindeki ergenlerin beraber kimlik alanlarına dair daha fazla araştırma yaptıkları, aynı zamanda içsel yatırımda bulunup verdikleri kararlarla özdeşleşmelerinde artış olduğu belirtilmiştir. (Klimstra ve ark., 2010). Erken ergenlik dönemindeki ergenlerde fiziksel açıdan değişimler daha belirginken, orta ergenlik döneminde ise bilişsel değişimler daha çok artış göstermektedir. Erken ergenlik dönemindeki bireylerde hızlı fiziksel değişimlerin yaşanmasıyla, kimlik statülerinin de sıklıkla dağınık (diffusion) ve ipotekli (foreclosure) statülerinde bulundukları

belirtilmiştir. Buna ek olarak, ergenlerin fiziksel değişimlere uyum sağlamasının yoğunlaşmasıyla, ergenlerin kimlik gelişimine yönelik daha az vakit harcadıkları ifade edilmiştir. Dolayısıyla erken ergenlik döneminde fiziksel değişimlerin baskın olması, kimlik alanlarına dair seçeneklerin derinlemesine araştırılması davranışlarını sınırlandırırken, orta ergenlikte bilişsel gelişimlerin artması bireylerin kimliklerini oluşturmaya dair daha aktif ve derinlemesine araştırmalar yapmalarına olanak sağlamaktadır (Archer ve Waterman, 1983). Bununla beraber soyut düşünce becerisi geliştikçe ergenler kimlik alanlarına yönelik seçenekleri araştırıp, kimlik kazanımının gerçekleştirilmesine yönelik daha aktif bir sürece girebilir. Böylelikle içsel yatırımla özdeşleşmenin özellikle orta ergenlikte artış göstermesinin sebebi bilişsel gelişimin hız kazanması gösterilebilir. Alan yazında yapılan çalışmalar da ergenlerin yaşlarının arttıkça başarılı kimlik statüsünde bulunmalarındaki artışı vurgulamaktadır (Luyckx ve ark., 2006; 2012; Becht ve ark., 2021). Ek olarak içsel yatırımda bulunma puanlarının özellikle dokuzuncu sınıftaki belirgin düşüşün ardından on birinci sınıfta yeniden artması içsel yatırımla özdeşleşmenin ergenler için zaman alabileceğini, araştırma sürecinin uzun sürmesi ve buradan elde edilen deneyimlerle içsel yatırımla özdeşleşme puanlarının da geliştiği belirtilebilir (Luyckx ve ark., 2008).

Seçeneklerin saplantılı araştırılması puanlarından elde edilen bulgulara göre ise, on birinci sınıf öğrencilerin en yüksek, beşinci sınıf öğrencilerin ise en düşük ortalamaya sahip olduğu görülmüştür. Seçeneklerin saplantılı araştırılması ergenlerin kimlik gelişimine dair akademik başarı, romantik ilişkiler, arkadaşlık ilişkileri gibi konularda seçeneklere saplanma düzeylerini temsil etmektedir. Bu puanlar incelendiğinde ise ergenlerde sınıf düzeyi arttıkça seçeneklerin saplantılı araştırılması puanlarında da artış gözlenmektedir. Bununla beraber her eğitim kademesinin son yılında diğer sınıf düzeylerine kıyasla ortalamaların artış gösterdiği görülmüştür. Örneğin, ortaokul ve lise dönemlerinin son yıllarında ergenlerin en yüksek puanlara sahip olması dikkat çekicidir. Ergenlerin bir sonraki eğitim kademesine geçmeden önce seçeneklere saplanma düzeylerinin artmasının nedenleri, karar vermekte zorlanmaları, yeni bir döneme başlamanın yarattığı stres ve kaygı durumları, mükemmeliyetçi davranışlardaki artış gibi sonuçlarla açıklanmıştır (Luyckx ve ark., 2008). Bununla beraber on birinci sınıftaki ergenlerin puanlarının en yüksek düzeyde olması, yetişkinlik dönemini etkileyecek önemli kararların bu dönemde

alınması sebebiyle geleceğe yönelik kaygıların yoğun bir biçimde hissedilmesiyle ilişkilendirilmektedir (Germeijs ve Verschueren, 2007).

Ergenlerin tüm alt boyutlardan aldıkları ortalama puanları sınıf düzeylerine göre yorumlamak gerekirse, en yüksek toplam puanların seçeneklerin genişlemesine ve derinlemesine araştırılması boyutunda olduğu, en düşük toplam puanların ise seçeneklerin saplantılı araştırılması alt boyutunda olduğu görülmektedir. Ancak tüm sınıf düzeylerindeki dalgalanmaların bireysel olarak farklılıklardan kaynaklandığı belirtilmektedir (Luyckx ve ark., 2008). İçsel yatırımda bulunma ve içsel yatırımla özdeşleşme puanları, orta ergenlikte hafif bir düşüş göstermiştir. Bu durum, ergenlerin geçiş dönemlerinde kararsızlık yaşadığını ve içsel yatırım yapma, belirlenen seçeneklerle özdeşleme konusundaki olgunlaşmanın zaman aldığını göstermektedir. Öte yandan Beyers ve Luyckx'un (2016) yürüttüğü çalışmada orta ergenlikteki içsel yatırımda bulunma konusundaki değişimlerin ergenlerin sosyal çevreye uyum sağlama çabalarından kaynaklandığı ve bu sürecin doğal olduğu vurgulanmıştır. Dolayısıyla bu tez çalışması kapsamında elde edilen bulgular belirtilen amaçları karşılarken, kuramsal alt yapıyı oluşturan modelin temel varsayımlarını da karşılamıştır. Bununla beraber ülkemizdeki ergenlerin yaşlarına göre kimlik gelişimlerine dair önemli çıkarımlar sunmaktadır.

3.2. Korelasyonel Analizlerin İncelenmesi

3.2.2. Kimlik Gelişimi Boyutları ve Ailenin Demografik Bilgileri Arasındaki Korelasyonların İncelenmesi

Kimlik gelişiminde seçeneklerin genişlemesine araştırılması, içsel yatırımda bulunma, seçeneklerin derinlemesine araştırılması, içsel yatırımla özdeşleşme ve seçeneklerin saplantılı araştırılması alt boyutları anne ve babanın demografik değişkenleri arasındaki ilişkisi incelenmiştir.

Kimlik gelişimi alt boyutları ile anne ve babanın demografik değişkenleri arasındaki ilişkiye bakıldığında; seçeneklerin genişlemesine araştırılması ile babanın yaşı, babanın eğitim düzeyi ve annenin yaşı arasında anlamlı pozitif bir ilişki gözlenmiştir. Babaların yaşı ve eğitim düzeyi, annelerin ise yaşı arttıkça ergenlerin seçeneklerin genişlemesine araştırılması puanları da artmaktadır. Baba ve anne yaşının artması, ergenlerin kimlik alanlarına dair seçeneklerin genişlemesine araştırılmasını

olumlu yönde etkilemiştir. Bu bulgu, yaşça büyük ebeveynlerin daha olgun, sabırlı ve deneyimli bir ebeveynlik sergileyerek ergenlerin kimlik gelişimindeki seçenekleri araştırma sürecini desteklediği şeklinde yorumlanabilir. Alan yazında, yaşça büyük ebeveynlerin çocuklarına daha fazla özerklik tanıdıkları ve bu durumun ergenlerin kimlik gelişimini kolaylaştırdığı belirtilmektedir (Aquilino, 2006; Belsky ve Jaffee, 2006). Öte yandan çalışmaya katılan ergenlerin doğum sırasıyla da ilişkili olabilir. Çalışmaya katılan ergenlerin ikinci veya üçüncü çocuk olması durumunda ebeveynlerin kimlik gelişimi konusunda daha deneyimli ve bilinçli davranmasıyla ilişkilendirilebilir. Bununla beraber babaların eğitim düzeyinin yalnızca seçeneklerin genişlemesine araştırılması boyutuyla pozitif ilişkili olması eğitilmiş babaların çocuklarına daha geniş sosyal olanaklar sunduğunu düşündürmektedir. Bu bulgu, Davis-Kean (2005) tarafından vurgulanan ebeveyn eğitiminin dolaylı ve olumlu etkisi ile tutarlıdır. Diğer boyutlarda eğitim düzeyinin anlamlı etkisinin olmaması, eğitimin doğrudan olmamakla beraber, sosyoekonomik düzey veya ebeveyn tutumları aracılığıyla dolaylı bir rol oynadığını göstermektedir (Conger ve Donnellan, 2007).

İçsel yatırımda bulunma ile annenin yaşı arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki gözlenmiştir. Annelerin yaşı arttıkça, ergenlerin içsel yatırımda bulunma puanları azalmaktadır. Anne yaşının artması, ergenlerin içsel yatırım yapma düzeyini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu sonuç, yaşça büyük annelerin ergenlerin tercihlerine müdahale etme eğiliminde olması veya fazla korumacı davranarak özerklik ihtiyacını engellemesiyle açıklanabilir (Soenens ve ark., 2007). Benzer şekilde, annenin aşırı kontrolünün ergenin içsel motivasyonunu azalttığı vurgulanmaktadır (Grolnick ve Ryan, 1989).

Seçeneklerin derinlemesine araştırılması ile babanın yaşı ve annenin yaşı arasında anlamlı pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Anne ve babanın yaşı arttıkça ergenlerin seçeneklerin derinlemesine araştırılması puanları artmaktadır. Toplulukçu kültürlerde yaşça büyük ebeveynlerin aile içinde otoriter ebeveynlik davranışları, daha yüksek olabilir, ancak bu çalışmada ebeveynlerin yaşının arttıkça ergenlerin seçeneklerin derinlemesine araştırılması sürecine destekleyici katkısı, bu tutum ve davranışların ergenler tarafından yapıcı ve destekleyici olarak algılandığını düşündürmektedir.

Son olarak, seçeneklerin saplantılı araştırılması ile babanın yaşı ve annenin yaşı arasında anlamlı pozitif bir ilişki bulunmuştur. Annenin ve babanın yaşı arttıkça ergenlerin seçeneklerin saplantılı araştırılması puanları da artmaktadır. Hem baba hem de anne yaşının yüksek olması, ergenlerin saplantılı araştırma davranışlarıyla ilişkilendirilmiştir. Bu durum, yaşça büyük ebeveynlerin ergenler üzerindeki beklentilerinin yüksek olması ve mükemmeliyetçi tutumlarının ergenlerde kaygıya yol açmasıyla bağlantılı olabilir (Luyckx ve ark., 2008).

Bu tez çalışması kapsamında elde edilen bulgular Marcia'nın (1966) kimlik statüleri modelindeki araştırma (exploration) ve içsel yatırımda bulunma (commitment) süreçlerinde ebeveyn faktörlerinin kritik olduğunu desteklemektedir. Özellikle ebeveyn yaşının ergenlerin kimlik alanlarına dair sürecini desteklemesi, özerkliğe izin veren bir ebeveynlik stiline kimlik oluşumunu kolaylaştırdığına işaret etmektedir. Öte yandan içsel yatırımla özdeşleşme ile ailenin demografik değişkenleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Ek olarak, anne eğitim düzeyinin hiçbir boyutta anlamlı ilişkinin olmaması dikkat çekicidir. Bu durum, Türkiye'de annenin geleneksel rolünün (asıl bakım veren olarak algılanması) eğitim düzeyinden bağımsız şekilde kimlik gelişimini etkilemesiyle açıklanabilir. Benzer şekilde, Kağıtçıbaşı (2007), toplulukçu kültürlerde annenin duygusal desteğinin, eğitim düzeyinden daha belirleyici olduğunu belirtmiştir. Elde edilen bulgular, ebeveyn yaşının kimlik keşif süreçlerinde önemli bir rol oynadığını, ancak ebeveyn eğitim düzeyinin sınırlı bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir.

3.2.3. Kimlik Gelişimi Alt Boyutları ve Ebeveynlik Davranışları Arasındaki Korelasyonların İncelenmesi

Kimlik gelişiminde seçeneklerin genişlemesine araştırılması, içsel yatırımda bulunma, seçeneklerin derinlemesine araştırılması, içsel yatırımla özdeşleşme ve seçeneklerin saplantılı araştırılması alt boyutlarının ergenler tarafından algılanan ebeveynlik davranışlarıyla ilişkisi incelenmiştir.

Seçeneklerin genişlemesine araştırılması ile algılanan ebeveynlik davranışları arasındaki ilişki incelendiğinde; ergenlerin annelerinden algıladıkları psikolojik ve davranışsal kontrol ile babalarından algıladıkları davranışsal kontrol davranışları arttıkça, seçeneklerin genişlemesine araştırılması puanları da artmaktadır. Özellikle hem anneden hem de babadan algılanan davranışsal kontrolün ergenlerin seçeneklerin

genişlemesine araştırılması boyutundaki etkisi dikkat çekicidir. Ebeveynlerin davranışsal kontrolü, ergenlerin seçeneklerin araştırılması boyutlarıyla pozitif ilişkili olması, bu kontrol türünün ergenlere rehberlik sağladığını göstermektedir. Bu bulgu, Steinberg (2001) tarafından vurgulanan ‘otoriter olmayan denetim’ kavramıyla da uyushmaktadır. Türkiye örnekleminde yapılan diğer çalışmalar da davranışsal kontrolün ergenlerin sosyal ve toplumsal kurallara uyum sağlamalarına destek olurken aynı zamanda özerk bir biçimde seçeneklerin araştırılmasına katkıda bulunduğunu göstermiştir (Kağıtçıbaşı, 2007).

İçsel yatırımda bulunma ile algılanan ebeveynlik davranışları arasındaki ilişki incelendiğinde; ergenlerin anne ve babalarından algıladıkları psikolojik kontrol davranışları arttıkça içsel yatırımda bulunma puanlarının azaldığı; anne ve babalarından algıladıkları davranışsal kontrol davranışları arttıkça içsel yatırımda bulunma puanları da artmaktadır. Ebeveynlerin psikolojik kontrolünün, ergenlerin içsel yatırımda bulunmalarında olumsuz bir etkiye yol açtığı görülmektedir. Psikolojik kontrolün ergenlerin özerklik ihtiyacını kısıtlayarak ergenlerin içsel yatırımda bulunma motivasyonlarına engel olduğu belirtilmektedir (Soenens ve ark., 2005). Bu bulguya ek olarak, psikolojik kontrolün ergenlerde Erikson’un (1958) kuramında belirtilen kimlik karmaşası kavramıyla ilişkili olduğunu vurgulanmıştır (Soenens ve Vansteenkiste, 2010). Türkiye’de yapılan bir çalışmada da benzer şekilde, ebeveynlerin duygusal olarak manipölasyon davranışları, ergenlerin özerklik kazanmalarını zayıflattığı yönünde bulgular elde edilmiştir (Sümer ve Kağıtçıbaşı, 2010). Bununla beraber ergenlerin ebeveynlerinden algıladıkları psikolojik kontrolün etkisiyle bireysel kararlarına güvenemedikleri için içsel yatırımda bulunma oranlarının düştüğü belirtilebilir. Kendi düşüncelerinden ve duygularından emin olmadıkları için içsel yatırımda bulunma süreci sekteye uğruyor olabilir.

Seçeneklerin derinlemesine araştırılması ile algılanan ebeveynlik davranışları arasındaki ilişki incelendiğinde; ergenlerin anne ve babalarından algıladıkları davranışsal kontrol davranışları arttıkça seçeneklerin derinlemesine araştırılması puanları da artmaktadır. Buna yönelik, yapılan bir çalışmada ebeveynlerin davranışsal kontrolünün ergenlerin kimlik alanlarında seçeneklerin derinlemesine araştırılmasına ve daha sağlıklı içsel yatırımlarda bulunmalarına yardımcı olduğu ileri sürülmüştür (Luyckx ve ark., 2005). Bu bulgular ebeveynlerin davranışsal kontrolünün ergenlerin

kimlik gelişimindeki olumlu etkisini desteklemiştir. Öte yandan ergenlerin seçeneklere yönelik derinlemesine araştırma yapabilmesi için öncelikle içsel yatırımda bulunmaları gerekmektedir. İçsel yatırımda bulunma ise ergenlerin hem ebeveynlerinden algıladıkları destekle hem de bireysel olarak alınan kararlara güvenmeyle ilişkilidir. Bu çalışmadan elde edilen bulgular da özellikle ebeveynlerin davranışsal kontrolünün olumlu yönüne vurgu yapmaktadır.

İçsel yatırımla özdeşleşme ile algılanan ebeveynlik davranışları arasındaki ilişki incelendiğinde; ergenlerin anne ve babalarından algıladıkları psikolojik kontrol davranışları arttıkça içsel yatırımla özdeşleşme puanlarının azaldığı; anne ve babalarından algıladıkları davranışsal kontrol davranışları arttıkça içsel yatırımla özdeşleşme puanları da artmaktadır. Ebeveynlerin psikolojik kontrol davranışlarının, ergenlerin kimlik alanlarındaki içsel yatırımla özdeşleşmelerinde engelleyici bir faktör olduğu belirtilebilir. Bu bulgu, ebeveynlerin duygusal olarak manipüle etme, suçluluk hissettirme veya sevgi geri çekme gibi kontrol etme pratiklerinin ergenlerin özerklik gelişimini engelleyerek kimlik gelişimini zorlaştırdığına işaret etmektedir. Buna yönelik yapılan çalışmalar da psikolojik kontrolün ergenlerin özerk, bağımsız karar alma davranışlarını engellediği, kimlik gelişimi üzerinde olumsuz etkiler yarattığı belirtilmiştir (Soenens ve Vansteenkiste, 2010).

Seçeneklerin saplantılı araştırılması ile algılanan ebeveynlik davranışları arasındaki ilişki incelendiğinde; ergenlerin anne ve babalarından algıladıkları psikolojik kontrol davranışları arttıkça seçeneklerin saplantılı araştırılması puanlarının arttığı; babalarında algıladıkları davranışsal kontrol davranışları arttıkça seçeneklerin saplantılı araştırılması puanları da azalmaktadır. Dolayısıyla ebeveynlerin psikolojik kontrolünün yüksek olması, seçeneklerin saplantılı araştırılmasını artırmaktadır. Bu durum, psikolojik kontrolün kaygı ve mükemmeliyetçilik baskısı yarattığı ve ergenlerin karar verme süreçlerini saplantılı bir duruma getirdiği şeklinde yorumlanabilir. Psikolojik kontrolün ergenlerde sürekli ve saplantılı bir biçimde düşünmeyi tetiklediği bulunmuştur (Luyckx ve ark., 2005). Öte yandan babadan algılanan davranışsal kontrolünün seçeneklerin saplantılı araştırılmasını azalttığı gözlenmiştir. Bunun sebebinin ise özellikle toplulukçu kültürlerde babaların koymuş olduğu kurallar, sınırlamalar ve disiplin davranışlarının ergenler tarafından olumlu

olarak algılanması olabilir. Bu durum net sınırların ergenlerde karar verme stresini hafiflettiği şeklinde de yorumlanmıştır. (Grolnick ve Pomerantz, 2009).

Ergenlerin kimlik gelişiminde ebeveynlerin psikolojik kontrolünün ergenlerin özerklik ve yeterlilik gibi temel psikolojik ihtiyaçlarını engellediği, davranışsal kontrolün ise bu ihtiyaçları dolaylı olarak desteklediği görülmektedir (Ryan ve Deci, 2000). Türkiye gibi toplulukçu kültürlerde davranışsal kontrol, ergenler tarafından aile bağlılığının göstergesi veya ebeveynlerin sıcaklık davranışlarında bulunmaları olarak algılanabilir. Ancak psikolojik kontrolün ergenlerin kimlik gelişimi üzerindeki olumsuz etkilerinin kültürden bağımsız bir biçimde uygulandığı görülmektedir (Sümer ve Kağıtçıbaşı, 2010). Bu çalışma kapsamında elde edilen bulgular, ebeveyn kontrolünün türünün ve ergenler tarafından algılanma biçiminin ergenlerin kimlik gelişiminde kritik bir rolü olduğunu göstermektedir. Psikolojik kontrolün olumsuz etkileri, ebeveynlerin duygusal manipülasyondan kaçınması gerektiğini vurgularken, davranışsal kontrolün ise yapıcı etkisi, açık iletişim, rehberlik etmek yaklaşımındaki önemi ortaya koymaktadır. Bulgular hem uluslararası alan yazında hem de Türkiye'de yapılan çalışmalarla da tutarlılık göstermektedir. Bununla beraber çalışmanın amaçlarıyla da uyumlu sonuçlar elde edilmiştir.

3.3. Regresyon Analizlerinin İncelenmesi

Ergenlerin kimlik gelişimini yordayan bireysel özellikler ve ebeveynlere ilişkin faktörler seçeneklerin genişlemesine araştırılması, içsel yatırımda bulunma, seçeneklerin derinlemesine araştırılması, içsel yatırımla özdeşleşme ve seçeneklerin saplantılı araştırılması alt boyutlarıyla incelenmiştir. Elde edilen bulgular, ergenlerin cinsiyet ve yaşlarının yanı sıra ebeveynlerin psikolojik ve davranışsal kontrolünün bu süreç üzerinde anlamlı etkileri olduğunu göstermektedir.

Ergenlerin cinsiyeti ve yaşı, seçeneklerin genişlemesine araştırılmasını yordamıştır. Kız ergenlerin, yaşları arttıkça seçeneklerin genişlemesine araştırılması puanları artmaktadır. Kız ergenlerin, erkeklere kıyasla seçenekleri daha geniş bir şekilde araştırdığını göstermektedir. Bu fark, ebeveynlerin kontrolcü davranışları modele eklendiğinde azalsa da anlamlılığını korumuştur. Toplumsal cinsiyet rollerinin kız çocuklarının sorumluluk sahibi olmaları yönünde yetiştirilmesi sebebiyle, kız ergenlerin sosyal ve akademik alanlarda daha fazla seçeneklerin genişlemesine araştırma davranışlarında bulundukları düşünülmektedir. Buna ek olarak, yapılan bir

başka çalışmada kızların ergenlikte sosyal ve akademik seçenekleri daha fazla değerlendirdiğini, erkeklerin ise risk alma eğiliminin daha yüksek olduğunu belirtilmiştir. (Eccles ve ark. (1993). Bu sebeple kız ergenlerin risk alma davranışlarının erkek ergenlere kıyasla daha düşük olması kızların seçenekleri genişlemesine araştırma davranışlarını artırıyor olabilir. Bununla beraber ergenin yaşı arttıkça seçeneklerin genişlemesine araştırma davranışları da anlamlı şekilde artmaktadır. Erikson'un (1968) kimlik gelişimi kuramına göre yaşı artmasıyla birlikte ergenlerin kimlik keşif süreçlerinin arttığı bulgusuyla da uyumludur. Öte yandan, annenin psikolojik kontrolü modele eklendiğinde pozitif ancak zayıf bir etki göstermiştir. Bu durum, Türkiye'deki kültürel bağlamda annenin duygusal açıdan rehberlik etme rolünün karmaşık bir etkiye sahip olabileceğini düşündürmektedir. Benzer şekilde, Kağıtçıbaşı (2007), toplulukçu kültürlerde psikolojik kontrolün koruyucu bir faktör olarak da algılanabileceğini belirtmiştir. Bununla beraber anne ve babanın davranışsal kontrolü, ergenlerin seçeneklerin genişlemesine araştırılması üzerinde en güçlü etkiye sahiptir. Bu bulgu, davranışsal kontrolün olumlu sınırlar sunarak ergenlerin seçeneklerin araştırılması sürecini desteklediğini göstermektedir (Steinberg, 2001). Türkiye'de yapılan bir çalışmada da ebeveynlerin net kurallar koymasının ergenlerin akademik ve sosyal planlamasını kolaylaştırdığı belirtilmiştir (Sümer ve Kağıtçıbaşı, 2010). Babanın davranışsal kontrolünün etkisinin anneninkinden daha düşük olması Türkiye'de babaların geleneksel olarak ailedeki disiplini sağladığı düşüncesiyle açıklanabilir. Bu durum, ergenlerin babaların rehberliğini daha az destekleyici algılamasına neden olabilir. Bununla beraber Batı toplumlarında davranışsal kontrolün etkisinin daha düşük olduğu belirtilmiştir (Grolnick ve Pomerantz, 2009). Bu fark, bireyci ve toplulukçu kültürler arasındaki ebeveynlik davranışlarından da kaynaklanıyor olabilir.

Bulgular erkek ergenlerin, kız ergenlere kıyasla içsel yatırımda bulunma düzeylerinin az bir farkla yüksek olduğunu göstermiştir. Ancak bu etki davranışsal kontrol değişkenleri modele eklendiğinde anlamlı hale gelmiştir. Yapılan bir çalışmada erkek ergenlerin içsel yatırımda bulunma süreçlerinde daha az içsel çatışma yaşadığı, bu durumun cinsiyet farkını açıkladığı öne sürülmüştür (Kroger, 2007). Ancak anne ve babanın psikolojik ve davranışsal kontrol değişkenleri modele eklendiğinde bu etki anlamını kaybetmiştir. Öte yandan anne ve babanın psikolojik kontrol davranışları arttıkça ergenlerin içsel yatırımda bulunma puanları azalmıştır. Davranışsal kontrolün

açık kurallar ve rehberlik sunarak ergenin özerklik ihtiyacını desteklediği ve içsel motivasyonu artırdığı vurgulanmıştır (Ryan ve Deci, 2000). Bununla uyumlu olarak, davranışsal kontrolün duygusal destekle nitelendirildiği düşünüldüğünde ergenlerin karar verme süreçlerinde olumlu etkisi olabilir. Babanın davranışsal kontrolünün etkisinin anneninkinden daha düşük olması ise, Türkiye’de babaların geleneksel olarak otorite figürü olarak görülmesiyle açıklanabilir. Bu durum, ergenlerin babaların rehberliğini daha az içselleştirmesine neden olabilir (Kağıtçıbaşı, 2007). Dolayısıyla hem anne hem de babanın psikolojik ve davranışsal kontrolü içsel yatırımda bulunmayı yordamıştır. Türkiye’deki bir çalışmada, annenin psikolojik kontrolünün ergenlerde içsel çatışmaya yol açtığı, ancak babanın davranışsal kontrolünün bu etkiyi hafiflettiği gösterilmiştir (Sümer ve Kağıtçıbaşı, 2010).

Bulgular, kız ergenlerin erkek ergenlere kıyasla seçenekleri derinlemesine araştırma puanlarının daha yüksek olduğunu göstermiştir. Bu fark, ebeveyn kontrol değişkenleri eklendiğinde azalsa da anlamlılığını korumuştur. Kız ergenler, ergenlik döneminde risk alma konusunda erkeklere kıyasla daha temkinli davranmaları sebebiyle seçenekleri derinlemesine araştırıyor olabilir. Öte yandan kız ergenlerin, yaşları arttıkça seçeneklerin derinlemesine araştırılması puanları artmaktadır. Erikson'un (1968) kimlik gelişimi kuramında belirtildiği üzere yaş arttıkça ergenlerin kimlik keşif süreçlerinin karmaşıklaştığını ve daha sistematik hale geldiği belirtilmektedir. Bunun yanında orta ergenlik döneminde mesleki seçimlerinde daha detaylı araştırma yapıyor olabilir. Ebeveynlerin davranışlarının etkisine bakıldığında ise annenin ve babanın davranışsal kontrol davranışları ergenlerin seçeneklerin derinlemesine araştırılmasını yordamıştır. Anne ve babanın davranışsal kontrolü, seçeneklerin derinlemesine araştırılması üzerinde en belirgin etkiye sahiptir. Bu bulgu, davranışsal kontrolün yapılandırıcı sınırlar koyarak, ergenlerin karar verme sürecini desteklediğini göstermektedir (Steinberg, 2001).

Elde edilen bulgulara göre, ergenlerin cinsiyeti ve yaşı içsel yatırımla özdeşleşmeyi yordamıştır. Kız ergenlerin erkek ergenlere kıyasla içsel yatırımla özdeşleşme puanları daha yüksek bulunmuştur. Ancak bu etki, davranışsal kontrol değişkenleri modele eklendiğinde anlamını kaybetmiştir. Bununla beraber annelerin psikolojik kontrol davranışları içsel yatırımla özdeşleşmeyi yordamıştır. Annenin psikolojik kontrolü, negatif bir etki göstermiş ancak davranışsal kontrol eklendiğinde

bu etki kaybolmuştur. Babanın psikolojik kontrolü ise hiçbir modelde anlamlı bir etkiye sahip değildir. Soenens ve Vansteenkiste'nin (2010) yaptığı bir çalışmada psikolojik kontrolün ergenlerin içsel yatırımda bulunma düzeylerini engellediği, ancak bu etkinin davranışsal kontrol gibi koruyucu faktörlerle dengelenebileceğini belirtilmiştir. Bununla beraber, annenin ve babanın davranışsal kontrol davranışları içsel yatırımla özdeşleşmeyi yordamıştır. Anne ve babaların davranışsal kontrol davranışları arttıkça ergenlerin içsel yatırımla özdeşleşme puanları da artmaktadır. Davranışsal kontrolün ergenlerin özerklik ihtiyacını desteklediği için ergenlerin içsel yatırımda bulunmalarını arttırdığı vurgulanmıştır (Ryan ve Deci, 2000). Dolayısıyla çalışma kapsamında elde edilen bulgular ebeveynlerin uyguladığı davranışsal kontrolün ergenlerin kimlik gelişimi üzerinde pozitif etkiye sahip olduğunu, psikolojik kontrolün ise diğer değişkenler kontrol edildiğinde etkisiz kaldığını desteklemektedir.

Elde edilen bulgular, kız ergenlerin, yaşlarının arttıkça seçeneklerin saplantılı araştırılması puanlarının da arttığını göstermektedir. Bu durumun nedenlerinden biri kız ergenlerin sosyal normlara uyum sağlama baskılarına maruz kalmaları nedeniyle seçenekleri saplantılı araştırma puanları artmış olabilir. Luyckx ve arkadaşları (2008) tarafından yapılan bir çalışmada ergenlerin yaşlarının arttıkça, kimlik alanlarındaki seçeneklerin ve belirsizliğin çoğaldığını, seçeneklerin saplantılı araştırılması davranışlarında bulunma oranlarının da yükseldiği belirtilmiştir. Bununla beraber ergenlerin cinsiyeti ve yaşı her adımda anlamlılığını korumuş, annelerin ve babaların psikolojik kontrol davranışları ergenlerin seçeneklerin saplantılı araştırılmasını yordamıştır. Kız ergenlerin, yaşları ve anne ve babalarının psikolojik kontrol davranışları arttıkça seçeneklerin saplantılı araştırılması puanları da artmaktadır. Yapılan çalışmalar ebeveynlerin psikolojik kontrol davranışlarının arttıkça, ergenlerdeki kaygı ve mükemmelliyetçi olma baskısının saplantılı düşüncelerini tetiklediği belirtilmiştir (Luyckx ve ark.,2008; Soenens ve Vansteenkiste, 2010). Öte yandan annenin davranışsal kontrol davranışlarının ise seçeneklerin saplantılı araştırılmasını düşük düzeyde yordadığı görülmüştür. Annenin davranışsal kontrolünün arttıkça ergenlerin seçeneklerin saplantılı araştırılması puanları da artmıştır. Özellikle erken ve orta ergenlikte annenin temel bakım veren olarak görülmesi annenin davranışlarının ergenlerin gelişimi üzerinde etkili olduğu düşünülebilir. Analizin son adımında elde edilen bulgularda da annelerin hem psikolojik hem de davranışsal kontrol davranışlarının babaların ise psikolojik kontrol

davranışları arttıkça ergenlerin seçeneklerin saplantılı araştırılması puanları artırdığı görülmektedir. Ancak annelerin davranışsal kontrolünün ergenlerin seçeneklerin saplantılı araştırılmasıyla negatif yönlü bir ilişki beklenirken olumlu bir ilişkiye işaret etmiştir. Dolayısıyla özellikle kız ergenlerin annelerinden algıladıkları davranışsal kontrolün artmasıyla seçeneklerin saplantılı araştırılması düzeyleri de artış göstermiştir. Bunun nedenlerinden biri olarak ergenlerin yaşlarının arttıkça özerkliklerinin gelişmesiyle bağımsız kararlar alma istekleri de artmış olabilir. Ancak özellikle annelerin davranışsal kontrolde bulunmaları düşük düzeyde olduğunda bile, kendi içsel kararlarına güvenme konusunda ergenleri şüpheyne düşürüp seçeneklerin saplantılı bir biçimde artmasına yol açmış olabilir. Öte yandan babaların davranışsal kontrolü bu modelde anlamlı bir etkiye sahip değildir. Bu da erken ve orta ergenlik döneminde kız öğrencilerin annelerinden algıladıkları davranışsal ve psikolojik davranışların daha etkili olduğu belirtebilir. Bu bulgular, ergenlerin seçeneklerin saplantılı araştırılması davranışlarında psikolojik kontrolün belirleyici bir rol oynadığını ortaya koymuştur. Kültürel bağlamda annenin psikolojik kontrolünün güçlü etkisi, Türkiye’deki ebeveynlik dinamiklerinin bu süreci nasıl şekillendirdiğini vurgulamaktadır. Davranışsal kontrolün sınırlı etkisi ise, ergenlerin özerklik ihtiyacı ile aile beklentileri arasındaki dengeyi yansıtmaktadır. Bu bulgular, ebeveynlerin psikolojik kontrol yerine açık iletişim temelli bir yaklaşım benimsemesi gerektiğine işaret etmektedir.

5. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada, ergenlerin kimlik gelişiminde bireysel faktörlerin ve ebeveynlerin psikolojik, davranışsal kontrol davranışlarının etkileri incelenmiştir. Ebeveyn davranışlarının ergenler üzerindeki etkilerini ele alan pek çok çalışma, ergenlik döneminde yaşanan problemlerin büyük oranda aile ortamından kaynaklandığını, ergenlerin gelişiminde ebeveyn davranışlarının kritik bir etkisi olabileceğini göstermektedir (Benson ve Johnson, 2009; Kuppens ve ark., 2013). Bununla birlikte, ebeveynlerin ergenlere gereken desteği sağlamasının ve alan tanınmasının ergenin öz düzenleme becerileri geliştirmesinde, olumlu kişilik özelliklerine sahip olmasında ve içselleştirme-dışsallaştırma problemlerinin önlenmesinde önemli bir rol üstlendiği bildirilmektedir (Masten ve Coatsworth, 1998). Dolayısıyla, olumlu ve sağlıklı ebeveynlik uygulamalarının ergenlerin sağlıklı gelişimleri açısından kilit bir rol oynadığı söylenebilir.

5.1. Araştırmanın Güçlü Yönleri

Bu çalışmanın örneklemini Türkiye'nin farklı coğrafi bölgelerindeki illerde öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Bununla beraber özel okullar, devlet okulları, Anadolu ve fen liseleri, meslek liseleri ve yatılı bölge okulları gibi farklı okullardan ergenlerin bulunması değerlendirme konusunda Türkiye temsili bir örneklemden elde edilen bulguları yorumlama fırsatı sunmaktadır. Kimlik konusunda ülkemizde bu kadar geniş ve kapsamlı bir örneklem ile yürütülen başka bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Çalışmanın örneklem özelliklerinin yanında, ölçümlerin güvenilir ve geçerli olması da oldukça kritiktir. Çalışmada kullanılan tüm ölçüm araçlarının ülkemizde geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılmıştır. Çalışma kapsamında kullanılan ölçümlerin güvenirliğine yönelik yapılan analizler, ölçüm araçlarının oldukça güçlü olduğunu göstermekle beraber araştırmanın en güçlü yönlerinden biridir.

Ergenlerin kimlik gelişimini incelemek üzere çeşitli kuramlar ve modeller ortaya atılmıştır. Kimlik kavramının ve ölçümünün karmaşık olması sebebiyle araştırmacılar kimliğin farklı yönlerini ele alarak çeşitli yöntemlerle incelemiştir. Kimi araştırmacılar kimliği statüler çerçevesinde ele alırken, kimi araştırmacılar ise süreç boyunca kimlik gelişiminin değerlendirilmesine odaklanmıştır. Ancak son yıllarda

yapılan çalışmalarda belirtildiği üzere, kimliğin süreç modelleri çerçevesinde ele alınması kimlik kavramına dair daha detaylı bulgular sunmaktadır. Bunun üzerine bu çalışmada Luyckx ve arkadaşlarının farklı kuramların güçlü yönlerini bir araya getirerek geliştirdiği Beş Boyutlu Kimlik Biçimlenmesi Modeli kullanılmıştır. Bu model aracılığıyla ergenlerin kimliklerinin oluşumunda kimlik alanlarına dair seçeneklerin araştırılması ve içsel yatırımda bulunma davranışlarının ele alınmasını sağlamıştır. Ek olarak, ülkemizde örnekleme bu denli geniş olup, ergenlik döneminde kimlik gelişiminde ebeveynlerin davranışlarının etkisini bu model kapsamında ele alan herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Çalışma kapsamında ebeveynlik davranışlarından psikolojik ve davranışsal kontrol davranışları ele alınmıştır. Alan yazında yapılan çalışmalar bu ebeveynlik davranışlarının ergenlerin kimlik gelişiminde önemli olduğunu ortaya koymuştur. Her ne kadar geçmiş yıllarda bu kavramlar ele alınmış olsa da özellikle ebeveynlerin psikolojik kontrol davranışlarının ele alındığı çalışmaların daha çok olduğu göze çarpmaktadır. Ancak ergenlerin kimlik gelişimi üzerinde ebeveynlerin davranışsal kontrol davranışlarıyla ilgili yapılan çalışmaların, psikolojik kontrol davranışlarına odaklanan çalışmalarda görece daha az sayıda olduğu gözlenmiştir. Bu sebeple bu çalışma iki farklı kontrol davranışının karşılaştırılmasına dair bulgular da sunmaktadır. Son olarak, ergenlik döneminde kimlik gelişimini inceleyen çalışmaların sayısı günümüzde artsa da uluslararası alan yazında yapılan çalışmaların fazlalığı göze çarpmaktadır. Bu açıdan ülkemizdeki ergenlerin kimlik gelişimini büyük bir örneklem ile kapsamlı olarak inceleyen bu çalışmanın ulusal alan yazına da katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

5.2. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma, yukarıda bahsedilen güçlü özelliklere sahip olsa da çalışmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Bu çalışma kapsamında ortaokul ve lise düzeyinden ergenlerin kimlik gelişimlerini incelemek üzere yalnızca ergenlerden öz bildirim yoluyla ölçüm alınmıştır. Her ne kadar ergenlerin öz bildirimi geçerli ve güvenilir ölçümler sağlamış olsa da ebeveyn raporları ile elde edilen psikolojik ve davranışsal kontrolün ölçümü çalışmaya farklı bir bakış açısı katabilmektedir. Aynı zamanda ergenlerden ve ebeveynlerinden elde edilen bulguların karşılaştırılması da kimlik gelişimine dair önemli bir bakış açısı sağlayabilmektedir.

Ergenlerin kimlik gelişimi incelendiğinde, daha detaylı ve kapsamlı bilgilerin boylamsal çalışmalar ışığında elde edildiği gözlenmiştir. Bu çalışmanın kesitsel olarak yürütülmesi ergenlerin kimlik gelişimlerine dair kapsamlı bir bakış açısı sunmuş olsa da ergenlerin kimlikleri konusundaki gelişimlerini takip etmek açısından boylamsal çalışmaların yapılması oldukça önemlidir. Boylamsal çalışmalar zaman, maliyet ve katılımcıların süreç boyunca çalışmaya devam edememe ihtimali sebeplerinden yürütülmesi oldukça zordur. Kesitsel çalışmalar her ne kadar daha sınırlı bilgi veriyor olsa da daha çok katılımcıya ulaşma konusunda avantaj sağlamaktadır. Bu çalışma da kesitsel çalışma sonucunda elde edilen bulgular sunulmuştur.

Ebeveynlerin tutum ve davranışlarının ergenlerin kimlik gelişimleri üzerindeki etkilerinin kritik rolü alan yazında yapılan çalışmalarda sıklıkla vurgulanmaktadır. Bu çalışma kapsamında ebeveynlerin kontrolcü davranışlarının ele alınması planlanmış, bu doğrultuda ebeveynlerin psikolojik ve davranışsal kontrolünün etkisi ele alınmıştır. Ancak kimlik kavramı oldukça karmaşık ve çok yönlü bir yapıya sahiptir. Bu sebeple ebeveyn davranışlarının yalnızca kontrol davranışları çerçevesinde ele alınması kısıtlı bir yorumlama imkanı tanımaktadır. Kimlik gelişiminde ebeveynlerin psikolojik ve davranışsal kontrolünün etkisi oldukça önemli bulgular sunuyor olsa da diğer ebeveynlik davranışlarının da ele alınması büyük önem taşımaktadır. Ebeveyn davranışlarının yanı sıra ergenlerin bireysel özelliklerinin kimlik konusuna yönelik bilgilerin derinleştirilmesi bakımından önemlidir. Ergenlerin yaş ve cinsiyetlerinin kimlik gelişim sürecinde etkileri tartışılmış olsa da bireysel özelliklerin çeşitlendirilmesi çalışmaya çok yönlü bir bakış katması açısından önemlidir. Örneğin ergenlerin kişilik özellikleri, mizacı, depresyon ve kaygı düzeyleri, duygu düzenleme becerileri ve sosyal becerileri de çalışmaya dahil edilebilirdi.

5.3. Öneriler

Bu çalışma ergenlik döneminde kimlik gelişimini geniş bir örneklemde ergenlerin bireysel özellikleri ve ebeveynlik davranışlarının incelenmesi açısından oldukça önemlidir. Alan yazında ülkemizdeki ergenlerin kimlik gelişimine dair bu denli geniş bir çerçeve sunan çalışmalara rastlanmamıştır. Bu amaçla çalışmadan elde edilecek bulguların sonraki çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bulgular genel olarak değerlendirildiğinde ergenlerin cinsiyet ve yaşın kimlik oluşumu sürecinde anlamlı farklılıklara yol açtığı gözlenmiştir. Özellikle kız

ergenlerin erkek ergenlere kıyasla kimlik alanlarına dair daha fazla araştırma yaptıkları, belirlenen kimlik alanlarında içsel yatırımla özdeşleşme davranışlarında yine erkek ergenlere kıyasla daha yüksek puanlar elde ettikleri bulunmuştur. Ergenlerin hem seçenekleri araştırması ardından kendilerine uygun içsel yatırımlarda bulunmaları oldukça önemlidir. Özellikle erkek ergenlerin bu açıdan desteklenmesi büyük önem taşımaktadır. Bununla beraber yaş açısından, ergenlerin yaşları arttıkça kimlik alanlarına dair daha fazla seçenekleri araştırdıkları, içsel yatırımda özdeşleşme davranışlarının yine arttığı gözlenmiştir. Bu noktada özellikle orta ergenlik döneminin bu açıdan kritik bir dönem olduğu belirtilebilir. Bu durum özellikle orta ergenlik döneminde kimlik alanlarına dair bilgilendirmelerin, destek ve rehberliğin önemine işaret etmektedir.

Öte yandan ergenlik dönemindeki kimlik gelişimi kavramı büyük oranda ergenlerin akademik ve meslek seçimlerine göre değerlendirilmiştir. Bu çalışma ve uluslararası alan yazında yer alan çalışmalar da ergenlerin akademik ve meslek seçimi alanlarındaki kimlik gelişiminin önemine dikkat çekmektedir. Özellikle orta ergenlik döneminde yoğunlaşmaya başlayan meslek seçimi, akademik kariyerin planlaması bu dönemin temel sorumluluklarını temsil etmektedir. Ancak gelişim bir bütün olarak değerlendirildiğinde, kişiler arası ilişkilerin kalitesinin de kimlik gelişimi açısından oldukça önemli olduğu belirtilebilir. Bu sebeple gelecek çalışmalarda ergenlerin akademik ve kariyer konularındaki kimlik gelişimlerinin yanında, arkadaşlık ilişkileri, romantik ilişkiler, siyasi veya politik konulardaki kimlik gelişimlerinin incelenmesinin de önemli olduğu belirtilebilir.

Çalışma kapsamında ergenlerin bireysel özelliklerinin yanında ebeveynlerin tutum ve davranışları da değerlendirilmiştir. Yapılan çalışmalar ebeveynlerin kontrolcü özelliklerinin çocuklarının kimlik gelişiminde olumsuz etkilere yol açtığını belirtiyor olsa da bu davranışların birbirinden ayrı bir biçimde ele alınması önemlidir. Son yıllarda ebeveynlerin kontrolcü davranışları psikolojik ve davranışsal kontrol davranışları olarak ayrı biçimde ele alınmıştır. Davranışsal kontrol ebeveynlerin ergenlere destek, rehberlik sağlaması açısından olumlu ebeveynlik davranışları olarak nitelendirilmiştir. Psikolojik kontrol ise ebeveynlerin ergenlerden sevgi ve ilgisini geri çekmesi, düşüncelerini değiştirmeye yönelik davranışlarda bulunmaları sebebiyle olumsuz ebeveynlik davranışları olarak tanımlanmaktadır. Bu çalışmadan elde edilen

bulguların da gösterdiği üzere, davranışsal kontrolün ergenlerin kimlik gelişiminde koruyucu ve olumlu etkilerinin bulunduğu belirtilebilir. Bu sebeple ebeveynlere bu pratiklerin kazandırılması büyük önem taşımaktadır. Bu davranışların ergenlerin kimlik gelişimlerinde olumlu etkilerinin vurgulanmasıyla beraber ebeveyn ergen arasındaki ilişkinin kalitesine de destek olabileceği düşünülmektedir. Öte yandan ergenlerin hem özerkliklerini hem de kimlik gelişimlerini olumsuz yönde etkileyen psikolojik kontrol davranışlarının da azaltılması, bunun yerine demokratik ebeveyn pratiklerinin kazandırılmasının önemi vurgulanabilir. Psikolojik kontrolün ergenlerin kimlik gelişimini olumsuz etkilediği, davranışsal kontrolün ise destekleyici bir rol oynadığı görülmektedir. Bu nedenle, ebeveynlerin çocuklarına yönelik tutumlarında davranışsal kontrolü ön planda tutmaları, ergenlerin sağlıklı kimlik gelişimi için önemlidir.

Ayrıca, ergenin düşünce ve duygularını ifade edebileceği açık ve destekleyici bir iletişim ortamının varlığı, kimlik arayış sürecinde sağlıklı tercihler yapmasına olanak tanımaktadır. Dolayısıyla, ailelerin sağlıklı ebeveynlik yaklaşımlarını benimsemeleri, yalnızca ergenin psikolojik uyumu açısından değil, aynı zamanda kimlik gelişimi sürecinin sağlıklı bir biçimde tamamlanması açısından da kritik bir öneme sahiptir. Bu doğrultuda, ebeveynlere yönelik psikoeğitim programları geliştirilmesi ve okul-aile iş birliğinin güçlendirilmesi ergenlerin gelişimini destekleyici önemli adımlardır. Bunun yanı sıra ülkemizde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı iş birliğiyle pozitif ergenliği destekleyen programlar yaygınlaştırılabilir. Ergenlerin gelişim sürecinde ebeveynlerin öğretim kurumlarıyla iş birliği önemlidir. Dolayısıyla sağlıklı ebeveyn-ergen ilişkilerini destekleyen seminerler, konferanslar eğitim sistemine entegre edilebilir. Bu sayede ebeveynler ergenlerin kimlik kazanımı konusunda bilinçlendirilebilir.

Sonuç olarak, bu araştırma ergenlik döneminde kimlik gelişiminin kritik rolünü ortaya koyarak hem bireysel hem de ebeveyn kaynaklı faktörlerin bu sürece etkisini anlamamıza önemli bir katkı sağlamaktadır. Bu çalışma, sağlıklı kimlik oluşumunda ebeveynlerin davranışsal kontrolünün destekleyici, psikolojik kontrolün ise engelleyici etkilerini vurgulayarak, ergen gelişiminde dengeli ebeveynlik uygulamalarının öneminin yeniden altını çizmektedir. Gelecek araştırmalarda, farklı kültürel bağlamlarda ve gelişimsel dönemlerde (erken-orta-geç ergenlik) kimlik

oluşum dinamiklerini inceleyerek bu bulguların genişletilmesi önerilmektedir. Ayrıca, ergenlerin çeşitli bireysel özellikleri ile ebeveyn davranışlarının etkileşiminin derinlemesine analiz edilmesi, ergenlere özgü müdahale programlarının geliştirilmesine olanak sağlayacaktır. Bu tür çalışmaların birleşimi sayesinde, ergenlerin kimlik keşfi sürecindeki önemli içsel ve dışsal kaynakları belirleyip destekleyerek onları yetişkinliğe daha güçlü ve uyumlu bir şekilde hazırlamak mümkün olabilecektir. Hem aile temelli hem de okul odaklı destek mekanizmalarının bir araya getirilmesiyle, ergenlerin kimlik gelişimindeki potansiyel risk faktörleri en aza indirilebilir ve olumlu gelişim yolları teşvik edilebilir.

KAYNAKÇA

- Adams, B. G. (2014). On the diversity and complexity of identity. *South African Journal of Industrial Psychology*, 38(1), 11–33. <https://doi.org/10.4102/sajip.v38i1.904>
- Adams, B., ve Van de Vijver, F. J. R. (2015). The many faces of expatriate identity. *International Journal of Intercultural Relations*, 49, 322–331. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2015.05.009>
- Adejuwon, G. A. (2005). Parenting style in a changing society and identity formation among Nigerian youths. *African Journal for the Psychological Study of Social Issues*, 8(1), 154–171.
- Ainsworth, M. D. (1989). Attachments beyond infancy. *American Psychologist*, 44(4), 709–716.
- Ainsworth, M. D., Blehar, M. C., Waters, E., ve Wall, S. (1978). Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation. Erlbaum.
- Akinsola, E. (2011). Relationship between parenting style, family type, personality dispositions and academic achievement of young people in Nigeria. *IFE Psychologia*, 19(2), 246-247. Retrieved from <http://dx.doi.org/10.4314/ifep.v19i2.69539>
- Algozzine, B., Babb, J., Algozzine, K., Mraz, M., Kissel, B., Spano, S., ve Foxworth, K. (2011). Classroom effects of an early childhood educator professional development partnership. *National Head Start Association Dialog*, 14(4), 246-262. Retrieved from <http://dx.doi.org/10.1080/15240754.2011.613125>
- Archer, S. L., ve Waterman, A. S. (1983). Identity in early adolescence: A developmental perspective. *The Journal of Early Adolescence*, 3(3), 203–214. <https://doi.org/10.1177/0272431683033003>
- Arnett, J. J. (1999). Adolescent storm and stress, reconsidered. *American Psychologist*, 54(5), 317–326. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.54.5.317>
- Arslan, P., ve Kirai, B. (2022). Elementary school teachers' experiences with overprotective (helicopter) parents: A phenomenology. *Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 55(3), 827–882.

- Atak, H. (2011). Kimlik gelişimi ve kimlik biçimlenmesi: Kuramsal bir değerlendirme [Identity development and identity formation: A theoretical review]. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3(1), 163–213.
- Aquilino, W. S. (2006). Family Relationships and Support Systems in Emerging Adulthood. In J. J. Arnett ve J. L. Tanner (Eds.), *Emerging adults in America: Coming of age in the 21st century* (pp. 193–217). *American Psychological Association*. <https://doi.org/10.1037/11381-008>
- Barber, B. K., Olsen, J. E., ve Shagle, S. C. (1994). Associations between parental psychological and behavioral control and youth internalized and externalized behaviors. *Child Development*, 65(4), 1120–1136.
- Barber, B. K. ve Olsen, J. A. (1997). Socialization in context: Connection, regulation, and autonomy in the family, school, and neighborhood, and with peers. *Journal of Adolescent Research*, 12, 287- 315.
- Barber, B. K. (1996). Parental psychological control: Revisiting a neglected construct. *Child Development*, 67(6), 3296–3319.
- Barber, B. K. (1997). Adolescent socialization in context: The role of connection, regulation, and autonomy in the family. *Journal of Adolescent Research*, 12(1), 5–11. <https://doi.org/10.1177/0743554897121002>
- Barber, B. K., ve Harmon, E. L. (2002). Violating the self: Parental psychological control of children and adolescents. In B. K. Barber (Ed.), *Intrusive parenting: How psychological control affects children and adolescents* (pp. 15–52). *American Psychological Association*.
- Barber, B. K., Olsen, J. E., ve Shagle, S. C. (1994). Associations between parental psychological and behavioral control and youth internalized and externalized behaviors. *Child Development*, 65(4), 1120–1136. <https://doi.org/10.2307/1131309>
- Barber, B. K. (1992). Family, personality, and adolescent problem behaviors. *Journal of Marriage and Family*, 54, 69–79.
- Barber, B. K., Stolz, H. E., Olsen, J. A. ve Maughan, S. L. (2005). Parental support, psychological control, and behavioral control: Assessing

- relevance across time, method, and culture. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 70, 1-151.
- Bartoszuk, K., ve Pittman, J. F. (2010). Profiles of identity exploration and commitment across domains. *Journal of Child and Family Studies*, 19(4), 444–450. <https://doi.org/10.1007/s10826-009-9315-5>
- Bartle-Haring, S., Brucker, P., ve Hock, E. (2002). The impact of parental separation anxiety on identity development in late adolescence and early adulthood. *Journal of Adolescent Research*, 17(5), 439-450.
- Barrett, D. (2016). The three stages of adolescence. *The High School Journal*, 79(4), 333-339. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/40364502>
- Basson, M. (2018). Gender and family structure as moderators in the relationship between parenting styles and identity development among adolescents. [Master's dissertation, University of the Free State.].
- Baumeister, R. F. ve Muraven, M. (1996). Identity as adaptation to social, cultural, and historical context. *Journal of Adolescence*, 19(3), 405–416.
- Bean, R. A., Barber, B. K. ve Crane, D. R. (2001). *Academic grades, delinquency, and depression among ethnically diverse youth: The influences of parental support, behavioral control, and psychological control*.
- Bean, R. A., Barber, B. K., ve Crane, D. R. (2006). Parental support, behavioral control, and psychological control among African American youth: The relationships to academic grades, delinquency, and depression. *Journal of Family Issues*, 27, 1335–1355. <https://doi.org/10.1177/0192513X06289649>.
- Becht, A., Nelemans, S., Branje, S., Vollebergh, W., & Meeus, W. (2020). Daily Identity Dynamics in Adolescence Shaping Identity in Emerging Adulthood. *Journal of Youth and Adolescence*. Belsky, J. and Jaffee, S.R. (2015). The Multiple Determinants of Parenting. *In Developmental Psychopathology* <https://doi.org/10.1002/9780470939406.ch2>

- Belsky, J., & Jaffee, S. R. (2015). The multiple determinants of parenting. *Developmental psychopathology: Volume three: Risk, disorder, and adaptation*, 38-85.
- Benson, J. E., and Johnson, M. K. (2009). Adolescent family context and adult identity formation. *Journal of Family Issues*, 30(9), 1265-1286. doi: 10.1177/0192513X09332967
- Berzonsky, M. D. (2004). Identity processing style, self-construction, and personal epistemic assumptions: A social-cognitive perspective. *European Journal of Developmental Psychology*, 1(4), 303–315. <https://doi.org/10.1080/17405620444000120>
- Berzonsky, M. D. (1990). Self-construction over the life-span: A process perspective on identity formation.
- Beunen, G., Thomis, M., Maes, H. H., Loos, R., Malina, R. M., Claessens, A. L., et al. (2000). Genetic variance of adolescent growth in stature. *Annals of Human Biology*, 27, 173–186.
- Beyers, W., ve Goossens, L. (2008). Dynamics of perceived parenting and identity formation in late adolescence. *Journal of Adolescence*, 31(2), 165–184.
- Beyers, W., ve Luyckx, K. (2016). Ruminative exploration and reconsideration of commitment as risk factors for suboptimal identity development in adolescence and emerging adulthood. *Journal of Adolescence*, 47, 169-178. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2015.10.018>
- Bosma, H. A., ve Kunnen, E. S. (2001). Determinants and mechanisms in ego identity development: A review and synthesis. *Developmental review*, 21(1), 39-66.
- Branje, S., De Moor, E. L., Spitzer, J., ve Becht, A. I. (2021). Dynamics of identity development in adolescence: A decade in review. *Journal of Research on Adolescence*, 31(4), 908-927.
- Brubaker, R., ve Cooper, F. (2000). Beyond "identity". *Theory and Society*, 29(1), 1–47.
- Campbell, J. D., Trapnell, P. D., Heine, S., Katz, I. M., Lavalle, L. F., & Lehman, D. R. (1996). Self-concept clarity: Measurement, personality

- correlates and cultural boundaries. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70, 141–156.
- Carlsson, J., Wängqvist, M., ve Frisé, A. (2015). Identity development in the late twenties: A never-ending story. *Developmental Psychology*, 51(3), 334-345. Retrieved from <http://dx.doi.org/10.1037/a0038745>
- Chao, R. K. (1994). Beyond parental control and authoritarian parenting style: Understanding Chinese parenting through the cultural notion of training. *Child development*, 65(4), 1111-1119.
- Chirkov, V. I., Ryan, R. M., ve Sheldon, K. M. (Eds.). (2011). Human autonomy in cross13 cultural context: Perspectives on the psychology of agency, freedom, and well-being. New York, NY: Springer.
- Chong, W., and Chan, C. (2015). The mediating role of self-talk between parenting styles and emotional intelligence: An Asian perspective with Singaporean adolescents. *International Perspectives in Psychology: Research, Practice, Consultation*, 4(3), 195- 208. Retrieved from <http://dx.doi.org/10.1037/ipp0000034>
- Clancy, S. M. ve Dollinger, S. J. (1993). Identity, self, and personality: I. Identity status and the five-factor model of personality. *Journal of Research on Adolescence*, 3(3), 227–245.
- Conger, R. D., ve Donnellan, M. B. (2007). An interactionist perspective on the socioeconomic context of human development. *Annu. Rev. Psychol.*, 58(1), 175-199.
- Côté, J. E. (2002). The role of identity capital in the transition to adulthood: The individualization thesis examined. *Journal of Youth Studies*, 5(2), 117-134.
- Côté, J. E. (2006). Identity studies: How close are we to establishing a social science of identity? An appraisal of the field. *Identity: An International Journal of Theory and Research*, 6(1), 3–25.
- Colom, R., ve Lynn, R. (2004). Testing the developmental theory of sex differences in intelligence on 12–18 year olds. *Personality and Individual Differences*, 36, 75–82.

- Conger, K. J., Conger, R. D. ve Scaramella, L. V. (1997). Parents, siblings, psychological control, and adolescent adjustment. *Journal of Adolescent Research*, 12, 113- 138.
- Crocetti, E., Rubini, M., Luyckx, K., ve Meeus, W. (2008). Identity formation in early and middle adolescents from various ethnic groups: From three dimensions to five statuses. *Journal of Youth and Adolescence*, 37(8), 983–996. <https://doi.org/10.1007/s10964-007-9222-2>
- Crocetti, E., Rubini, M., ve Meeus, W. (2008). Capturing the dynamics of identity formation in various ethnic groups: Development and validation of a three-dimensional model. *Journal of Adolescence*, 31(2), 207-222. Retrieved from <http://dx.doi.org/10.1016/j.adolescence.2007.09.002>
- Crocetti, E., Schwartz, S., Fermani, A., Klimstra, T., ve Meeus, W. (2012). A cross-national study of identity status in Dutch and Italian adolescents. *European Psychologist*, 17(3), 171-181. Retrieved from <http://dx.doi.org/10.1027/1016-9040/a000076>
- Crocetti, E., Sica, L., Schwartz, S., Serafini, T., ve Meeus, W. (2013). Identity styles, dimensions, statuses, and functions: Making connections among identity conceptualizations. *European Review of Applied Psychology*, 63(1), 1-13.
Retrieved from <http://dx.doi.org/10.1016/j.erap.2012.09.00183>
- Crouter, A. C., ve Head, M. R. (2002). Parental monitoring and knowledge of children. In M. H. Bornstein (Ed.), *Handbook of parenting: Vol. 3. Being and becoming a parent* (2nd ed., pp. 461–483). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Crocetti, E., Cieciuch, J., Gao, C. H., Klimstra, T., Lin, C. L., Matos, P. M., ... ve Meeus, W. (2015). National and gender measurement invariance of the Utrecht-management of identity commitments scale (U-MICS) A 10-nation study with university students. *Assessment*, 22(6), 753-768.
- Curtis, A. C. (2015). Defining adolescence. *Journal of Adolescent and Family Health*, 7(2), 3–40. <http://scholar.utc.edu/jafh/vol7/iss2/2>

- Davis-Kean, P. E. (2005). The influence of parent education and family income on child achievement: the indirect role of parental expectations and the home environment. *Journal of family psychology*, 19(2), 294.
- Deci, E. L., ve Ryan, R. M. (2000). The “what” and “why” of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11, 227–268.
- Demir Kaya, M. (2024). 20’li ve 30’lu yaşlarda gelişim - beliren yetişkinlik ve genç yetişkinlik. F. Çok ve P. Akman Özdemir (Ed.), *Kimlik Gelişimi içinde*. Nobel Yayınevi.
- Dishion, T. J., ve McMahon, R. J. (1998). Parental monitoring and the prevention of child and adolescent problem behavior: A conceptual and empirical formulation. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 1, 61–75.
- Dumas, T., Lawford, H., Tieu, T., ve Pratt, M. (2009). Positive parenting in adolescence and its relation to low point narration and identity status in emerging adulthood: A longitudinal analysis. *Developmental Psychology*, 45(6), 1531-1544. Retrieved from <http://dx.doi.org/10.1037/a0017360>
- Eccles, J. S., Midgley, C., Wigfield, A., Buchanan, C. M., Reuman, D., Flanagan, C., ve Mac Iver, D. (1993). Development during adolescence: The impact of stage-environment fit on young adolescents’ experiences in schools and in families. *American Psychologist*, 48(2), 90–101. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.48.2.90>
- Erikson, E. (1959). Theory of identity development. E. Erikson, *Identity and the life cycle*. Nueva York: International Universities Press. Obtenido de <http://childdevpsychology>.
- Erikson, E. (1950). *Childhood and society*. New York, NY: Norton.
- Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. W. W. Norton ve Company.
- Erikson, E. H. (1994). *Identity and the life cycle*. W. W. Norton ve Company.
- Erikson, E. H., ve Erikson, J. M. (1998). *The life cycle completed (extended version)*. WW Norton ve Company.

- Evans, N. J., Forney, D. S., Guido, F. M., Patton, L. D., ve Renn, K. A. (2010). Student development in college: Theory, research, and practice (2nd ed.). San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Fletcher, A. C., Steinberg, L., ve Williams-Wheeler, M. (2004). Parental influences on adolescent problem behavior: Revisiting Stattin and Kerr. *Child Development*, 75, 781–796.
- Garber, J., Robinson, N. S. ve Valentiner, D. (1997). The relation Psikolojik Kontrol between parenting and adolescent depression: Self-worth as a mediator. *Journal of Adolescent Research*, 12, 12- 33
- Germeijs, V., ve Verschueren, K. (2007). High school students' career decision-making process: A longitudinal study of one choice. *Journal of Vocational Behavior*, 71(2), 277–291. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2007.08.001>
- Giedd, J. N., Blumenthal, J., Jeffries, N. O., Castellanos, F. X., Liu, H., Zijdenbos, A., et al. (1999). Brain development during childhood and adolescence: A longitudinal MRI study. *Nature Neuroscience*, 2, 861–863.
- Guerra, A., ve Braungart-Rieker, J. (1999). Predicting career indecision in college students: The role of of identity formation and parental relationship factors. *Career Development Quarterly*, 47, 255–266.
- Graf, S. C., Mullis, R. L., ve Mullis, A. K. (2008). Identity formation of United States American and Asian Indian adolescents. *Adolescence*, 169(43), 57-69. San Diego, CA: Libra.
- Grolnick, W. S., ve Pomerantz, E. M. (2009). Issues and challenges in studying parental control: Toward a new conceptualization. *Child Development Perspectives*, 3(3), 165–170. <https://doi.org/10.1111/j.1750-8606.2009.00099.x>
- Grolnick, W. S., ve Ryan, R. M. (1989). Parent styles associated with children's self-regulation and competence in school. *Journal of educational psychology*, 81(2), 143.
- Grotevant, H. D., ve Cooper, C. R. (1986). Individuation in family relationships: A perspective on individual differences in the

- development of identity and role-taking skill in adolescence. *Human development*, 29(2), 82-100.
- Hall, G. S. (1904). Adolescence: Its psychology and its relations to physiology, anthropology, sociology, sexuality, crime, religion and education. New York, NY: Appleton.
- Harma, M. (2008). The impact of parental control and marital conflict on adolescents' self-regulation and adjustment. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Hastings, P. D., Nuselovici, J. N., Rubin, K. H., ve Cheah, C. S. L. (2010). Shyness, parenting and parent–child relationships. In K. H. Rubin ve R. J. Coplan (Eds.), *The development of shyness and social withdrawal* (pp. 107–130). Guilford Press.
- Hein, C. ve Lewko, J. H. (1994). Gender differences in factors related to parenting style: A study of higher performing science students. *Journal of Adolescent Research*, 9, 262- 281.
- Hofstede, G. (2001). Culture's consequences: Comparing values, behaviors, institutions and organizations across nations. *International Educational and Professional*.
- Hollenstein, T., ve Loughheed, J. P. (2013). Beyond storm and stress: Typicality, transactions, timing, and temperament to account for adolescent change. *American Psychologist*, 68(6), 444.
- Julian, T. W., McKenry, P. C., ve McKelvey, M. W. (1994). Cultural variations in parenting: Perceptions of Caucasian, African- American, Hispanic, and Asian-American parents. *Family Relations: An Interdisciplinary Journal of Applied Family Studies*, 43, 30–37.
<https://doi.org/10.2307/585139>.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2007). Family, self, and human development across cultures: Theory and applications. Psychology Press.
- Kerpelman, J. L., Pittman, J. F., ve Lamke, L. K. (1997). Toward a microprocess perspective on adolescent identity development: An identity control theory approach. *Journal of Adolescent Research*, 12(3), 325-346.

- Kerr, M., ve Stattin, H. (2000). What parents know, how they know it, and several forms of adolescent adjustment: Further support for a reinterpretation of monitoring. *Developmental Psychology*, 36, 366–380.
- Kidwell, J. S., Dunham, R. M., Bacho, R. A., Pastorino, E., ve Portes, P. R. (1995). Adolescent identity exploration: A test of Erikson's theory of transitional crisis. *Adolescence*, 30(120), 785–793.
- Kunnen, E. S. (2013). The effects of career choice guidance on identity development. *Education Research International*, 2013(1), 901718.
- Kuppens, S., Laurent, L., Heyvaert, M., & Onghena, P. (2013). Associations between parental psychological control and relational aggression in children and adolescents: A multilevel and sequential meta-analysis. *Developmental Psychology*, 49(9), 1697-1712. doi: 10.1037/a0030740
- Klimstra, T. A., Hale III, W. W., Raaijmakers, Q. A., Branje, S. J., ve Meeus, W. H. (2010). Identity formation in adolescence: Change or stability? *Journal of youth and adolescence*, 39, 150-162.
- Klimstra, T. A., ve Schwab, J. R. (2021). Time and identity: An evaluation of existing empirical research, conceptual challenges, and methodological opportunities. *Identity*, 21(4), 275-288.
- Kroger, J. (1997). Gender and identity: The intersection of structure, content, and context. *Sex roles*, 36, 747-770.
- Kroger, J. (2007). Identity development: Adolescence through adulthood (2nd ed.). Sage Publications.
- Kroger, J. (2007). Why is identity achievement so elusive?. *Identity: An International Journal of Theory and Research*, 7(4), 331-348.
- Kroger, J. (2017). Identity development in adolescence and adulthood. *Identity: An International Journal of Theory and Research*, 3, 197-220.
- Lansford, J. E. (2022). Annual research review: Cross-cultural similarities and differences in parenting. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 63(4), 466-479.
- LeBlanc, J. E., ve Lyons, S. T. (2022). Helicopter parenting during emerging adulthood: Consequences for career identity and

- adaptability. *Frontiers in Psychology*, 13, 886979. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.886979>
- Levey, E., Garandeau, C. F., Meeus, W., ve Branje, S. (2019). The longitudinal role of self-concept clarity and best friend delinquency in adolescent delinquent behavior. *Journal of Youth and Adolescence*, 48, 1068–1081. <https://doi.org/10.1007/s10964-019-00997-1>
- Lewis, H. (2003). Differences in ego identity among college students across age, ethnicity, and gender. *Identity*, 3, 159–189.
- Locke, J. Y., Campbell, M. A., ve Kavanagh, D. (2012). Can a parent do too much for their child? An examination by parenting professionals of the concept of overparenting. *Australian Journal of Guidance and Counselling*, 22, 249–265.
- Loeber, R., Weissman, W., ve Reid, J. B. (1983). Family interactions of assaultive adolescents, stealers, and nondelinquents. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 11(1), 1–14.
- Luyckx, K., Goossens, L., Soenens, B., ve Beyers, W. (2006). Unpacking commitment and exploration: Preliminary validation of an integrative model of late adolescent identity formation. *Journal of Adolescence*, 29(3), 361–378. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2005.03.008>
- Luyckx, K., Goossens, L., Soenens, B., Beyers, W., ve Vansteenkiste, M. (2005). Identity statuses based on 4 rather than 2 identity dimensions: Extending and refining Marcia's paradigm. *Developmental Psychology*, 34(6), 605–618. <https://doi.org/10.1007/s10964-005-8949>
- Luyckx, K., Klimstra, T. A., Duriez, B., Van Petegem, S., Beyers, W., Teppers, E., ve Goossens, L. (2013). Personal identity processes and self-esteem: Temporal sequences in high school and college students. *Journal of Research in Personality*, 47(2), 159-170.
- Luyckx, K., Schwartz, S. J., Berzonsky, M. D., Soenens, B., Vansteenkiste, M., Smits, I., ve Goossens, L. (2008). Capturing ruminative exploration: Extending the four-dimensional model of identity formation in late adolescence. *Journal of Research in Personality*, 42(1), 58–82.

- Luyckx, K., Klimstra, T. A., Duriez, B., Schwartz, S. J., ve Vanhalst, J. (2012). Identity processes and coping strategies in college students: Short-term longitudinal dynamics and the role of personality. *Journal of youth and adolescence*, 41, 1226-1239.
- Mahasneh, A., Bataineh, O., ve Al-Zoubi, Z. (2013). The relationship between academic procrastination and parenting styles among Jordanian undergraduate university students. *The Open Psychology Journal*, 9(1), 25–34. <https://doi.org/10.2174/1874350101609010025>
- Marcia, J. E. (1966). Development and validation of ego-identity status. *Journal of Personality and Social Psychology*, 3(5), 551–558.
- Marcia, J. E. (2002). Adolescence, identity, and the Bernardone family. *Identity: An International Journal of Theory and Research*, 2(3), 199–209.
- Marcia, J. E. (1980). Identity in adolescence. In J. Adelson (Ed.), *Handbook of adolescent psychology* (pp. 159-197). New York, NY: Wiley.
- Marcia, J. E., Waterman, A. S., Matteson, D. R., Archer, S. L., Orlofsky, J. L., ve Marcia, J. E. (1993). The ego identity status approach to ego identity. *Ego identity: A handbook for psychosocial research*, 3-21.
- Marcia, J. E. (1993). The status of the statuses: Research review. In J. E. Marcia, A. S.
- Masten, A. S., ve Coatsworth, J. D. (1998). The development of competence in favorable and unfavorable environments: Lessons from research on successful children. *American psychologist*, 53(2), 205.
- Mayers, A. (2013). Normal distribution. *Introduction to Statistics and SPSS in Psychology* (pp. 37-62). Pearson.
- McLean, K. C., Syed, M., Yoder, A., ve Greenhoot, A. F. (2016). The role of domain content in understanding identity development processes. *Journal of Research on Adolescence*, 26(1), 60-75.
- Meeus, W. I., Oosterwegel, A., & Vollebergh, W. (2002). Parental and peer attachment and identity development in adolescence. *Journal of adolescence*, 25(1), 93-106.

- Meeus, W., Iedema, J., Helsen, M., ve Vollebergh, W. (1999). Patterns of adolescent identity development: Review of literature and longitudinal analysis. *Developmental Review*, 19, 419–461.
- Meeus, W. (1996). Studies on identity development in adolescence: An overview of research and some new data. *Journal of youth and adolescence*, 25(5), 569-598.
- Meeus, W., Van De Schoot, R., Keijsers, L., Schwartz, S. J., ve Branje, S. (2010). On the progression and stability of adolescent identity formation: A five-wave longitudinal study in early-to-middle and middle-to-late adolescence. *Child development*, 81(5), 1565-1581.
- Meeus, W., van de Schoot, R., Keijsers, L., ve Branje, S. (2012). Identity statuses as developmental trajectories: A five-wave longitudinal study in early-to-middle and middle-to-late adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 41, 1008–1021. <https://doi.org/10.1007/s10964-011-9730-y>
- Michalek, J. (2016). Relations with parents and identity statuses in the relational domain in emerging adults. *Current Issues in Personality Psychology*, 3, 146-154. Retrieved from <http://dx.doi.org/10.5114/cipp.2016.61757>
- Miller, P. H., Onur, B., ve Gültekin, Z. (2008). *Gelişim psikolojisi kuramları*. İmge Kitabevi.
- Moawad, N. A., ve Ebrahim, G. G. (2016). The relationship between use of technology and parent-adolescents' social relationship. *Journal of Education and Practice*, 7(14). doi:10.1007/s13205-016-0437-3
- Morsünbül, Ü., ve Çok, F. (2006). Kimlik gelişiminde yeni bir boyut: Seçeneklerin saplantılı araştırılması. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 4(40).
- Morsünbül, Ü. (2013). Beliren yetişkinler mi, beliren üniversiteli yetişkinler mi? Risk alma ve kimlik biçimlenmesi üzerinden bir inceleme. *İlköğretim Online*, 12(3), 873-885.
- Morsünbül, Ü., ve Çok, F. (2014). The adaptation of the dimensions of identity development scale into Turkish.

- Özgüngör, S. (2017). Ergenlerde kimlik statüleri ve ebeveyn tutumları [Identity statuses and parental attitudes in adolescents]. *Türk Psikoloji Dergisi*, 32(80), 1–15. <https://doi.org/10.31828/tpd1300443322017111m000001>
- Pettit, G. S., Laird, R. D., Dodge, K. A., Bates, J. E., ve Criss, M. M. (2001). Antecedents and behavior-problem outcomes of parental monitoring and psychological control in early adolescence. *Child Development*, 72(2), 583-598. doi: 10.1111/1467-8624.00298
- Piaget, J. (1983). Piaget's Theory. In P. H. Mussen, ve W. Kessen (Eds.), *Handbook of Child Psychology: Vol. I History, Theory, and Methods* (pp. 41-102). New York: John Wiley.
- Ragelienė, T. (2016). Links of adolescents identity development and relationship with peers: A systematic literature review. *Journal of the Canadian Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 25(2), 97.
- Ryan, R. M., ve Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation. *American Psychologist*, 55(1), 68–78. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.55.1.68>
- Renk, K., ve Creasey, G. (2003). The relationship of gender, gender identity, and coping strategies in late adolescents. *Journal of Adolescence*, 26(2), 159–168.
- Rogers, K. N., Buchanan, C. M. ve Winchell M. E. (2003). Psychological control during early adolescence: Links to adjustment in differing parent/adolescent dyads. *Journal of Early Adolescence*, 23(4), 349-383.
- Samuolis, J., Layburn, K., & Schiaffino, K. M. (2001). Identity development and attachment to parents in college students. *Journal of Youth and Adolescence*, 30, 373-384.
- Santrock, J. W. (2011). *Educational psychology*. McGraw-Hill.
- Sayıl, M., ve Kındap, Y. (2010). Ergenin anne-babadan algıladığı psikolojik kontrol: Psikolojik kontrol ölçeğinin geçerlik ve güvenirliği. *Türk Psikoloji Yazıları*, 13(25), 62-71.
- Schwartz, S. J., ve Montgomery, M. J. (2002). Similarities of differences in identity development? The impact of acculturation and gender identity

- process and outcome. *Journal of Youth and Adolescence*, 31(5), 359-372.
- Schwartz, S. J. (2005). A new identity for identity research: Recommendations for expanding and refocusing the identity literature. *Journal of adolescent research*, 20(3), 293-308.
- Schwartz, S. J., Dunkel, C. S., ve Waterman, A. S. (2009). Terrorism: An identity theory perspective. *Studies in Conflict ve Terrorism*, 32, 1–23.
- Schwartz, S. J., Beyers, W., Luyckx, K., Soenens, B., Zamboanga, B. L., Forthun, L. F., ... ve Waterman, A. S. (2011). Examining the light and dark sides of emerging adults' identity: A study of identity status differences in positive and negative psychosocial functioning. *Journal of Youth and Adolescence*, 40(7), 839–859.
- Schwartz, S. J., Luyckx, K., ve Vignoles, V. L. (Eds.). (2011). *Handbook of identity theory and research*. Springer.
- Schwartz, S. J., Zamboanga, B. L., Luyckx, K., Meca, A., ve Ritchie, R. A. (2013). Identity in emerging adulthood. *Emerging Adulthood*, 1(2), 96–113. <https://doi.org/10.1177/2167696813479781>
- Schwartz, S. J., Unger, J. B., Meca, A., Lorenzo-Blanco, E. I., Baezconde-Garbanati, L., Cano, M. Á., ... ve Pattarroyo, M. (2017). Personal identity development in Hispanic immigrant adolescents: Links with positive psychosocial functioning, depressive symptoms, and externalizing problems. *Journal of youth and adolescence*, 46, 898-913.
- Segrin, C., Woszidlo, A., Givertz, M., Bauer, A., ve Taylor Murphy, M. (2012). The association between overparenting, parent–child communication, and entitlement and adaptive traits in adult children. *Family Relations*, 61(2), 237–252.
- Shek, D. T. (2006). Perceived parental behavioral control and psychological control in Chinese adolescents in Hong Kong. *The American Journal of Family Therapy*, 34(2), 163-176.
- Shade, K., Kools, S., Weiss, S. J., ve Pinderhughes, H. (2011). A conceptual model of incarcerated adolescent fatherhood: Adolescent identity

- development and the concept of intersectionality. *Journal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing*, 24(2), 98-104.
- Sigelman, C., ve Rider, E. (2012). Human development across the life span. Wadsworth Cengage Learning.
- Silk, J. S., Morris, A. S., Kanaya, T., ve Steinberg, L. (2003). Psychological control and autonomy granting: Opposite ends of a continuum or distinct constructs? *Journal of Research on Adolescence*, 13, 113–128. <https://doi.org/10.1111/1532-7795.1301004>.
- Sim, T. N., ve Chin, J. E. (2014). Do mothers' and fathers' authoritative and authoritarian parenting interact? An exploration on schooling aspects with a Singapore adolescent sample. *Youth ve Society*, 46(2), 286–300. <https://doi.org/10.1177/0044118X12441188>
- Sinkler, N. (2012). What factors contribute to the identity development of international adoptees? Master of social work clinical research papers, 142, 5-12. Retrieved from http://sophia.stkate.edu/msw_papers/142
- Smetana, J. G., ve Daddis, C. (2002). Domain-specific antecedents of parental psychological control and monitoring: The role of parenting beliefs and practices. *Child development*, 73(2), 563-580.
- Smits, I., Soenens, B., Luyckx, K., Duriez, B., Berzonsky, M., ve Goossens, L. (2008). Perceived parenting dimensions and identity styles: Exploring the socialization of adolescents' processing of identity-relevant information. *Journal of adolescence*, 31(2), 151-164.
- Soenens, B., ve Vansteenkiste, M. (2005). Antecedents and outcomes of self-determination in 3 life domains: The role of parents' and teachers' autonomy support. *Journal of youth and adolescence*, 34, 589-604.
- Soenens, B., Vansteenkiste, M., Duriez, B., ve Goossens, L. (2006). In search of the sources of psychologically controlling parenting: The role of parental separation anxiety and parental maladaptive perfectionism. *Journal of Research on Adolescence*, 16(4), 539-559.
- Soenens, B., Vansteenkiste, M., Lens, W., Luyckx, K., Goossens, L., Beyers, W., ve Ryan, R. M. (2007). Conceptualizing parental autonomy support: adolescent perceptions of promotion of independence versus

- promotion of volitional functioning. *Developmental psychology*, 43(3), 633.
- Soenens, B., ve Vansteenkiste, M. (2010). A theoretical upgrade of the concept of parental psychological control. *Developmental Review*, 30(1), 74–99. <https://doi.org/10.1016/j.dr.2009.11.001>
- Steinberg, L. (2001). We know some things: Parent-adolescent relationships in retrospect and prospect. *Journal of Research on Adolescence*, 11(1), 1–19. <https://doi.org/10.1111/1532-7795.00001>
- Steinberg, L., ve Morris, A. S. (2001). Adolescent development. *Annual review of psychology*, 52(1), 83-110.
- Stewart, S. M., Rao, N., Bond, M. H., Fielding, R., McBride- Chang, C. ve Kennard, B. D. (1998). Chinese dimensions of parenting: Broadening western predictors and outcomes. *International Journal of Psychology*, 33, 345- 358.
- Sümer, N., ve Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). Culturally relevant parenting predictors of attachment security: Perspectives from Turkey. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 41(4), 515–534. <https://doi.org/10.1177/0022022110362633>
- Şirin, S. (2020). Yetişin gençler: ergenlikten yetişkinliğe geçiş kılavuzu. Doğan Kitap.
- Tabachnick, B. G. ve Fidell L. S. (2013). Using Multivariate Statistics (6th ed.). Pearson, Boston.
- Taylor R, Oskay G. Identity formation in Turkish and American late adolescents. *J Cross Cult Psychol* 1995; 26:8-22.
- Tajfel, H., ve Turner, J. C. (1986). The social identity theory of intergroup behavior. In S. Worchel ve W. G. Austin (Eds.), *Psychology of intergroup relations* (pp. 7–24). Nelson-Hall.
- Tatum, B. D. (2000). The complexity of identity: Who am I? In M. Adams (Ed.), *Readings for diversity and social justice* (pp. 5–8). Routledge.
- Ungar, M., ve Liebenberg, L. (Eds.). (2009). *Researching resilience*. University of Toronto Press.
- van Doeselaar, L., Klimstra, T. A., Denissen, J. J. A., Branje, S., ve Meeus, W. H. J. (2018). The role of identity commitments in depressive

- symptoms and stressful life events in adolescence and young adulthood. *Developmental Psychology*, 54, 950–962. <https://doi.org/10.1037/dev0000479>
- Vansteenkiste, M., Simons, J., Lens, W., Soenens, B., ve Matos, L. (2005). Examining the motivational impact of intrinsic versus extrinsic goal framing and autonomy-supportive versus internally controlling communication style on early adolescents' academic achievement. *Child development*, 76(2), 483-501.
- Wang, Q., Pomerantz, E. M., ve Chen, H. (2007). The role of parents' control in early adolescents' psychological functioning: A longitudinal investigation in the United States and China. *Child Development*, 78, 1592–1610. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624>.
- Wartman, K. L., ve Savage, M. (2008). Parental involvement in higher education: Understanding the relationship among students, parents, and the institution. ASHE Higher Education Report, 33(6), 1-125. <https://eric.ed.gov/?id=EJ793853>
- Waterman, A. S. (1993). Overview of the identity status scoring criteria. In J. E. Marcia, A. S. Waterman, D. R. Matteson, S. L. Archer, ve J. L. Orlofsky (Eds.), *Ego identity: A handbook for psychosocial research* (pp. 156–176). Springer.
- Weiten, W., ve McCann, D. (2012). Concept charts for study and review to accompany Psychology (1st ed.). Toronto, Canada: Nelson Education.
- Wiley, R. E., ve Berman, S. L. (2012). The relationships among caregiver and adolescent identity status, identity distress and psychological adjustment. *Journal of Adolescence*, 35(5), 1203–1213.
- Yalçınkaya, H., ve Şanlı, N. (2003). İlköğretim okulu 11-16 yaş öğrencilerinin ailede karar vermeye katılımı konusundaki görüşleri. *Milli Eğitim Dergisi*, 157, 31.
- Yüzbaşı, D. V., ve Yılmaz, S. S. (2022). Ergenlik döneminde ebeveynlerden algılanan psikolojik kontrol üzerine bir gözden geçirme çalışması. *Ege Eğitim Dergisi*, 23(3), 350–369.

EKLER

EK 1: Ergenlerden Alınan Ölçüm Araçları

1. Demografik Bilgi Formu

1. Hangi okula gidiyorsun, lütfen yaz:
2. Kaçınıcı sınıfa gidiyorsun? ☐ 5.Sınıf ☐ 6.Sınıf ☐ 7.Sınıf ☐ 8.Sınıf ☐ 9.Sınıf ☐ 10.Sınıf ☐ 11.Sınıf
3. Doğum tarihin (Gün/Ay/Yıl):
4. Kaç kardeşin var? (Abla, ağabey, küçük kardeş) :
5. Cinsiyetin: ☐ Kız ☐ Erkek
6. Yaşın: 7. İçinde yaşadığınız topluma kıyasla, kendi gelir seviyenizi nerede görüyorsunuz? (Bu cetvelde en düşük değer 1, en yüksek değer 10'dur. Sizin için en uygun olan seçeneği işaretleyiniz.)

2. Psikolojik Kontrol Ölçeği

Bu kısımdaki soruları ANNENİ düşünerek cevaplamayı istiyoruz.				
	Hiçbir zaman	Bazen	Çoğu zaman	Her zaman
1. Eğer annemi utandıracak bir şey yaparsam, beni görmezden gelir.	1	2	3	4
2. Eğer bazı şeylerde annem gibi düşünmezsem, bana yakın/sıcak davranmaz.	1	2	3	4
3. Annem, herhangi bir şey hakkındaki duygularımı ve düşüncelerimi değiştirmeye çalışır.	1	2	3	4
4. ***	1	2	3	4
5. ***	1	2	3	4
6. ***	1	2	3	4
7. ***	1	2	3	4
8. ***	1	2	3	4
9. ***	1	2	3	4
10. ***	1	2	3	4

Bu kısımdaki soruları BABANI düşünerek cevaplamayı istiyoruz.				
	Hiçbir zaman	Bazen	Çoğu zaman	Her zaman
1. Eğer babamı utandıracak bir şey yaparsam, beni görmezden gelir.	1	2	3	4
2. Eğer bazı şeylerde babam gibi düşünmezsem, bana yakın/sıcak davranmaz.	1	2	3	4
3. Babam, herhangi bir şey hakkındaki duygularımı ve düşüncelerimi değiştirmeye çalışır.	1	2	3	4
4. ***	1	2	3	4
5. ***	1	2	3	4
6. ***	1	2	3	4
7. ***	1	2	3	4
8. ***	1	2	3	4
9. ***	1	2	3	4
10. ***	1	2	3	4

3. Davranışsal Kontrol Ölçeği

Bu kısımdaki soruları ANNENİ düşünerek cevaplamayı istiyoruz.				
İzleme (monitoring):	Hiçbir zaman	Bazen	Çoğu zaman	Her zaman
1. Annem evde olmadığım zamanlarda nereye gittiğimi bilir.	1	2	3	4
2. Annem evde olmadığım zamanlarda ne yaptığımı bilir.	1	2	3	4
3. Annem evde olmadığım zamanlarda kimlerle olduğumu bilir.	1	2	3	4
4. ***	1	2	3	4
5. ***	1	2	3	4
6. ***	1	2	3	4
7. ***	1	2	3	4
8. ***	1	2	3	4
Çocuğun kendini açması (disclosure):	Hiçbir zaman	Bazen	Çoğu zaman	Her zaman
1. Anneme kendiliğimden arkadaşlarımın nasıl kişiler olduğunu anlatırım.	1	2	3	4
2. Anneme kendiliğimden kimlerle arkadaş olduğumu anlatırım.	1	2	3	4
3. Anneme ödevlerimi ve ders notlarımı kendiliğimden söylemem.	1	2	3	4
4. ***	1	2	3	4
5. ***	1	2	3	4
6. ***	1	2	3	4
7. ***	1	2	3	4

Bu kısımdaki soruları BABANI düşünerek cevaplamamı istiyoruz.				
İzleme (monitoring):	Hiçbir zaman	Bazen	Çoğu zaman	Her zaman
1. Babam evde olmadığım zamanlarda nereye gittiğimi bilir.	1	2	3	4
2. Babam evde olmadığım zamanlarda ne yaptığımı bilir.	1	2	3	4
3. Babam evde olmadığım zamanlarda kimlerle olduğumu bilir.	1	2	3	4
4. ***	1	2	3	4
5. ***	1	2	3	4
6. ***	1	2	3	4
7. ***	1	2	3	4
8. ***	1	2	3	4
Çocuk kendini açma (disclosure):	Hiçbir zaman	Bazen	Çoğu zaman	Her zaman
1. Babama kendiliğimden arkadaşlarımdan nasıl kişiler olduğunu anlatırım.	1	2	3	4
2. Babama kendiliğimden kimlerle arkadaş olduğumu anlatırım.	1	2	3	4
3. Babama ödevlerimi ve ders notlarımı kendiliğimden söylemem.	1	2	3	4
4. ***	1	2	3	4
5. ***	1	2	3	4
6. ***	1	2	3	4
7. ***	1	2	3	4

4. Kimlik Gelişimi Ölçeği

Aşağıda senin kendini tanımlamana ilişkin 25 ifade bulunmaktadır. Lütfen her bir ifadenin seni ne kadar tanımladığını, ifadenin yanında verilen kutucuğu işaretleyerek belirt.					
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne katılıyorum/ Ne katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1. Yaşamımda izleyeceğim yola karar verdim.	1	2	3	4	5
2. Geleceğimde ne yapmak istediğimi biliyorum.	1	2	3	4	5
3. Yaşamımda neyi başarmak istediğimi biliyorum.	1	2	3	4	5
4. ***.	1	2	3	4	5
5. ***.	1	2	3	4	5
6. ***.	1	2	3	4	5
7. ***.	1	2	3	4	5
8. ***.	1	2	3	4	5
9. ***.	1	2	3	4	5
10. ***.	1	2	3	4	5

TEŞEKKÜR

Tüm eğitim hayatımı değerlendirdiğimde, en çok zorlandığım ve geliştiğim yüksek lisans eğitim sürecime destek olan, yol gösteren ve cesaretlendiren herkese çok teşekkür ederim.

Öncelikle, lisans dönemimden itibaren gelişim psikolojisi alanına ilgi duymamı sağlayan, bu alandaki çalışmalarında yer alma fırsatı bulduğu danışmanım Prof. Dr. Aysun Doğan hocama çok teşekkür ederim. Yalnızca eğitim almadığım hayata dair birçok şey öğrendiğim hocama yüksek lisans eğitimimi tamamlarken her konuda destekleyip, yol gösterdiğiniz için size minnettarım. Sizinle çalışma fırsatı bulduğum, öğrenciniz olduğum için çok şanslı olduğumu belirtmeliyim. Bu süreç boyunca birçok dersine katıldığım, birçok şey öğrendiğim her zaman desteğini hissettiren hocam Doç. Dr. Türkan Yılmaz Irmak'a çok teşekkür ederim. Bu alana dair heyecanımı besleyen, ufkumu genişleten verdiği derslerle birçok konuda farklı bir bakış açısıyla bakmayı öğreten hocam Doç. Dr. Cansu Pala Dedeoğlu'na çok teşekkür ederim.

Lisans dönemimden itibaren tanışma fırsatı bulduğum canım Dr. İlknur Çoban Çakır hocama büyük bir teşekkür borçluyum. Zorlandığım her konuda yol gösteren, dinleyen, desteğini ve sevgisini her zaman hissettiren hocama çok teşekkür ederim. Yetiştirdiğiniz öğrencilerden biri olduğum için çok şanslıyım, iyi ki varsınız. Birçok konuda desteğini, yardımını esirgemeyen hocam Dr. Sevgi Tunay Aytekin'e çok teşekkür ederim.

Bir parçası olmaktan her zaman çok gurur ve mutluluk duyacağım Çocuk ve Ergen Araştırmaları Laboratuvarı üyelerine, çalışma arkadaşlarıma çok teşekkür ederim. Burada akademik olarak öğrendiklerimin yanında hayata dair birçok şey öğrendim. Bu sürecin başından beri birlikte çalışma fırsatı bulduğum Ayça Barklı, Emine Hilal Mutlu'ya çok teşekkür ederim, sizinle çalışma fırsatı bulduğum için çok şanslıyım. Onların desteği, arkadaşlığı, dostluğu olmadan her şey çok eksik kalırdı. Bu süreci daha neşeli, keyifli hale getirdikleri için çok teşekkür ederim. Aynı projede yer aldığım arkadaşım canım Büşra Canoğlu'na çok teşekkür ederim.

Her koşulda yanımda olan, eğitim hayatım boyunca her zaman destekleyen, ilerlemem için güç veren aileme anneme babama çok teşekkür ederim. Bu süreç boyunca heyecanımı paylaşan canım arkadaşlarım Bejna, İrem, Aybeniz ve Eylül'e

çok teŖekkür ederim. Onlar olmadan bu süreci tamamlayamazdım. Son olarak sevgisini, ilgisini her zaman hissettiren, bu sürecin en zor zamanlarında yanımda olan canım Asilkan’a çok teŖekkür ederim.

ÖZGEÇMİŞ

EĞİTİM

2022 – 2025 Yüksek Lisans – Gelişim Psikolojisi, Ege Üniversitesi, İzmir

Yüksek Lisans Tezi: Ebeveynlerin Davranışsal ve Psikolojik Kontrol Davranışlarının Ergenlerin Kimlik Gelişimine Etkileri

Danışman: *Prof. Dr. Aysun Doğan*

2020 – 2021 Lisans – Psikoloji Bölümü (Erasmus)

University of Pécs, Pécs, Macaristan

2017 – 2022 Lisans – Psikoloji Bölümü

Ege Üniversitesi, İzmir

İŞ VE AKADEMİK DENEYİM

Eylül 2024 – (devam ediyor) Psikolog, Erdemli Çocuk Anaokulu, İzmir

Eylül 2024 – (devam ediyor) Proje Asistanı, PEERS Program for the Education and Enrichment of Relational Skills (Sosyal Beceri Geliştirme Programı)

Şubat 2024- (devam ediyor) Proje Asistanı, CONNECT: Bağlanma Temelli Ebeveynlik Becerilerini Geliştirme Programı

Kasım 2023 – Aralık 2023 Psikolog, Etkili Ebeveynlik Müdahale Programı

Eylül 2022 – Haziran 2024 Bursiyer, Türkiye Aile, Çocuk ve Ergen Projesi (TAÇEP)

Eylül 2022 – Şubat 2023 Psikolog, Pozitif Ergen Gelişimi Müdahale Programı (PERGEL)

Eylül 2021 – (devam ediyor) Proje Asistanı, Ege Üniversitesi Çocuk ve Ergen Araştırmaları Laboratuvarı

Temmuz 2020 – Ağustos 2020 Stajyer, Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Psikiyatri Birimi

Ekim 2020 – Mart 2020 TPD Bağımlılık Çalışma Grubu Üyesi, İzmir

Eylül 2018 – Şubat 2019 Eğitimci, Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı (TEGV), İzmir

YAYINLAR

Bazkır, H. Ö. ve Doğan, A. (2024). Helikopter ebeveynliğin ergenlik döneminde kimlik gelişimi üzerindeki etkileri. *Nesne*, 12(33), 439-455. DOI: 10.7816/nesne-12-31-09

SUNUMLAR

Bazkır, H. O., Doğan, A., Tahiroğlu, D., Kazak Berument, S. & Şahin Acar, B. (2024, June, 17). The effect of perceived parental behavioral and psychological control behaviors on adolescents' identity development [Poster Presentation]. 27th Biennial Meeting of the International Society for the Study of Behavioral Development (ISSBD), Portugal.

Bazkır, H. O., Doğan, A., (2024, June, 17). the effects of helicopter parenting on identity development in adolescence and emerging adulthood [Poster Presentation]. 27th Biennial Meeting of the International Society for the Study of Behavioral Development (ISSBD), Portugal.

Bazkır, H. O., ve Doğan, A. (2023). Göçün Çocuklar ve Ergenler Üzerindeki Travmatik Etkileri. Poster Sunumu, 4. Çocuk Koruma Kongresi, İzmir.

Çoban, İ., **Bazkır, H. O.,** Öztürk, A. Z. ve Kılıç, A. T. (2022). Sharenting: How mothers Express themselves on social media. Poster sunumu, 26. Biennial Meeting of the International Society for the Study of Behavioral Development (ISSBD), Rodos, Yunanistan.

Bazkır, H. O., Doğan, A., Tahiroğlu, D., Kazak Berument, S. & Şahin Acar, B. (2025, August, Discovering The Relationships Between Identity Dimensions And School Attachment In Adolescence [Poster Presentation]. 22nd European Developmental Psychology Conference, Vilnius, Lithuania.

Bazkır, H. O., Doğan, A., Tahiroğlu, D., Kazak Berument, S. & Şahin Acar, B. (2025, August, The Role Of Overprotective Parenting In Identity Development In Adolescence [Poster Presentation]. 22nd European Developmental Psychology Conference, Vilnius, Lithuania.

EĞİTİMLER

Aralık 2022 – Türk Psikologlar Derneği (TPD) Mahremiyet Eğitimi

Eylül 2021– Pozitif Ergen Gelişimi Müdahale Programı (PERGEL)